

planinski vestnik

5¹⁹⁶⁰

PLANINCI!

Na pot se podajte
primerno oblečeni,
primerno obuti
in primerno oskrbljeni
s hrano

Ne pozabite na

ARGO

JUHO

Brez nje
se ne podajte nikamor

ARGO - JUHA

je kvalitetni izdelek
kombinata konzervne
industrije

»DELAMARIS«

v Izoli,

je praktična,
okusna in ni draga

VSEBINA:

V SENCAH STEN NAD TAMARJEM	
Marko Butinar	193
NEIZČRPNI BOHINJ	
Pavel Kunaver	199
GORSKO IME KUK ODKRIVA ZGODOVINO	
Ing. Stanko Dimnik	208
TRIJE MORALNI MAČKI MARKACISTA ANDRAŽA	
Miran Marussig	217
DULARJEVA ZAJEDA V JALOVCU	
Ljubo Juvan	219
ALPINISTI IN SMUČANJE	
Ciril Praček	221
VSAHLA PALETA	
Boris Režek	222
DRUŠTVENE NOVICE	226
IZ OBCNIH ZBOROV	230
IZ PLANINSKE LITERATURE	233
RAZGLED PO SVETU	236
MLADIM PLANINCEM	240
NASLOVNA STRAN	

S poti po transverzali (Skrajica z zadnjega Prisojnika). Foto: Jaka Čop
SLIKOVNA PRILOGA PLANINSKEGA VESTNIKA
Foto: Marjan Smarke - Bele črede - Šar planina

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana Zveza - urejuje ga uredniški odbor / Revija izhaja dvanaajstkrat na leto - po potrebi v snopičih po dve številki skupaj / Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likozarjeva ulica 3, poštni predal 214, telefon št. 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in kilšeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 600.-, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 150.- (naročnina za inozemstvo din 800.-) / Tekoči račun revije pri Komunalni banki 600-701-3-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto

V sencah sten nad Tamarjem

MARKO BUTINAR

Gora meče dolgo raztegnjeno senco nad dolino. Stena in vrh sta zakrila sonce, ki ravnokar vzhaja. Vrhovi onkraj doline so že obsijani od sonca, midva pa še stojiva v senci stene. Tu pri vstopu v steno je še mračno, ko se togih obrazov navezujeva na vrvi. Pod obokom sameva z mahom porasel možic. V njem prhne stari konci papirjev, edini spomin na najine predhodnike. Danes sva neobičajno molčeča in le poredko izpregovoriva nepomembno besedo. Vem, da to ni bil strah pred navpičnim zidom, ki se je nad nama vzdigoval, bil je le to občutek nestrpnega pričakovanja nečesa novega, še nedoživetega.

Hladno je, šklepetava z zobmi, ko si molče segava v roke. Najprej nekaj lažjih raztežajev, potem slikovit strm kamin in že razgreta stojiva na dobrem varovališču.

Teg vrvi popušča. Izpnem vponko in streme in se potegnem navzgor. Pri Milanu, ki varuje na dobrem stojišču, se ustavim. Vilice so pod nama. Kakšnih sto petdeset metrov sva že nad snežiščem, s katerega sva v mraku vstopila v steno. Prvo težko mesto je pod nama, povsem sva se znebila tesnih občutkov, ki so naju morili pod steno. V nama vstaja silna, nepremagljiva volja in samozaupanje. Morda prav zaradi te izpremembe in želje po čim lepšem in globljem doživetju vstopamo v stene?

Z glavjo nagnjeno daleč nazaj gledava navzgor. Strmo je, nekaj sto metrov nad nama vise strehe nad platami. Zagnano in nezadržno v prijetnem razpoloženju plezava navzgor proti ključnemu mestu smeri. Bila sva v severni steni Travnika. Na Orlovskem stojišču sva se sredi dopoldneva ustavila. Počivala sva in željno sesala limonado. Nato sva sledila nagosto nabitim klinom. Čez tri ure ni bilo nobenega dvoma več. Pripet na soliden klin sem na polici pod Strehami povzegal vrvi. Sonce je že obsevalo steno, dan se je pretil v popoldan. Pod menoj tleskajo vponke in zvone kovinske prečke v stremenih. Milan pleza poslednje metre pod stojiščem. Ko sva zmagala še nekaj dolžin, sem se na stojišču pod »rampo« vpel v dva do ušes zabita klina. Vrvi so visele čez plati navzdol. Milan je bil že visoko nad menoj. Kot silhueta se je odražal obsijan od sonca na modrem nebu. V soncu se je pobliskavalo kladivo, ki je nihalo skozi zrak. Kmalu nato sva se razvezala na vrhu rampe.

Ceprav sva bila še tri sto metrov pod robom stene, sem bil enako zadovoljen, kot če bi že stal na samem vrhu. Stena je bila pod nama; vsa sva bila prevzeta od preplezanih raztežajev v navpičnih plateh stene. Preostalo je nama le še nekaj sto metrov razčlenjene in razbite stene. Zato sva počasi plezala navzgor. Povsem neopazno se je tudi strmina večala. Ponovno sva se navezala na vrvi. Nebo se je medtem zamrenilo in čez vrhove so se razlezli cunjasti oblaki. Sonce pa je počasi tonilo za vrhove Zapadnih Julijcev. Hitela sva. Kmalu so naju tudi zagrnile megle, ki so se do sedaj vlačile le nad vrhovi. Stebri in kamini so izgubili obliko, enolična sivina je bila razlita okrog naju.

Počasi sva plezala po strmem stebri navzgor. Malo pred nočjo, ko so se razkadile megle, sva globoko pod seboj zagledala Tamar. Ko se je mrak zgostil v temo, sva se odločila za bivak. Stala sva na skromnem stojišču, pripeta na slabih klinih. Nad nama se je dvigal previs, njegov vrh je že izginjal v temi. Po vrveh sva se spustila navzdol do votline brez dna. Zabila sva številne kline in nanje pripela vse, kar do jutra ne bova potrebovala. Vanje sva vpela tudi

stremena in najine zanke za samovarovanje. Ko sva se nekako namestila, sva utihnili. Bila sva v zavetju, veter je žalostno tulil za razom stebra. Megle okrog naju valove in grobna tišina visi v zraku. Segava v žepe vetrovke za brašnom.

Počasi mineva čas. Gledava v dolino skozi razcefrane zastore megle. V koči brli lučka. Tedaj tudi majčken pramenček svetlobe prereže temo. Potem ugasne in se zopet prižge. V kratkih presledkih utripa lučka globoko pod nama. Gledava v to svetlobo in tudi sama prižigava in ugašava baterijo. Prijatelju Vidu vračava dogovorjena znamenja. Ko pa je naju megla zopet zagnila v svoj plašč, sva le ugasnila baterijo in še dolgo potem molčala ter prekladala odrevene noge v stremenih.

Še pred sončnim vzhodom sva z roko v roki stála na grebenu pod vrhom Travnika. Globoko sem občutil zadovoljstvo in preprosto iskreno srečo. Čeprav sem pred leti enako srečen in zadovoljen segal v roke prijateljem na izstopu iz mnogo lažjih smeri in bil zadovoljen, ker sem z dejanji v sebi potešil željo po doživetjih in skalah, sem vseeno v sebi pogrešal zadovoljstvo, ki ga občutim le tedaj, ko preplezam težko smer.

Leto dni je že minulo od takrat, ko sva se z Milanom v sodri in dežju prebijala skozi plati v steni Šit. Tudi takrat sva nočila v steni, naslednji dan sva z razbolelimi kostmi in mišicami posedla na orumenelo travo na robu stene. Čeprav je bilo težko, sem si takrat zaželel še težje. In ravno ta želja, moč volje pa tudi brezobzirna sla po nečem novem, težjem in drznejšem naju je privedla do sem, na izstop iz Travnikove stene. Nisva se zadovoljila z doseženim, hočeva več; toliko in več kot zmorejo drugi. Vem, da to ni objestnost, je le odraz mladostne zagnanosti. Če tega ne bi občutila, ne bi bila mlada — mladost se ne zadovolji samo s sanjarjenjem. In zato je lepo biti mlad.

Tako danes stojiva pod vrhom Travnika. Stena pod nama izginja v globine megle in oblaki se pode pod vrhovi. Cunjasti, raztegnjeni oblaki so zagnili nebo. Soparno je. Za Prisojnikom švigajo bliski. Čeprav je šele jutro, je dan za naju pri kraju. Vsa sva še prevzeta od doživetij današnjega in včerajšnjega dne. Vselej se bova razživela in razveselila ob spominu na včerajšnji dan. Na njegov sončni vzhod in zaton. Vseeno je bilo včeraj mnogo lepše kot pa kadarkoli prej v preživetih dneh.

*

Škrlatičina rajda rdi v vzhajajočem soncu. Mrzel zapadnik zaganja ropotačega petelina na strehi. Pod bajto klokoče potoček. S Pavletom zaklepava bajto in zavezujeva nahrbtnik. Zvezde na nebu blede. Vrhovi rde. Sence se prepletajo s prameni svetlobe, mrak že izgublja svojo monotonost. Poraja se nov, lep jesenski dan. Še preden sonce obližne vrh Robičja, sva na Slemenih. V Mali Pišenci rde gozdovi. Visoko v pobočja Vitranca in Cipernika je dahnila jesen in obarvala prostrane gozdove nad samotno dolino. Zlatorumeni macesni ječe v vetru.

Po razčlenjeni in razbiti grapi se dvigneva k vstopu v raz Male Mojstrovke. Na lepem razglednem prostorčku posedeva in se zamišljeno zazreva v steno, v tisti poredko od sonca obsijani kot med obema Mojstrovkama. Tam nekje je Uroš v mislih zasnoval smer. Midva sva danes tu, da njegovo zamisel uresničiva.

Kamenje ropota pod koraki, ko po krušljivih pragovih sestopava k prodiščem pod stenami. Grušč je razrit od vode, pred dnevi je bilo v gorah neurje; še sedaj temne pod rumenkastimi stregami lise, visoko nad gruščem. Pod kaminom se ustaviva. Tu vstopiva v položen svet, nekaj metrov nad gruščem se ustaviva v votlini. Naveževa se, pripraviva stremena in železje. Po skopih

razčlembah sem preko plošč prečil proti kaminu. Že takoj v prvih metrih sem spoznal, da bova danes imela opravka z zasigano skalo. Zadihan in razgret sem naposled dosegel varovališče v kaminu pod streho. Medtem ko sem povzemal prijateljjeve vrvi, sem ogledoval streho nad seboj. Ni mi bilo povsem jasno, kako jo bom zmogel. Ko je Pavle priplezal na stojišče in prevzel varovanje, sem se do bolečine razkoračil in nadse segel po oprimku. Vzdignil sem se. Za lusko sem zataknil klin in udaril s kladivom. A že po prvih udarcih sta klin in luska padla skozi zrak, na grušč pod steno. Preprijel sem nekaj slabih razčlemb in se potegnil čez previs nazaj v kamin. Tu sem mimogrede zabil klin in po navpičnem kaminu izplezal na slikovito varovališče. Medtem zaslišim pod steno glasove. Dva stopata proti vstopu v smer Debeljakove. Silno neznatna in majhna sta videti od tu. Še preden Pavle izpleza iz kamina, tudi onadva kreneta po polici proti izstopu. Kmalu potem tudi sam splezam za rob. Po nekaj raztežajih se ustaviva na gredini pod platni. Za odmaknjeno lusko postaviva možica in malo pozneje brez težav po lažjem svetu priplezava v zagruščen kotel. Na razglednem prostorčku posedeva na vrvi. Postaviva možica in vanj vloživa listek. Za robom udarja kladivo že blizu roba stene. Res le poredkoma se zgodi, da nisi osamljen v samotnih stenah nad Planico.

Gledava navzgor, premišljujeva. Nad nama se vzdigujejo navzgor navpične sivkaste plati. Kmalu nadaljujeva. Po polici splezava do slabo izoblikovanega razu. Previdno plezava navzgor. Razčlemba so plitve in zasigane, vrvi prosto nihajo po zraku. In poredko mi uspe, da zabijem dober klin. Po strmih raztežajih me dobro varovališče preseneti, ko izplezam iz poči na odklano lusko. Nad njo pa se vzdiguje petdeset metrov in več visoka popolnoma gladka plošča. Pavle mi potem sledi in kmalu se vpne v dolg klin in obročkom. Po slikovitem prečenju v levo sem priplezal do robu, tam zabil klin in kmalu je varoval na porasli polici. Po njej bi lahko plezala še naprej v levo, midva pa sva se odločila, da plezava naprej proti razu. Po strmi kompaktni skali sem splezal navzgor; ko je Pavle priplezal do varovališča, je zopet prevzel varovanje. Vzpenjam se le počasi, le konice prstov in čevljev se mi dotikajo stene, ko plezam proti streham. Siva strma plošča se pod menoj grezi v globino. Ustavil sem se na neznatnih izboklinah. Vse svoje misli in moči sem vložil v to, da sem z muko zabil kasinček. Vanj sem vpel obe vrvi in se v stremenu vzdignil nekaj pedi navzgor. Ker mi drugega ni preostalo, sem zavihtel kladivo in izklesal primeren stop. S trenjem sem se dvignil in guma se je zažrla v sveže razbito kamenino. Z vso močjo sem segel po oprimku in na njem obvisel. Vponka je tlesnila in streme je udarilo ob plati. Ob stremenu sem se potegnil navzgor. Obstal sem v senci streh. Pavle je povzel vrvi. Šele sedaj sem se zavedel, da nisem sam. Bilo je popolnoma tiho in le kavri so se spreletavali pod vrhom. Stal sem v stremenu in pogledal sem proti stojišču. S Pavletom sva se z očmi srečala. Oba sva se zavedala, da bi tu eden pomenilo dva. Pod steno temni sneg, med nama in njim je samo nekaj sto metrov plošč in streh. S težavo sem potem prečil pod strehami na polico in tam zabil klin z leseno zagozdo. Poklical sem prijatelja. Počasi mi sledi in kar z roko ponuja tistih nekaj klinov, le parkrat udari kladivo. Zadihan se mi pridruži na stojišču. Po lahkem razčlenjenem svetu sva po dveh raztežajih priplezala na rob stene. Tu sta naju pozdravila vedno prijazni Lipovšek in njegov sin Matej, ki sta že dosti pred nama izplezala iz Debeljakove smeri. Sežemo si v roke. Zadovoljna sva. A vseeno sem v sebi tudi precej razočaran. V steno sva vstopila pripravljena in v pričakovanju, da bova do večera zabijala kline, se pretegovala v stremenih in s skrajnimi napori plezala prosto čez sivkaste plošče. A stena je pokazala drugačno lice. Z raz-

meroma malo truda in borbe sva dosegla rob stene. Nekako z mešanimi občutki gledam v sveženj klinov, vponk in lesenih zagozd. Vse to sva zastonj nosila čez steno. Neprijetnega občutka razočaranja se kar ne morem iznebiti. Ko odtrgam pogled od vrvi in klinov in se zazrem v pestre baklje jesenskih barv v gozdovih v Trenti in v pobočjih gora onkraj doline nad Tamarjem, se šele povsem zavem lepote jesenskega dne. Od tu iz zasekanega grebena gledava divji ples mokrih megla okoli grebenov in potemnelih sten, ki medlijo v nemočnem soncu vedno krajšega dne. Velik del svetlobe se je preselil v doline, kjer se drevje preliva v svojih zlatih in rdečih barvah. List za listom odpada na šuštečo preprogo. Doživetje današnjega dne v preplezani steni skupno s pojemajočim dnem prerašča iz razočaranja v eno samo mogočno doživetje. Pavle pod bolvanom postavlja možica, sam pa molče sedim ob razbitem mejniku.

*

Prav hladno je, ko v sobotnem popoldnevu stopava proti dolini. Samotno je in le najini koraki, ki jih duši novi sneg, trgajo tišino v dolini, v kateri šumijo zasneženi gozdovi. Mrak lega na dolino, za mogočne vrhove Ponc pa počasi tone sonce, Strug meče dolgo senco na snežišča pod Šitami. Pusto in mračno je sedaj tu, kjer je še malo prej sončni pramen ožarjal debelo plast luskastega snega, ki pod korakom zveni in poje. Mrzlo postaja v senci, zato hitro stopava skozi gozdove. Mrak se že zliva s temo in še preden prideva do bajte, nad Jalovcem zableste prve utripajoče zvezde.

V dnu doline so se vlačile megle, ko sva se ustavila težko obložena v plaziščih pod stenami. Sneg je bil trd, z derezami sva naglo stopala proti Sedlu. Pri razmetanih bolvanih pod Jalovcem sva duškala. Stala sva do kolen pogreznjena v pršič in gledala v zasneženo steno Šit, v kateri so viseli mogočni ledeni slapovi ledu. Sveži pršič pa se je v vetru sukal in se raznašal. Hladilo naju je, bila sva razgreta od hoje. Kmalu sva prigazila iz sence na prisojna pobočja. Sence so se vse hitreje krajšale, in še preden sva prigazila na sedlo, se je že tudi stena bleščala v slepeči svetlobi. Počasi sva gazila pršič pod grebenom, v skalah pri vstopu pa sva se ustavila. Posedla sva na zamrznjen grušč pod obokom. Razvezala sva nahrbtnik in segla po jedi in pijači. Že sam pogled na steno nama je razkril, da nama bodo kalorije prepotrebne. Ko sva doobra izpraznila nahrbtnik, sva ga napolnila z derezami in železjem; vse, kar pa bova potrebovala za vzpon, sva obesila na zanke. Prav nič nisva hitela, čakala sva celo, da sonce malo obsije kamine. Oba sva bila namreč prepričana, da bova smer do večera že preplezala. O samem povratku čez zapadno steno pa niti nisva mnogo razmišljala.

A vseeno sva kmalu vstala in splezala tja navzgor proti vstopni poči. Na polici sem skopal udobno stojišče. Razvila sva vrvi in zabila kline na varovališče. Tinče je prevzel varovanje, njemu sem tudi pustil cepin in nahrbtnik, sam pa sem načel prvo težko dolžino. Že kmalu nad stojiščem sem zabil dva klina in se nad njima ustavil stoječ na majhnih poledenelih stopih. Pripravil sem vponko in streme in se z muko preril do pod klina. Prav vse je bilo neusmiljeno gladko in še tistih par bornih razčlemb je prekril led. Vseeno mi je kmalu uspelo, da sem v že zabiti klin vpel streme in vrvi in prestopil navzgor v kamin. Poč, ki me je plašila še v sanjah, je bila pod menoj. Imela sva pač srečo, da ni bila povsem poledenela. Malo sem se oddahnil in že sem po kaminu plezal navzgor. Pod zagvozdenim bolvanom sem se zaskrbljen ustavil. Čez bolvan v kamin so visele ledene sveče in debela plast ledu je prekrivala zabiti obročkar. Zelo previdno, da ne bi zdrsnil po kaminu navzdol, sem narahlo

zamahoval s kladivom. Ko sem razbil led, sem vanj vpel obe vrvi in streme. Tinče je zategnil vrvi in obvisel sem na vrveh. Pogrel sem otrdele roke in segel po poledenelih oprimkih. Silno previdno mi je potem sledil prijatelj, z vso najino ropotijo. Zaskrbljeno in molče sva opazovala nad seboj kamin, ki se malo pred zaključkom izpremeni v ozko navpično poč. Brez besed zapustim varovališče. Že v kaminu mi čevelj spodletava, led je prekril skale. Z muko ohranjam ravnotežje in udarjam s kladivom, da led prši skozi zrak. Specialček zleze pod udarci v razzeblo poč. Še preden ga povsem obremenim, se na pol izruje. Dvoje vrvi visi skozi zrak navzdol proti stojišču. Mrzel veter, ki se zaletava v steno, jih ziblje sem in tja. Trmasto in besno udarjam s kladivom po ledu, ki se blešči na vrhu poč. Z otrdelimi prsti zagrebem v ledeni drobir. Skobacam se navzgor. Sem zopet v kaminu, kjer te poleti pozdravi lepo stojišče. A danes tu še duha in sledi ni o lepem. Ko s kladivom kopljem stopinje v strmi pomrzli sneg, se iznenada vprašam, zakaj sem tu. Zakaj raje ne lenarim na soncu, morda ravno tam, kamor zdrzne pogled, če pogledam proti Sedlu? Tam je sonce, temne lise so se razlezele čez plati na skalah. Na kuhalniku bi topila sneg za limonado, sonce pa bi topilo sprijeti sneg na smučeh, s pogledi bi blodila po zasneženih vrhovih. Potem pa bi se smučiči zarezale v pršič, ozka vijguasta sled bi ostajala za nama. A midva tu, kjer ni ne sonca in ne lepote. Je le mraz, sneg in mrak. A vendar tu skozi drži smer. Navzgor proti soncu in toploti. To ni lahko; a vendar je mogoče! Pravzaprav, kaj pa je nemogoče?

S podvojeno močjo sekam stopinje proti skalam. Poslednji metri so prav vražje strmi. Ko poteče vrv, najdem lep prostorček za varovanje. Pod menoj se trudi Tinče. Močno ga ovirata oba cepina in nahrbtnik. Kmalu stoji ob meni na skromnem stojišču.

Stojim na stojišču, slab raztežaj pod grebenom. Sonce mi topi ivje na obleki. Tudi Tinče se kmalu izvije iz objema snega in ledu. Tu pod grebenom je zavetje. Sonce prijetno greje in snežni kristali se iskre v soncu. Megle se pode pod vrhovi, a vseeno je lep decembrski dan.

Po okopneli navpični poč sem kmalu dosegel greben, prebil streho, zasadil cepin v sneg in se ob njem potegnil navzgor. Pozdravil me je zameteni greben rateških gora. Ustavila sva se šele pri možicu na vrhu okopnega bolvana. Dolgo sva sedela na zvitkih vrvi in vsak zase razpletala misli o mnogočem.

A misel na povratek naju je kmalu vzdignila. Nataknila sva dereze in stopila po grebenu navzdol.

Vrv je švistnila skozi zrak. Ko se je lepo razvila, ji je sledila še druga. Po njih sva se spustila raztežaj navzdol. Bila sva v strmeh žlebu. Sneg je bil trd in pod pragom sva izkopala stojišče. Še enkrat sva se spustila po vrveh, potem pa sva se navezala nazaj na vrv. Tinče je varoval. Debel požled je prekril skale. Cepin je ječal pod udarci. Kosi ledu so drseli po vesini v globino. S težavo sem lovil ravnotežje. Kratek klin je zlezel pod udarci v razveznjeno poč, iz katere se je cedil led. Dereze hrešče, ko z njimi poglobljam stopinje. Strmina je tu največja. S kolena se dotikam vesine. Šele ko zabijem dolg ledni klin in vanj vpnem vrv, se počutim varneje. Kmalu potem se je vrv med nama napela. Skopal sem stojišče in tu sem varoval samo preko ramen. Temu primerno počasi mi sledi Tinče. Pri klinu počaka, da sam izplezam na položnejšo vesino. Potem je mnogo laže. Istočasno sestopava navzdol. Po dobro poznani polici izstopiva na snežišča pod Kotovo špico. Napetost v nama popušča. Spregovoriva prve besede in za zavetrno skalo se ustaviva. Dremljem na soncu, a v mislih obnavljam spomin na težke metre v steni.

Klin poje z motnim glasom. Razkoračen stojim na zasneženih stopih in vihtim kladivo. Razmajani rdeči skladi so že pod menoj. Sedaj si moram izsiliti prehod čez krušljiv prag, nadebelo prekrit z nanesenim pršičem. Ko klin do ušesa zleze v skale, vpnem vrvi. Prsti so postali trdi in neobčutljivi. Primrzlo kamenje leti čez stojišče navzdol. Vseeno se klin z vponko kmalu sveti pod menoj. Ko kladivo tlačim v žep, se mi udre stop. S težavo se ujamem. Nato skoraj brez truda dosežem varovališče.

Odprem oči in slepeča svetloba mi udari v oči. Tinče že zavezuje nahrbtnik. Dereze predirajo pršič in se zadirajo v pomrzlo podlago. Rob sedla zaliva megla, ki se razliva na vse strani. Sonce izgublja svojo moč in moreča sivina se spušča na vrhove. Hladno postaja. Roke porineva v žepe. Cepin, ki opleta na zanki, riše sled v sneg, ki drži pod stene planiških gora. Pod vrhove in stene, ki so vedno lepe, mogočne in edinstvene; tudi takrat, ko jih zagrnejo oblaki in le pogled skozi pretrgano zaveso oblakov najde pot tja, kamor se tako radi vračamo.

Pri skalah nad rušjem sva snela dereze.

*

I. Aschenbrennerjeva smer v Travniku VI. 21. VII. 1958, Milan Valant in Marko Butinar.

II. Severozahodna stena med Mojstrovkama, IV, V. 7. IX. 1958, Pavle Dimitrov in Marko Butinar. Prvenstvena.

III. Južna stena Kotove špice. — Direktna smer. Prvi zimski vzpon. V, VI. 7. XII. 1958, Tinče Zupančič in Marko Butinar.

Tehnični opis k II.

Vstop levo od vpadnice kamina, lepo vidnega iz vstopa v raz male Mojstrovke do votline (možic). Prečenje vodoravno (15 m) v kamin. Čez strehasto zaporo v kamin in po njem (k) do vrha, nato desno na ploščad. Rahlo desno navzgor nekaj dolžin do odklane luske. Po manj strmi steni do odmaknjene luske (možic) na polici pod vršnim navpičnim delom stene. Prečenje desno v zagruščen kotel. Nato nazaj levo do slabo izoblikovanega razu. Po njem več dolžin (k, k) do dobrega stojišča pri odklani luski (k). Slikovito prečenje celo dolžino vrvi (k) v levo do stojišča (k). Rahlo desno (k) strmo navzgor do police (k). Težko prečenje do pod streh (k) in pod njimi do stojišča na polici. Malo pod njim izrazita škrbina v razu. Dve dolžini naravnost navzgor na rob stene. Pod bolvanom možic s podpisi.

Čas: 6 ur, za ponavljalca 4–5 ur.

Višina: ca. 400 m.

Ocena: Spodnji del IV, nad gruščnatim kotlom pretežno V.

Lepi naravni prehodi presenečajo v strmi steni.

Zasneženi Triglav z Ribčevega laza – sredi julija 1959

Foto Pavel Kunaver

Neizčrpni Bohinj

PAVEL KUNAVER

Hvaležnost že dolgo trka na moje srce, da bi napisal zahvalo Bohinju, ki mi je tako obogatil življenje. Gotovo je mnogo drugih, ki so enako doživljali in se trudili, da bi podali dostojno sliko in opis bohinjске deželice, pa do sedaj se nikomur ni posrečilo podati »sled sence onstranske gloriije«, in se to tudi meni ne bo. A zahteve srca je treba ubogati, da se pomiri in da vest ne kljuje dan in noč.

Ni več daleč, ko bo šestdeset let, ko sem prvokrat ugledal Bohinj. To je bilo še v času, ko si moral v Lescah sestiti na počasni poštni voz, ki ti je po slabi cesti pretresel vse kosti, preden si prišel v Bohinjski »kot«, dobesedno! Le prav malo srečnežev je bilo, ki so uživali njegovo nedotaknjeno prirodo. Za petičneže je stal majhen hotel Sv. Janez blizu starega lesenega mosta čez novorojeno Savo Bohinjko. Toda hotel je bil v nemških rokah, in še l. 1918 nisem na slovensko zahtevo dobil od natararja ničesar. A Bohinj tistega časa je bil čudovito miren in tih, in dobesedno veljajo stih dr. Lovra Tomana:

Noč na nebu zvezdice prižiga,
v jezeru njih svit pri svitu miga.
Nič miru ne moti tihega;
le Savica, hči kraljeva,
pribobni in pesem peva
od nje doma slavno mirnega.

Pesnik ni nikoli slutil, da se bodo uresničili njegovi stih v šesti kitici

... In Savica, hči kraljeva,
pribobni in peva
od prelepih časov svobodnih,

četudi je on mislil na davne čase prvih Slovencev in na stoletja zaslužjeno slovensko zemljo pod cesarsko Avstrijo.

In tudi ni slutil, da bosta Savica in njen kralj Triglav navduševala borce za svobodo in uresničila njegove stihe:

... in Savica, hči kraljeva,
pribobni in pesem peva,
da zmagovavca čez Slovence ni!

Kot priprava za prihod v Bohinj so peli na vrhu našega očaka dan prej moj brat Jože in njegovi tovariši, s katerimi sem prvič stopil na vrh Triglava, to pesem in Aljažev še vedno živi Oj, Triglav, moj dom! S terase Pirčeve vile smo dan nato zrli na mirno gladino Bohinjskega jezera, ki se je s svojo spokojnostjo in resnostjo za vedno vtisnilo v moje mlado srce. Takrat pa sem spoznal tudi njegovo odmaknjenost. Železnico so šele delali. Brat pa ni imel denarja za naju oba za poštni voz, s katerim so se tovariši odpeljali na Lesce. In tako sva jo še trudna od Triglava mahala ves dolgi dan od jezera do Lesc.

Hrepenenje po Bohinju pa je z leti rastlo in ko smo l. 1925 taborili s skvati pod Stolom, sem šel z manjšo četo na »raziskovanje« v Bohinj, da bi našli primerna taborišča. In res smo odkrili čudovito, tedaj še malo zarastlo teraso, ki je bila last dr. Majarona, in za taborjenje še odličnejši prostor — Naklovo glavo. Nekaterikrat sem nato še taboril drugod po Sloveniji in ob morju, a vedno me je vleklo nazaj v Bohinj, kjer imajo taborniki sedaj kar tri svoja lastna taborišča. Četudi sem z geografsko družbo Le Play-Society preživel štirikrat po en mesec v Bohinju v starem hotelu Sv. Janez in v Bellevue, so meseci taborjenj zapustili neprimerno globlji vtis. Bili pa so tudi vzrok velike bolečine, ki sem jo z drugimi vred trpel med okupacijo.

Taborjenje v Bohinju te posebno poveže z njegovo prelepo, včasih tudi divjo naravo. V hotelih je vse preveč dobesedno »domače«, kjer se pravi Bohinj ob času počitka, kosila, spanja odmakne. Še manj ga čutiš, ko se ob deževju in posebno ob njegovih dolgotrajnih nevihtah čutiš varnega med štirimi zidovi in samo čakaš, kdaj bo dež in blisk in grom minil. Ali kdaj slišiš v tihi noči pesem Savice v hotelsko sobo? V taborih pa smo bili dan in noč, ob jasnem nebu in ob treskajočih bliskih z bohinjsko naravo v najtesnejšem stiku. Ves ogromni venec njegovih gozdnatih in skalnih gora nas je neprenehoma vabil na sinje vrhove, v tihe doline. Čim dalj časa smo bivali sredi te čudovite doline, tem bolj smo spoznavali njeno bogastvo, njene neizčrpne možnosti za odkrivanje novih in novih lepot.

Predvsem je Bohinjsko jezero vir užitkov. Tisti, ki pridejo z avtom in motorjem, pa z mrakom ali še prej odidejo in zbeže, če se zbirajo nad Podrto goro ali nad Migovcem črne megle, ne vedo mnogo o tem biseru Slovenije. V šotorih smo do zadnjega pod prostim nebom in čudovite so slike, ki se nam nudijo. Prej še svetle strmine Pršivca potemne in modrikasto črne megle se spuste malone do jezerske gladine. Ostri bliski sekajo mračno ozračje in grom išče, zaletavajoč se ob gorski venec, izhoda. Jezero vzkipi, da ga komaj še

Leđeniška groblja nad Boh. jezerom

Foto Pavel Kunaver

spoznaš, ko pade nanj divji veter iz jugozahodnih gora. Valovi postajajo nevarni lahkim čolnom, posebno če se podaš na jezero ponoči. Nekoč, l. 1926, smo že v trdem mraku odrinili od brega, ker je vihar odtrgal nek čoln in ga odgnal na sredino. Toda veter je bil tako divji, da so nam valovi pljuskali v naš čoln in trda noč nas je zalotila še vedno daleč od našega cilja. Temno je bilo nad nami. Črno je bilo jezero pod nami, le grebeni valov so kakor beli prsti grabili iz globine po nas. Bila je prava umetnost iztrgati se iz valov in teme, saj v popolni temi je le smer divjajočega jugozahodnika usmerjala naš revni brod proti rešilni obali.

In ko takole prav po bohinjko lije dan ali dva, tedaj je čas, da ostro poslušáš. Ne samo, da se bohinjko tišino obvladajoči grom Savice podeseteri — pridružijo se mu še novi glasovi. Le tanko šotorsko platno nas loči od razdivjane narave. Od gora odmeva malone neprestano grmenje in bliski svetijo prav v notranjost šotorov. Drevje okoli tabora šumi, lomijo se veje v hudem pišu. Tam izpod Pršivca pa začne naraščati neko posebno grmenje, ki postaja vedno hujše, in komaj čakamo dneva, da pohitimo na obalo Naklove glave. Govic je pritekel! Nad polotokom *Jama* je strmi jarek poln razpenjene vode! Iz luknje v steni Pršivca dere v debelem curku rumenkasta voda in pada v velikem slapu ter številnih divjih brzicah proti jezeru. Vsa bela, z velikimi skalami posuta struga ob Jami je živa. Valovi se zaletavajo ob balvane in vale pesek in debelo kamenje v jezero. Tako močan je tok, ki udara od tega okoli 200 m visokega, le nekoliko ur trajajočega slapa in njegovih brzic v jezero, da sega njegov tok malone do drugega jezerskega brega. Ob izlivu pa je tako močan, da ti obrne čoln.

Prav tedaj je treba takoj k Savici! Zgodi se lahko, da je v območju Zajezerske doline tako deževalo, da je tudi Četrto jezero tik za Kočo pri Dvojnem jezeru prestopilo bregove in se za kratek čas združilo z dvojčkoma. Tedaj je doli ob Savici grozno in veličastno. Ne čakajte, da bi vas avtobus popeljal do konca ceste. Zamudili boste najlepše — prelepo mavrico, ki omiljuje divjanje vode v mogočnem kotlu pred vami. Savica dere iz gornje luknje v mogočnem curku in zaliva steno. Razpršeno vodovje se dviga prav do opazovališča. Jutranje sonce pa posije prav v kotel. Če so oblaki kapljic veliki, kar je vedno po hudih nalivih, se lepoti Savice ne moreš načuditi in se je ne moreš nagledati. Krasna mavrica sega od ene do druge strani debri od ene do druge mokro se svetleče stene. Konec maja in ves junij ter začetek julija pa stoji sonce najvišje in sega najgloblje v skalno zibelko Savice.

En dan pa je premalo, da bi mogel ogledati vse, kar se nudi po hudih nalivih. Ali pa topli pomladanski dnevi, ko se taja sneg po sosednjih višavah. Popotnik nemirno čaka, kdaj bo že ustavil vlak v Bohinjski Bistrici, in tako med pripravo spregleda, da ga je vlak med Nomenjem in njegovim ciljem peljal mimo premalo znanega slapa med Nomenjem in Bitnjami. Vode, ki se zbirajo na južnem robu Pokljuke in na njenem kraškem dnu ponikujejo, udirajo v nižjih legah iz strmih sten ozke Bohinjske doline. Toda najlepši slap je tisti med imenovanima vasema. V curkih se preliva preko mahovitih visokih skalnatih sten. V veliki vodi pa se curki večkrat združijo v prozorne in prosojne zavese, ki se na stopnjah razprše v milijone bleščečih se kapljic. Že stari Nagl, cesarski »matematicus« cesarice Marije Terezije, je v svojem lepem rokopisu o podzemskih lepotah našega krasa opisal in lepo narisal ta lepi slap.

Pa naj bo voda velika ali nizka, soteske doline Voje, ki se od Hudičevega mosta razprostirajo proti severu, so malone neznane in popolnoma nezavarovane, a so zato tem bolj divje in nepokvarjene. Na presledkih je mogoče priti prav do vode. Tam pa nas presenetijo in očarajo najlepše kotlice, ki jih je voda izvotčila v naših planinskih vodah. Nekdanji ledenik, ki je tekel preko kotline Bohinjskega jezera, jih je neposredno povzročil, ker je nekdanjo Mostnico potisnil v vzhodno skalnato podnožje doline Voje. Spodnja polovica dolinskega dna je pokrita s slikovitimi ledenišskimi grobljami. Od teh sotesk in od odprte doline Voje, kjer se širijo pod strmimi stenami širokega Tosca, Uskovnice in Vogarja ter Grintovice sočni planinski travniki, se človek nikdar ne more lahko ločiti. Tišina, ki vlada tam, številni bistri studenci in potoki, bistra Mostnica, ob času nalivov pa še lep velik slap v koncu, in druge lepote, ki jih beseda ne more opisati, so poseben biser v kroni, ki obdaja Bohinjsko jezero.

Morene, ledeniške groblje, so kraji, kjer se nehote ustavi noga. Misli pohite nazaj v minulo ledeno dobo, ki je dokončno izoblikovala Bohinj. Kjer se ceste in pota zajedajo v bregove, malone povsod pogleda na dan drobir in debelo robato skalovje, divje premešano med seboj, kakor so ga odložili napredujoči ali nazadujoči ledeniki. Jaz posebno rad posedam po skalah končne ali čelne groblje ledenika, ki se kakor polmesec vije na severovzhodni strani jezera. Četudi jo je Mostnica deloma razdejala in se vanjo še vedno zajeda, je vendarle v imenovanem delu med Starimi Fužinami in jezerom ter vhodom v Voje čudovito ohranjena. Slikovite skale, nekatere orjaške velikosti, mole iz nje in pričajo o moči, debelini in počasni, nezadržni sili ledenika, ki se je valil s Komne dol in zalival ter širil dolinsko dno ter pripravljaj kotel, v katerem danes jezero leži.

Srednja vas, v ozadju korito gornje Bohinjske doline, vzdolbeno od ledenikov

Foto Pavel Kunaver

To pa je samo ena od moren. Mnoge druge so bolj prikrite; a če potuješ križem preko dna Bohinjske doline, te bodo mogočni valuni na pre mnogih krajih opomnili na svoje potovanje po debelem ledeniškem veletoku, ki je večkrat več sto metrov na debelo prekril Bohinj in nazadnje izginil v toplejši dobi. Preko teh krajev ne smemo hiteti in postajanje se bogato izplača, ker nas misli zanesejo daleč nazaj v čudno ledeno pokrajino, iz katere je gledal Triglav s sosedi le kakor majhen skalnat otok. Tam pa, kjer je danes strma Komarča in neprenehno grmi slap Savice, so bili siloviti ledeniški odlomi, in v mrtvo tišino mrzle pokrajine se je od časa do časa oglasil silen grom ledenih plazov, kakor danes kje globoko v Himalaji.

Če pa nas zanese noga nekoliko više, le nekaj sto metrov nad dno, nas iz srede zelenega gozda pozdravi na mnogih krajih, posebno pa, če greš po Suhi proti Rodici, breča, ki nas po svojem sestavu spominja na vse drugačno dobo Bohinjske doline. Že je sicer deloma obstajala, a milijone let jo je še ločilo od mrzle ledene dobe, in tektonske sile so jo pogreznile tako globoko pod sedanjo višino, da je vanjo morje udrlo. Zopet ti pomaga domišljija, kajti po tem, kar vidiš pred seboj, vidiš v davni velikanska melišča, ki segajo prav od gorskih bregov v modro morje, v katerem se strjajo v novo kamenino... In če se usedeš na katerega od velikih odkruškov ob šumečih potokih, te vodi pogled na sive velikane, ki te molče opominjajo na še bolj oddaljene dobe, ko so njihove plasti šele nastajale v globinah morja. Kako dolga in pestra je zgodovina Bohinja! Koliko stotin milijonov let je trajalo nastajanje njegovega gradbenega materiala in izdelava njegove prelepe oblike in nastanek njegovih biserov!

Kratkotrajnim obiskovalcem, ljudem, živečim po hotelih, je jezero — upravičeno — glavni cilj. A vanj teče Savica, iz njega pa novorojena Sava! Desetine

Hiša v Češnjici

Foto Pavel Kunaver

kilometrov je njene struge, a pri vsakem koraku je drugačna. Še je niso pokvarile odpadne vode. Še je tako bistra in čista, da jo lahko piješ. Preko proda in skalovja se preliva v nešteti brzicah in se odpočiva v tihih tolmunih, kjer se bliskajo postrvi in lipani. Voda pa, ki se je ogrela v veliki kadunji jezera, je v strugi še toplejša, in kjer Sava počiva, so premnogi lepi kraji, kjer se moremo kopati. Naše kopalisce pod taborom pod Laškim rovtom je vsekakor enako lepo kakor kjer koli v jezeru samem! In če je posebno v nedeljah ob jezerskem bregu že kar preživahno, je ob bregovih Save čudovito mirno. Toda potrudi se tudi ob bregovih Savice navzgor! Kakšne brzice! Kakšni balvani, ki jih je divja vodna sila izprala iz talne ledeniške groblje! In kakšni lepi prizori sredi strmih gozdnih bregov!

Ne hitimo po Bohinju! Povsod je lepo, najlepše pa tam, kjer pogleda v dolino sam Triglav, in to je na mnogih krajih! Kateremu kraju bi dal prednost? Težko je reči, ker povsod sem bil srečen. Že takoj za Bohinjsko Bistrico, na južni strani, le deset minut od predorovega žrela, so pravi planinski pašniki, od koder imam pregled čez dolgo verigo vrhov na desni in levi od Triglava, ki gleda izza širokoplečega Tosca. Pred njim pa planine in globoke doline. Prijatelj daljnogled mi, če sem še tako truden, pomaga obiskovati najbolj skrite kote, najdrznejše grebene, najsamotnejše viharneke na skalah. In svinčnik in barve mi pomagajo, da doma obnovim prelepe vtise.

Koliko od vas, ki se boste potrudili prečitati te vrstice, pa ve za Žlan, tam za Poljem in Laškim rovtom? Treba bi bilo Pernharta, Segantinja ali vsaj našega Koželja, da bi na platno spravil odsev lepote tamošnje pokrajine, ki ji bi kraljeval Triglav sam. Pokrajina je obrnjena proti jugu. Zato se sonce po njej sprehaja od jutra do večera in neprestano spreminja barve in sence po skalnatih vrhovih Julijcev, redči globoke sence po njihovih dolinah in jih zopet

Stara kmečka hiša v Češnjici

Foto Pavel Kunaver

gosti in ponovno temno pobarva, ko se nagne nad Komno, k zahodu, kjer v globoki kotanji pod stenami Pršivca slutimo jezero.

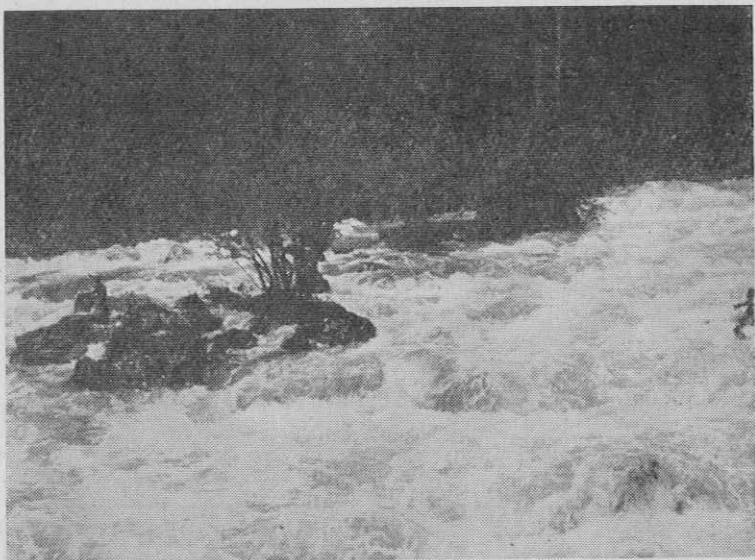
Sredi temnih gozdov štiri zelenice visoko nad Ribčevim Lazom. Dve sta naši taborišči, kakršnih bi lahko daleč in zastonj po naši domovini iskal. In nanje gleda Triglav. In ko gremo k opoldanskemu počitku, se oči zatisnejo ob zadnjem pogledu na njegovo s snegom ovenčano glavo. Veter šumi po vrhovih smrek in nas zaziblje v tako mogočnem varstvu v sladke sen. Še nisem imel mirnejšega tabora kakor tam pod neposrednim opazovanjem našega velikana!

In ko mine čas taborjenja, je pri srcu težko. Ko pospravljamo, neprestano godrnjam švicarsko planšarsko

»Ihr Berge lebt wohl,
ihr sonnigen Heiden...«

Obljubljamo, da se vrnemo ne samo poleti, ampak tudi jeseni.

Jeseni! Koliko starega žoltega zlata je narava zčila na Bohinj! Smaragdni venec poletja okoli jezera se je umaknil toplemu rdečemu. Hladno modra jezerska voda se še bolj loči od žarenja okolice, ki se pripravlja na zimo. Ko pa beli prt zagrne jezersko okolico, zre jezero nekoliko časa temno in nekam sovražno iz bleščeče narave. Za ljudi ne pomeni več toliko in se kmalu umakne pod debel led. Sedaj zagrmí jezero glasneje kot Savica, ki se odeva v ledene kristale. Grmi, če se prekolje debela ledena plošča, pokajo salve, ko hiti razpoka kilometre daleč preko mirne ledene površine. In mirno čaka. Naša pozornost je obrnjena od njega na čudovite bregove, ki vzbujajo vzklíke radosti preko nje hitečih smučarjev. In če se bodo zopet kdaj vrnili bolj snežni časi, bodo širne snežene planjave Rudnice, Dobrave in Raven ter še više ležečih krajev nad dolino pravi paradíž za smučarje, dokler ne pride zelena pomlad.

Brzice Savice po nalivu

Foto Pavel Kunaver

Tudi pomladi me je pot večkrat zanesla ob jezero. Kako tudi ne! Po vodi plavajo zadnje ledene plošče. Jezero gleda prijaznejše v svojo okolico, pa ima tudi vzrok. Bohinjska природа ga je obdala s trojnim vencem! Ko se grejem ob ognju iz drv, ki jih je Savica nanosila v jezero in so jih valovi vrgli na kameniti breg, mi hiti oko preko vrhov, ki tvorijo vrhnji beli venec snega in ledu, iz katerega segajo dolge bele grape v temno zeleni in modri venec gozdov. A najlepši, najnežnejši je beli venec tisočev in tisočev cvetov teloha okrog in okrog jezera. Pod vsako smreko, za vsako skalo gledajo ti znanilci pomladi v bleščeče bohinjsko sonce in se ne boje čez Podrto goro udirajočih vetrov in megla! Poledenele ceste v senci doline, na Jelovici in čez greben bohinjskih gora na jugu začasno še zadržujejo vdor motorjev. Tišina vlada v tej čarobni kotlini.

Oživljajo pa tudi vasi, ki so po legi in tudi po mnogih hišah vsaka zase biser. Turizem še ni prinesel Bohinju toliko, da bi kaj dosti vplival na njegovo prebivalstvo. Treba je trdo delati! Poleti v vročem soncu in ob hudih nevihtah, pozimi pa še teže, ko je treba vlačiti po poledenelih potih les in seno z višav. Zato so obrazi Bohinjcev kakor izklesani. V gubah in pogledih, v žuljih njihovih rok se odraža njihovo življenje in značaj. A žene in dekleta še vedno skrbno pazijo na nageljne, ki v dolgih kitah vise z oken, in lesenih, lepo izrezljanih hodnikov, da se vijejo poleti kakor žareč in vabeč slap. In zaželiš si videti mladenkin obraz za njim in srečnega fanta pod njim. In temu ljudstvu se je vredno približati. Saj je po svoji veliki naravi in trdem delu na planinah, v visokih gozdovih, na žgočem soncu ob senu in na polju postalo po svoje modro. Potrebno je približanje že zato, da bi vedelo, da danes prihajajo v Bohinj tisti, ki so po trdem in nezdravem delu v mestih izčrpani in potrebni lepote in miru velike narave. Malo me je zbolelo, ko me je zadnjič postaven Bohinjec ob Bohinjskem jezeru, ko sem ga prav zaradi njegove slikovitosti in bohinjske posebnosti hotel fotografirati, zavrnil s trdimi besedami »Ne bo nič! Vsi ste

Ledeniški valun v groblji nad Boh. Jezerom

Foto Pavel Kunaver

lenuhi in sleparji, ki pridete tu sem!« Ne nismo to mi, ki prihajamo v Bohinjsko dolino. Trdo delo gorjanskega kmeta utruja, a tudi utrjuje. Mestno in tovarniško delo, delo v šoli in pisarni izčrpava, Bohinjska pa moči vrača, in spomin na njegove lepote nas utrjuje v zavesti o velikem bogastvu naše domovine in nas krepi pri delu. Laže vztrajamo, ko delamo načrte, da se bomo zopet in zopet lahko vrnili v objem njegovih prelepih hribov, v njegove doline, pod Triglav, ki ga Bohinjci posebno spoštujejo. Da je to res, vem, ker noben slovenski pevski zbor ni zapel pesem Oj, Triglav, moj dom, tako prisrčno, tako iz toplega srca kakor nekega dne fantje in moške v Srednji vasi! Triglav je tu res del naseljene pokrajine, saj gleda nekaterim hišam prav skozi okna na mizo in ognjišče. In v njegovem znamenju so se borili in izkrvaveli številni borci, da je iz Wochein postal po tužnih letih zopet Bohinjska in svetli cilj tolikih ljudi. Tega se posebno zavedam, ko se spomnim zadnjega tabora pred vojno, ko je gorelo že okoli Jugoslavije in sem se težkega srca poslavljajal od Bohinja. In tudi sedaj ob vseh naših tabornih ognjih v Bohinjski dolini. Plameni švigajo v svobodno nebo. Triglav nas gleda svobodno na vseh straneh in zvezde sijajo na mladino, ki sedi brez skrbi sredi teh gozdov in svobodnih gora ob plamenih in prepeva. In ko ugasnejo plameni in potihnejo veseli glasovi mojih mladih prijateljev, skoraj ne morem zaspati, ne da bi se hvaležno spomnil vseh tistih, ki so padli zato, da ni več meje gor na Črni prsti, na Bogatinu in samem Triglavu.

Gorsko ime Kuk odkriva zgodovino

ING. STANKO DIMNIK

Keltske čete so takrat spoznavale v tujini nov svet, tu in tam toplejši in lepši od njihove domovine. Posebno jih je mikalo ozemlje med Alpami in Apenini na severnem delu italijanskega polotoka, v tistih časih redko naseljenega. Tja so zvbili delovno ljudstvo keltskih plemen Insubrov, Bojerov, Salubrov in še drugih. Manjši ostanki takrat najbolj kulturnega naroda Etruskov so se z njimi zlili ali pa so se jim umaknili. Tako je nastala nova Galija na obeh straneh reke Pada. Antični zgodovinar¹² je zapisal: »Pri Anconi se prične galska obala...« In glej: nekako šestdeset kilometrov zapadno od Ancone je gorski vrh Monte Cucco¹³ (1567 m) v Apennino Romano. Geološka karta kaže okrog tega Kuka jurska tla. Tam je limonitna železova ruda, torej so tam železarili Kelti, morda pred njimi tudi že Etruski. Na severni meji Galije »Transpadane«, tam, kjer silijo močni otoki jurskega gorstva Lessinskih Alp v ravnino, ob reki Brenti, je še en gorski vrh Monte Cucco¹³ (1788 m). Naprej od tega, proti zapadu, je Lago di Como, jezero, ki je obdano od jurskih tal; tam vidimo na zemljevidu kraj Cucciago¹³ in reko Cuccio¹³. Ta imena pričajo, da je tam železarilo keltsko ljudstvo v zgodnji dobi svoje naselitve.

Takrat, morda tudi že prej, so privedli keltski galani izseljence iz galske domovine tudi v Posočje, v naše predgorje Julijskih Alp, na Karnske Alpe, v severni del Karavank in tudi na obrobje Furlanske nižine. Tu, ob nižini, so se Kelti morda mešali z ilirskimi Veneti. Keltsko razumništvo — to so bili svečeniki, pesniki, pevci, zdravniki, učitelji, kupčevalci, pa tudi njihova vojska in del obrtnikov — se je naselilo v utrjenih gradiščih. Delovno ljudstvo, to so bili poljedelci, konjerejci, govedorejci, usnarji, irharji in drugi, je ostalo po sončnih dolinah in po nižjem gričevju okrog gradišč. Železarji, kovači, oglarji, smolarji, planšarji, sirarji, pastirji drobnice so si poiskali ugodna pobočja predalpskega hribovja. To keltsko pleme je dobilo ime Karni. Zgodovinar¹⁴ pravi: »Karni, po keltskem karn = rog, to je po rogljičastem, škrbinastem gorovju, v katerem so prebivali«. Iz besede karn izvirajo najbrž tudi naši izrazi: kar, ker, čer, čerovje, krnica in verjetno tudi imena: Karnske Alpe, Karavanke, Karantania, Karniola pa tudi Krn, Krnski grad (Karnburg), Krnsko polje (Karnfeld).

Najbolj na gosto so se Karni naselili tam, kjer so bila tla jurskega, eocenskega ali oligocenskega geološkega nastanka. Povsod tam je polno Kukov in njih pajdašev — nikjer drugje po Slovenskem niso tolikanj na gosto posejani. Če pogledamo na zemljevid, vidimo okrog Kobarida pod Krnom: Ladrski Kuk (637 m), blizu tam pri Kamnem je Kukič (599 m), blizu Drežnice (863 m) so Ravne (617 m), Konj (1348 m), Homec (1270 m), Kal (1897 m). Po Matajurju in Kolovratu so raztreseni: Kuk (1351 m), Kuk (1243 m), Kuk (627 m), Kuk (431 m), Kal (888 m), Kal (646 m), Hum (905 m), Cicer (730 m), Gornje Ravne (1043 m), Dolnje Ravne (1023 m), Gradišče, Na Gradu (1114 m). Nad Bovcem po Kaninskem pogorju so: Stregnov Kolk (1470 m), Mali Kolk, Kolk pri Ravnah, Laški Kolk, Tam na Kolku (1782 m), Ciuc del Corvat (1967 m), Čuklja (1766 m), Kal (1295 m), Hum nad Trebošnjo (1109 m), Prvi Hum (1079 m), Konj (1340 m), Konje

¹² Plinij starejši: (+ 79 pop. n. l. št.), III, 14 (19) iz Müllner: G. d. E.

¹³ Andrees Handatlas 1893: 83/84 C 1, 43/44 F 6, 53/54 G 5 in G 6.

¹⁴ Dr. Jul. Weiss: Weltgeschichte 1910, II. knj., str. 957.

(2287 m), v Gradu (1064 m). Močna skupina je tudi na Banjski planoti: »Kuk (611 m), Kuk (711 m), Kolk (856 m), Kal (451 m), Kal (640 m), Coklja (741 m) in dvakrat vasica Ravne. Nad Ajdovščino so: Kolk (961 m), Kovk (943 m), Kukani (419 m), naselje Kolk, Kucelj (1239 m), Ravne (319 m), vas Karnica in več krajev z imenom Gradišče.

To so v gorah Posočja glavne skupine starinskih imen s Kukom na čelu. Prav gotovo nastopajo tu in tam taka imena izven teh skupin, a tudi v teh najbrž nisem zajel vseh imen. Pokazal pa sem, da se ta imena pojavljajo presenetljivo točno vedno samo tam, kjer je bilo železove limonitne rude, to je bobovca in okre, na pretek. Tam je torej moralo biti v zgodnji dobi močno razvito železarstvo, saj bi lahko trdil, da je začejalo imeti že nekak industrijski značaj. Razumljivo je to, saj so tu vrata v Italijo, vrata v tiste kraje, kjer so imeli doma sicer zadosti železove limonitne rude — vendar premalo gozdov za kuhanje oglja, da bi bili mogli pridobivati dovolj železa za takrat po Italiji že močno razvito gospodarstvo. Iz tega jugozapadnega konca Norika so zato na debelo izvažali železo in jeklo ter železne in jeklene izdelke, pa tudi živino, konje, usnje, sir, pepeliko in še druge stvari, ki so jih zamenjavali s prebivalstvom v Italiji, za žito, vino, sol, stekleno posodo, okraske in še marsikaj. Da je bilo Posočje z Julijci del Norika, potrjuje zapis znamenitega arheologa¹⁵, našega rojaka. Takole pravi: »Auf dem Ajdovski gradec in der Wochein in Südnorikum...« Tudi iz virov antičnih piscev in pesnikov lahko sklepamo, da je bilo to železarsko področje del Norika in še več, da je prav od tod bilo tisto slavno najboljšje jeklo, ki ga omenja na primer Horac¹⁶ (Od. I, 16. V. 9) z besedami: »ki ga ne straši noriško jeklo, ne morski vihar, vseuničujoči...« in v epodi na Canidia: »Kmalu bodo tvoje prsi prebodene z noriškim jeklom...«, ali Ovid¹⁶ (metafora 46, 712), ko pravi: »Durior est ferro, quod Noricus excoquit ignis«, »Trše od železa, ki ga tali noriški ogenj«. Po Noriku Karnov je bilo železarstvo v najbujnejšem razcvetu v stoletjih pred pričetkom našega letoštetja, po koroškem delu Norika, tam blizu današnjega Hüttenberga, pa šele v stoletju po pričetku našega letoštetja — Horac pa je živel od l. 65 pred n. l. št. do l. 7 po n. l. št., Ovid od l. 43 pred n. l. št. do l. 17 po n. l. št. Torej sta obadva mogla slišati samo o noriškem jeklu iz predgorja naših Julijskih Alp.

Gorsko ime Kuk srečujemo od Julijcev dalje proti severu v Karnskih Alpah v krajih ob Zilji in še dalje v avstrijskih Alpah. Badjura¹⁷ pravi: »V potujčenih Alpah so preobrazili naš Kuk v Guk, Gugl, Gugu, Kuku (očitno iz imena »Na Kuku«). Arheolog¹⁸ Schmid navaja na zemljevidu vrh »Kuketzeigel« (1285 m) med Noreio XXVI in Noreio Tauriscorum, to je osem kilometrov severno od Hüttenberga na Koroškem. Zanimivo je, da je na tistem zemljevidu blizu tam vasica Watsch = Vače. Gorsko ime Kuk najdemo na Salzburškem, severnem Tirolskem, Vorarlberškem in Bavarskem, seveda skrito v nemški narečni obliki »Kuchen«. Tam so: Kuchel-Horn in kraj Kuchl na Salzburškem ob reki Salzach, vrhova Küchel-Spitze (3144 m) in Kuchen-Spitze (3170 m) v Fernwaldgebirge na tirolsko-vorarlberški meji. Povsod tam so tla jurska, kredna, oligocenska in eocenska — torej primerna za železarjenje z limonitno železovo rudo. Tudi samo ime »Kuchen« spominja na železarjenje, saj pomeni Kuchen = Erz-

¹⁵ Dr. Walter Schmid: »Norisches Eisen« 1932, str. 174 (v opombi) sošolec in prijatelj inšpektorja Josipa Westra.

¹⁶ Iz Müllner: G. d. E. str. 106.

¹⁷ Rudolf Badjura: »Ljudska geografija«, str. 145.

¹⁸ Dr. Walter Schmid: »Norisches Eisen«, str. 176.

kuchen = pogača, to je zlietek, ki ostane na dnu talilne peči po končanem taljenju rude.

Gorska imena Kuk, Kuchen, Gug nam izdajajo pot Keltov iz njih prvotne domovine v naše kraje. Imamo pa pri nas tudi krajevna, gorska in vodna imena, zapuščino keltskih Karnov, ki kažejo sledi, po katerih lahko sodimo, da so prenesena k nam iz domovine keltskih plemen Vindelikov in Helvetov. Primera za to sta imeni bistrih kroparic Hubelj in Vipava. Hubelj pri Ajdovščini, kjer je bila nekoč zapadna meja Karnov, je čudno ime, ob katerem si jezikoslovci že pol stoletja zaman krhajo peresa. A vendar je rešitev kaj preprosta. Kajti v Švici, v Göschener Alp je bistra rečica, ki ima tudi ime Hubel — samo končni zlog smo Slovenci naši kroparici omeščali. Vipavi, sestri Hublja, lahko najdemo soimenko Wipp¹⁹ v Ziljski dolini na severnem Tirolskem, Vorarlberškem in v severni Švici. Južno od Innsbrucka je znamenita dolina Wipptal. Mogel bi navesti še kopico gorskih in vodnih imen, ki nam pripovedujejo, da so jih prenesli k nam Karni iz svoje prvotne domovine — to je domovine keltskih plemen Vindelikov in Helvetov.

*

Meja Karnov proti zapadu je bila Vipavska dolina. Antični kronist Strabo²⁰ je zapisal: »Okra je najnižji del Alp, tam, kjer se stikajo s Karni. Tam vozijo tovore iz Ogleja v Nauportum (Vrhnika), od tam jih spravljajo z ladjami v Ister (Donava).« Keltsko Okro so preimenovali Latinci v Ad Pirum in mi po njih v Hrušico.

Po Pivški dolini, po Tržaškem krasu, po Istri in po Snežniškem gorovju so takrat že tisoč let prebivali Iliri. Ugodne razmere za železarjenje so mednje zvabile Kelte. Pomešali so se z Iliri in nastal je keltsko-ilirski narod Japodov. Zgodovinar²¹ pravi: »Edina beseda Albion, ki jo je iz jezika Japodov zapisal Strabo, je keltska«. Njihova selišča imajo keltsko zvoneča imena. Kras so imenovali Mons Karusad, Snežnik Mons Albius — oboje iz keltskega jezika. Govorili so poleg lastnega jezika tudi keltsko.

Tla v okolici Trsta so pretežno jurskega geološkega nastanka. Nad Bazovico, ob državni meji, je vrh Kokoš (667 m). V tej Kokoši je skrito ime Kuk. Prijatelj ing. Bremec, železarski strokovnjak, mi je povedal, da so rekli temu vrhu v času, ko je on tam še pod Avstrijo služil vojake, Monte Coccus. Poleg tega vrha je vrh Gradišče (741 m) in bliže Trstu je Kukov tovariš Kal.

Severno in vzhodno od Reke so jurska in kredna tla. Tam najdemo tale imena krajev in vrhov: Kukuljanovo (360 m), Kukuljan (kraj vzh. od Reke), Kukulj (832 m), Zakuk (1088 m), Hum (395 m), Hum (709 m), Ravne (tik Kukulja), Gradišče (577 m), Klek (1210 m), Luban (499 m), Čičiber (383 m). Tam so tudi planšarske planine, na primer na Fratarju planina Obruč. Arheolog je zapisal:²² »Na južnem Kranjskem, okrog Hrušice in nad Reko imamo prav tako keltsko prebivalstvo.« Železarska tradicija Keltov se je tam nadaljevala skozi ves stari in srednji vek skoro do naših časov, dokaz za to je kraj Fužine vzhodno od Reke.

Zelo na gosto najdemo Kuke ob jadranskem obrežju od Velebita do Albanije. To so vrhovi blizu obrežja, a tudi globlje v notranjosti, če držijo tja ugodne

¹⁹ France Bezljaj: Naša Sodobnost 1, VI, 1958, št. 8—9, str. 685 in 687.

²⁰ Strabo: IV, 6, 10 (po Müllner G. d. E.), str. 36. (Opomba: Nauportum = ladjo nosi je keltsko, Nauportus = pristanišče je rimsko).

²¹ Avgust Dimitz »Geschichte Krains« 1874, str. 10.

²² R. Ložar: »Vodnik po zbirkah narodnega muzeja v Ljubljani« 1931, str. 50.

doline. Po Velebitu²³ so: Aniča Kuk, Babin Kuk, Debeli Kuk, Hajdučki Kuk, Javorov Kuk, Markov Kuk, Maniti Kuk, Orlov Kuk, Podgrizeni Kuk, Ravni Kuk, Vratarski Kuk in še drugi. Za razliko od naših Kukov, ki imajo samo izjemno pridevnik pri imenu, imajo na Velebitu vsi Kuki še pridevniško označbo. Ob Neretvi nahajamo imena: Hum, Kukavica planina, Krupa, Drežnica in tam blizu sta Merić Kuk in Veliki Kuk (1850 m). Namesto naših Gradišč so tam Gradine in tudi selo z imenom Ravne sem našel na karti.

Najbolj zanimiva skupina vrhov, ki spominjajo na Kelte, je okrog Durmitorja, ki se je imenoval nekoč morda Durmitar. Tam sta v medvodju Tare in Pive snežniška vrhova Bobotov Kuk (2528 m) in Savin Kuk (2458 m), tam je planšarska planina Kuk in več Humov. Tara je ime tamkajšnje reke in ime planšarske planine. V prvih stoletjih našega letoštetja je bila Tara ime prestolnice keltske države Albany²⁴ na Irskem. Ta izraz Tara je kot krajevno ime še danes ohranjen na Irskem.²⁵ Ime Albany, tudi Albanija pišejo stari viri, so v nadaljnjih stoletjih prenesli iz Irske na Škotsko. Takrat je bil na Škotskem tudi kraj Ibars — na našem jugu je reka Ibar. Zadnji še živeči potomci Ilirov so Šiptarji, ki imajo svojo državo Albanijo. To ime izvira od Kelto. Na Kelte spominja v južnih delih naše države gorovje Galičica ob Ohridskem jezeru, znana po svojih planšarskih planinah in siru. V tetovskem okraju (Makedonija) je kraj Galičnik (1395 m),²⁶ ki slovi po svojem siru in čilimih. Galič je nekdanji rudarski kraj severno od Kosovske Mitrovice: same priče nekdanjih keltskih prebivalcev, vendar to je poglavje zase.

Imena Kuk in druga, ki sem jih nekaj navedel, pričajo, da so se skoro ob vsem našem jadranskem obrežju naselili keltski železarji, ki so ob rekah prodirali tudi v notranjost. To so bili Kelti z italskega polotoka plemen Bojerov in Insubrov, ki doma niso imeli zadosti gozdov, da bi si bili mogli pripravljati oglje za železarjenje.

Kelti so bili znani kot odlični pomorščaki — saj so Latinci po njih imenovali ladjo galeja — zato jim ni bilo težko kreniti čez morje na vzhodno obrežje, kjer je bilo za železarjenje zadosti limonitne rude, gozdov in vetra. V spomin na tiste čase pa so nam ostala številna gorska imena »Kuk«.

*

Gorsko ime Kuk najdemo tudi še po vsej Gorenjski, po Idrskih gorah, po Zasavju, v Gorjancih pa je Kukova gora.

Znana je Kukova, tudi Kokova Špica nad dolino Vrat. Nad Trzičem je Kukovnica, ki jo pišejo včasih tudi Kokovnica. Od Železnikov naprej po Grebenih nad Davčo je več Kolkov. Blizu Cerčna je vrh Kuk (834 m), vrh Hum, kraj Kal in dve Ravni. V medvodje potokov Masora in Kanomlja pri Idriji sta stisnjena vrhova Kuk (1055 m) in Kal (1058 m). Geološka tvorba okrog teh Kukov je le malokje jurska, večinoma je oligocenska in eocenska.

Redko posejani so vrhovi Kuk in njegovi tovariši po Zasavju, to je v prostoru od Litije do Celja. Na levem bregu Save, nasproti Pasjeka je vasica Kolk in blizu tam selo Kal, vrh Kalci (526 m), dve vasici Ravne in vasica Gradišče. Nad Zagorjem in Trbovljami so vrhovi Kukla (710 m), Klek (488 m) in malo bolj proti severu še Kukel, Cvikel, Hom in Podhom. V Hrastniku sta nad cesto v Dol vasica in vrh Kovk (688 m) in višje proti Mrzlici še vrh Kal

²³ R. Badjura: »Ljudska geografija«, str. 145.

²⁴ Dr. Joh. Weiss: Weltgeschichte 1910, III. knjiga, str. 796—799.

²⁵ Andrees Handatlas 1893: Tara (Down) 71 F 2, Tara (Meath) 71 E 3.

²⁶ Enciklopedija Jugoslavije, 3 knj.

(956 m), dve seli Kal in vasica Ravne. Znan je na desni strani Save Kum (1219 m) in več Humov. Po teh krajih ni jurskih tal, pač pa močni otoki eocenske in oligocenske tvorbe.

Vsi tu naštetih Kuki so porazdeljeni precej narazen drug od drugega v primerjavi s tistimi po Goriškem. Domnevam, da so se Kelti v zgodnji dobi železarjenja, ko so topili še samo limonitno rudo, tod naselili bolj na redko. V kasnejših stoletjih pa, ko so novi keltski prišleki uvedli načine pridobivanja sideritne rude, ki jo je dosti tudi po karbonskih tleh, je postalo Zasavsko hribovje gosteje naseljeno.

Morda izvirajo našeta imena po Zasavju od keltskega plemena Latobikov, ki je že v zgodnji laténski dobi prebivalo med Savo in Krko. Močna njihova središča, kovačnice orožja, so bila okrog Trebnjega, Mokronoga, Vinega vrha, Bele Cerkve in po Krškem polju. Od tam so po Krki in Savi naprej oskrbovali svoje čete in postojanke od gradišča Neviodunum (keltsko Noviodunum = = Novo gradišče) na Krškem polju na Segeste (lat. Siscia, Sisek), Mursa (Osijek), Sirmium (Mitrovica), Cibale (Vinkovci), Singidunum in Taurunum (pri Beogradu) in še naprej v Makedonijo in Malo Azijo. Kmalu so si Kelti zgradili po naših krajih v osrčje Panonije in v notranjost Balkana vodeča preprosta pota, da so vzdrževali zvezo svojih izseljencev in vojske z galsko domovino. To so tista pota, ki so jih več stoletij kasneje utrdili in tlakovali Latinci z žulji zaslužjenih Keltov — zgodovina pa jih zdaj pripisuje samo Rimljanom. Ime Noviodunum je pogosto v matični zemlji Keltov v Galiji. Po drugih keltskih pokrajinah ga nisem našel. Morda so prinesli prvi prišleki plemena Latobikov to ime iz Galije. Ni dvoma, da je bil v kasnejših stoletjih, ko so na Kelte pritiskali Rimljani in Germani, močan priliv keltskih Turov na Balkan iz severovzhodnega dela Alp. O tem pričajo imena, kot Taurunum, reka Turjanica, reka Turija itd. po Balkanu.

*

Ime Kuk srečujemo tudi po današnji Franciji, n. pr.: Coquille (kraj 200 km zapadno od Lyona), Coque (kraj ob kanalu La Manche), okraja Coucouron in Couckelaere pri Ostende v Flandriji in kraj Cocq ob kanalu La Manche, južno od Boulogne. Povsod tam so jurska tla.

Morda izvirajo od nekdanjih železarjev taka imena v Angliji, kot so: Cook, Cuckfield (50 km južno od Londona), Cuckmere Haven (ob kanalu La Manche), Cuckmere River (izliva se v La Manche), Coquet River severno od Newcastla. Tudi tam so tla jurska.

*

Kelt je po omiki, po smislu za gospodarski in tehnični napredek nadkriljeval Latince. Znal je ustvarjati ljudsko blagostanje. Zato ni čudno, da so se hitro množili, bolj kot drugi narodi. Iz potrebe so morali širiti svoje meje.

»Rimljanom so se zdeli ti omikani sosedje nevarni«, je zapisal zgodovinar.²⁷ Pričeli so jih odrivati z Italskega polotoka proti Alpam. Tri sto let so trajali boji proti Keltom. Sovraštvo Rimljanov do teh je bilo brezmejno. Postopali so proti njim kruto, uničevali keltsko prebivalstvo, ne glede na starost in spol, z ognjem in mečem. Ujetnike so pobijali ali pa odganjali na dosmrtno suženjsko delo. Leta 193 pred našim l. št. so bili Kelti pri Mutini (Modeni) usodno poraženi. Kelti so se že prej umikali Rimljanom, po tej bitki so se pa začeli v množicah izseljevati

²⁷ Dr. Ljudevit Pivko: »Zgodovina Slovencev« 1909, str. 36.

iz italških nižin v Alpe in naprej po Dravski in Savski dolini v naše kraje in dalje v Panonijo in na Balkan. To so bili do tedaj manj naseljeni kraji, takrat se je prebivalstvo zgostilo po Noriku, po naših krajih in v Panoniji. Kelti so pri zapuščanju svojih dotedanjih domov v Padanski Galiji nalagali na vozove in natovarjali konjem vse svoje imetje: orodje, orožje, posode in tudi staro opremo, razne izdelke, ki so jih dobili od Etruskov — spomine, ki so jih dedovali iz roda v rod. Tako je prišlo v naše kraje mnogo starine italške kulture iz stoletij pred laténsko, to je keltsko kulturo.

V letih 58 do 52 n. l. št. je Cezar z vojsko 300 000 mož premagal in izropal 8 do 10 milijonski narod²⁸ Keltov v njihovi matični domovini Galiji. Kelti, premalo složni, nepripravljeni na odpor, preplašeni in pregalantni, se niso znašli pred krutimi, brezobzirnimi Latinci. Cezar je dal poklati na sto tisoče ljudi, če jih ni mogel prodati v suženjstvo, predvsem izobraženstvo, da je ustrahoval in si podredil delovno ljudstvo. Od takrat dalje so Rimljani širili svoj imperij skoro brez večjega odpora.

Po bitki pri Telamonu l. 22 pred n. l. št. se je po Noriku naselilo precej Keltov plemena Turov (die Taurisken),²⁹ ki so jih od severa pritiskali še Germani.

Precej teh Turov se je takrat naselilo po naših Grintavcih in po alpskem predgorju ob Savi in Savinji. To je bil jugovzhodni del Norika s Celejo, takrat važnim tržiščem in obmejnim mestom. Bolj na redko so se nastanili tudi po ostalih krajih današnje slovenske zemlje. Na Ture spominjajo imena: Visoke Ture (Hohe Tauern), Turska gora, Turski žleb, Turska vas, Turski Les, Turinek, Turje med Hrastnikom in Rimskimi toplicami, Turje nad Dravo (Koroško), Turje nad Osojami in morda spominja na te keltske prišleke tudi ime Turinšek. Taka imena segajo še daleč na Balkan, na primer imeni rek Turija, Turjanica, kraj Turjaki in še druga.

Keltsko pleme Turov, ki je prišlo v naše kraje več kot tri sto let kasneje kot Karni, je razširilo pri nas način železarjenja s sideritno železovo rudo. Morda so zanesli ta način železarjenja tudi že posamezni begunci kakih sto let prej. Sideritno rudo je bilo treba kopati ali celo odkrivati z rudarskimi rovi. Domnevam, da je s pričetkom tega načina železarjenja pričela minevati doba nastajanja novih Kukov. Kjerkoli so železarili s sideritno rudo, so imena Kuk redka, samo še izjema — najbrž ostanki iz dobe, ko so kdaj prej tam železarili z bobovci in okro. Opazi se, da Turi niso vezali svoje naselitve na jurska, kredna, oligocenska ali eocenska tla, zanje so bila primerna tudi karbonska in druga tla, da so mogli železariti.

*

Ob pričetju našega letoštetja so začeli Rimljani napadati tudi že Karne v Posočju. Že prej so jim vzeli Oglej in zgradili tam svoje utrjeno mesto, svojo glavno orožarnico, namenjeno za osvajanje Norika, Panonije in Balkana. Zanimiva je pripomba zgodovinarja,³⁰ ko piše: »Ko se je skupina Keltov iz Norika (to je Karnov) poskušala l. 186 pred n. št. miroljubno naseliti blizu Ogleja, so jih Rimljani pregnali in zagrozili alpskim plemenom: Alpe so meja med Galijo in Italijo, gorje tistim, ki jo bodo skušali prekoračiti!«

Latinci so čedalje bolj pritiskali na Karne v dolinah in po nižjem gričevju. Brezobzirno so rušili in požigali keltska gradišča. Pobjjali so predvsem njihove

²⁸ Dr. Joh. Weiss: »Weltgeschichte«, II. knj., str. 902—905.

²⁹ Dr. Walter Schmid: »Norisches Eisen«, str. 173.

³⁰ Dr. Joh. Weiss: »Weltgeschichte«, II. knj., str. 746.

viteze, druide, barde in ovade,^{30a} to je njihovo vodilno plast, ki bi se bila sicer mogla še dolgo upirati potujčenju. Kar jih niso pobili, je moralo na suženjsko delo na latifundije (veleposestva), za galjote (veslarje) na rimske galeje ali pa na težko delo pri utrjevanju rimskih cest. Ostalo keltsko ljudstvo: poljedelce, živinorejce, železarje, obrtnike in druge, ki bi jim mogli biti koristni za oskrbovanje rimskih legij, so puščali v miru kar tam, kjer so prebivali. Vendar tudi njihova usoda je bila čedalje bolj obupna. Rimski oblastnik jim je plenil žito, živino in sploh vse tisto, kar je potrebovala rimska vojska. A ne samo to, težak krvni davek so jim naložili: sinove so jim pobirali v rimske legije — od tam pa ni bilo več povratka k svojcem. Kjerkoli so bile keltske naselbine blizu cest ali pa blizu rimskih vojaških postojank, tam niso bile keltske žene in hčere varne pred nasiljem legijcev.

Tako je postala tudi usoda teh Keltov, usoda delovnega ljudstva, čedalje bolj neznosna. Kelti so se zopet pričeli umikati Rimljanom. Ker drugam niso več mogli, so se umikali v gore. To niti ni bilo preveč težko, kajti Latinci so se zadrževali samo v bližini svojih cest, raje v dolini kot v gorah. Morda so Rimljani tu in tam zasledovali odseljence v hribe, pa so se preganjani preselili v še višja zatišja gora. V Julijcih je bilo precej teže pristopnih zatišnih področij, kjer so bile razmere za prebivanje dosti ugodne. Na primer Bohinj, Bovška kotlina pa tudi Tolminske gore in še kje. Melik³¹ pravi za Bohinj, da je bil to »obljudeni otok sredi neobljudene okolice«. Nastajale so naselbine visoko v gorah, v višinah, kamor je dotlej samo redkokdaj zašel človek. Oživele so naše planine, poleti do bližine snežnih vrhov, na zimo, ko so grozili plazovi, so se umaknili v nižje lege. Takrat so bili gorjani tudi tam varni, sneg in mraz jih je varoval sovražnikov. Bivališča teh gorjanov so bila prvobitna po obliki in po načinu gradnje. Les, kamen, ilovica, to je bilo vse, kar so premogli. Ko gledaš naše stare planšarske stanove, gledaš še danes v dvatisočletno preteklost. Huda življenjska stiska je v tistih časih pognala prve stalne prebivalce v Julijce, na Karavanke in kmalu nato tudi na Jelovico in v Grintavce. Nastajale so države v državi, republike brez vojske, brez davkov, brez pisanih zakonov — trajale so dolga stoletja. Edina nit, ki jih je vezala z zunanjim svetom, so bili kupčevalci, ki so tovorili gospodarske dobrine gorjanov zamenjavat na vnanja tržišča za vse tisto, kar v gorskem svetu niso mogli pridelati.

Razglejmo se po imenih Tolminskih gora in Komne, prisluhnimo jim, kaj pripovedujejo. Odkrivajo nam sliko življenja keltskih gorjanov pred dva tisoč leti. Skoraj na kupu so trije Kuki: naš najvišji pri Podrti gori in tisti manjši na njeni vzhodni strani, tisti pod Voglom, to je Tolminski Kuk nad planšarijo enakega imena. Okrog teh Kukov ne manjka tal, ki so imele na svojem površju zadosti limonitne železove rude. Takrat je bil v tistih višinah tudi po Komni še gozd. Iz gozdne pokrajine so moleli Kuki in čeznje brije še danes tisti stalni veter s tolminske plati: vse kot nalašč za železarjenje in jeklarjenje.

Okrog teh Kukov so se takrat slišali koncerti kovaških kladiv pri nabijanju keltskega jekla v kovačnicah po gradiščih, ki so si jih postavili po nižjih pobočjih Rodice = Gradice (1962 m), blizu le-te v rebri Gradovca (1690 m), pa tik Tolminskega Kuka na Gradiču (1480 m), a tudi na sami Komni pri planini na Kraju, saj pravijo tam »za gradičem«. Zimski mraz je morda vse to življenje pognal v dolino k Ajdovskemu gradu v Bohinju.

^{30a} Druidi = svečeniki; bardii = pesnik, pevec, muzik; ovadi = zdravniki, prirodoslovci itd.

³¹ Dr. Anton Melik: Planine v Julijskih Alpah, 1950.

Koncertom kovačev se je po teh gradiščih pridružilo petje tkalcev, pletilcev, irharjev, coklarjev, lončarjev in še drugih obrtnikov. Morda je bil med njimi tudi še posamezen keltski bard, to je pevec, pesnik, učitelj, če se je utegnil rešiti strašne usode, ki mu jo je bil namenil imperialistični Rimljan.

Okrog teh gradišč, morda še bolj v višjih legah, so si gorjani postavili tamarje, to je hleve drobnice, in sirarne. Pa tudi planšarske planine s stanovi so nastajale po tistem gorskem svetu, kjer so gorjani nabirali bobovec in okro, pa v bližini tam, kjer so drvarji krčili gozd in pripravljali drva oglarjem in kjer se je nedaleč od njih vil proti nebu dim oglarskih kopic, in ondi, kjer se je razlegalo piskanje pastirskih dud in piščalk, pa še na mestih, kjer so talilci pazili na ogenj v talilnih pečeh. Vse to gorsko ljudstvo so oskrbovale planšarije s skuto, sirom, mlekom in mesom. V nočeh in pa ob deževju so imeli vsi ti gorjani varno streho v stanovih planšarskih planin.

Ne samo imena Kuk, Gradič, tudi imena Kal (2001 m), Kraj Kala (1820 m), planina na Kalu (1484 m), greben Hom so tam, večkrat je tudi ime Ravne, tam je Konjski vrh (1879 m), Konjska ravan, Konjska dolina. Trije zadnji pripovedujejo o keltskih konjarjih – govorica onih drugih je tajinstvena – kaj neki nam hočejo povedati? Morda o prvodobnem združnem življenju keltskih gorjanov, o nekakšnih proizvodnih kombinatih – prvič v zgodovini človeštva.

Tako so ti ostanki Keltov, gorjani, živeli stoletja v zadovoljstvu, v tihi sreči. Tekel je čas, rodovi so se menjavali, običaji so vztrajali, jezik se je ohranil. Ne pa tudi tistim Keltom, ki se niso mogli umakniti latinskemu gospodarjem, tistim, ki so ostali po dolinah. Navzeli so se rimskih navad in se potujčili tudi po jeziku. Pa so prišli vojni viharji v stoletjih preseljevanja narodov, Atila s svojimi Huni, Gotje, Franki, Langobardi in redčili dolinsko prebivalstvo, požigali mu bivališča, izginjala so ljudstva po dolinah in nižjem hribovju. Ostali pa so keltski gorjani, saj skoraj niso vedeli za viharje divjih stoletij. V zatišju gora so naprej živeli brezskrbno, v miru, ohranili so svoje običaje in govorico davnih rodov.

Viharji so takrat uničili rimski imperij, izginili so nemirni narodi iz časov preseljevanja, samo še redko potujčeno prebivalstvo je ostalo po nižinskem svetu. Keltski gorjani pa so pričakali v zatišju planinskega sveta čase, ko so do njih prišli – Sloveni.

*

V šestem stoletju, ko so že bili minili viharji časi preseljevanja ljudstev, se je ljudstvo Slovenov ustalilo v Podonavju in si tam uredilo življenje s poljedelstvom in živinorejstvom. Niso pa mogli sami uživati sadov svojega dela, deliti so si jih morali z nasilnimi nomadskimi Obri. Ti so si podredili marljiva in miroljubna ljudstva, da so sami mogli brezskrbno odhajati na svojih konjičih na roparske pohode v sosedstvo. Vendar za ta ljudstva ni bilo najhujše zlo to, da so morali Obrom oddajati del svojih pridelkov in živine – huje je bilo, da so od njih terjali tudi krvni davek. Jemali so jim njihove mladeniče in jih kot pešake silili, da so se zanje borili pred njihovo konjenico. Bili pa so tudi nasilni proti ženam in hčeram teh ljudstev, ki so si jih podredili.

Za Slovence je nastopila rešitev, ko so se Langobardi, sosedi Slovenov, umaknili iz Panonije in nje soseščine čez naše današnje kraje v Italijo. Zgodovino pisec³² Langobardov Pavel, imenovan Diakon, je o tem zapisal: »Odšli so s svojimi ženami, otroki in vsem blagom meseca aprila, drugi dan po sveti veliki

³² Milko Kos: Zgodovina Slovencev 1933, str. 26.

noči, ki se je tistega leta po računu praznovala na dan prvega aprila, ko je po učlovečenju Gospodovem prešlo 568 let.« To je letnica, ki pomeni prelomnico v zgodovini našega ljudstva. Sloveni so se pričeli umikati nasilnim Obrom v izpraznjene pokrajine. Zgodovinar³³ opisuje to takole: »Hoteli so se rešiti pritiska in nevarnih pokrajin neomejene obrske moči v Donavski nižini z umikanjem v alpsko gorovje, kjer so bili samo šibki, malo odpora nudeči ostanki starega polatinjenega prebivalstva.« V gore jih Obri, divji jahači na konjičih, niso mogli dosti zasledovati. Če pa so jih, so se Sloveni umaknili še više v zatišje dolin in gora. Dogajalo se je nekako isto, kar so doživljali stoletja prej Kelti, ko so se umikali rimskim nasilnikom v alpsko gorovje.

Iz slovenskega izraznega zaklada za poljedelstvo, za živino, žitarice, drevje, sadje, obrti, kovine in drugo, ki jih imamo skupno z drugimi slovanskimi narodi, lahko sklepamo, kaj vse so naši takratni predniki znali, ko so prispeli v našo domovino. Tudi kovine: zlato, srebro, železo in svinec so poznali. Primerjaj: svinec, rusko svinjéc, je kovina, ki se zlahka zvine, ukrivi. Beseda vsebuje koren »vin« = kriv³⁴. Besedi »železo« in »kovač« imamo skoro vsi slovenski narodi skupno. Nimamo pa skupnega izraza za jeklo, ker jekla Sloveni niso poznali, preden so se razcepili. Slovenci smo spoznali jeklo od Keltov, ta izraz je od njih. Nemci so spoznali železo kasneje kot Slovenci, oba izraza, za železo in jeklo, imajo od Keltov.

Sloveni so bili po značaju zelo sorodni Keltom. Novi prišleki so se s Kelti kmalu spoprijateljili in od njih marsikaj naučili, kot pravi zgodovinar³⁵: »Vpliva starih prebivalcev na duhovno in telesno strukturo slovenskih doseljencev ne gre podcenjevati. Vplivali so na Slovence bolj, kot si navadno mislimo. Posredovali so jim pa tudi mnogotere pridobitve materialne kulture. V poljedelstvu, rudarstvu in obrti so se mogli Slovenci od starega prebivalstva marsikaj naučiti« in še: »Preostalo staro prebivalstvo je Slovincem posredovalo tudi svoje označbe za gore, vode in kraje.« Dodal bi: in nekatera rodbinska imena. Takrat je nastajal slovenski jezik in jezikoslovec³⁶ je o tem takole zapisal: »Rojstvo slovenščine moramo postaviti v dobo slovenske naselitve v Alpah.« Iz Slovenov so takrat nastajali Slovenci. Zato piše jezikoslovec³⁶: »Alpska slovenščina pa je takoj začela vsrkavati vase nove prvine, karakteristične za novi življenjski prostor«. To je bila doba, ko so nam Kelti posredovali tudi mnogo gorskih imen. Nekaj smo jih prevzeli v izvorni obliki, nekaj smo jih deloma ponášili, mnogo po svoje pokrtili. »Snežnikov siv'ga poglavarja«, ki so mu Kelti menda rekli³⁶ »mons Tullon«, so slovenski prišleki med prvimi poimenovali po svoje, po svojem najvišjem božanstvu Triglavu. Kdo ve, kolikokrat so se nanj povzpeli keltski in kolikokrat slovenski gorjanski mladci — saj od jugozapadne strani vzpon nanj ni težak.

Staroselska imena so spomeniki preteklosti. Pieteti do preteklosti smo dolžni, da jih ohranimo take, kot smo jih dobili. Lepota naših slovenskih gorskih imen, številčno močnejših, v družbi z njimi samo pridobi: celota je bolj pestra, bolj zgovorna.

*

»Ne bodo ti verjeli« je menil prijatelj prof. Tominec, ko je prečital rokopis tega spisa. Morda bo res tako, saj so nekatere trditve skoraj fantastične. Ko

³³ Dr. Josip Mal: Probleme aus der Frühgeschichte der Slovenen, str. 18.

³⁴ Na pr.: staroslov. vintek = vitek, ovinek, pa tudi krajevna in gorska imena Vinica, Vini vrh = Krivi vrh in druga.

³⁵ Milko Kos: Zg. Slov., str. 50.

³⁶ France Bezlaj: Naša sodobnost, št. 8—9, 1958, str. 677 in str. 688.

pa sem leta in leta hodil po Komni ali pa se vanjo poglobljaj doma pri zemljepisnih kartah, so se mi porajale iste misli vedno znova. Imam za svoja izvajanja še več dokazov, a ta spis je že tako preobširen, zato sem opustil vse, kar se je dalo. Vkljub temu ne izključujem možnosti, da sem tu in tam v zmoti. Saj sem delal samo kot amater, premalo sem imel na razpolago knjižnih del, še manj zemljevidov in kart. Tudi za čas je šlo, pisal sem to po končanem dnevnem delu, sebi v razvedrilo, da sem razbremenil živce dnevnih poslovnih misli.

Kratko pojasnilo bi le še dodal. Ko sem 30. VIII. 1958 prišel s Triglava na Kredarico, je bila tam nekdanji lektor za angleški jezik na naši univerzi ga. Fanny Copeland, velika prijateljica nas Slovencev in naših planin. Ker je po rodu iz krajev, kjer so se Kelti najdlje obdržali, sem jo med obedom izpraševal o njih. Med drugim mi je rekla: »Nesreča za Kelte je bila, da so se prelahko in prehitro naučili tujega jezika. Zato so v sosedstvu z drugimi narodi ali pomešani z njimi preradi prevzeli tuj jezik in počasi pozabili lastnega«. Dediščina, ki jo tudi mi občutimo na Koroškem. Ko sem se pogovarjal z gospo, sem opazil, da je še vedno neverjetno gibčna duševno in telesno, kot pred tridesetimi leti, ko sem jo spoznal. Starosti res ne smemo ocenjevati po koledarju — vsaj planincem ne!

Morda bo ta spis³⁷ povod, da bo širši krog strokovnjakov, ki so jim take stvari poklic, preučil in obdelal dobo pred našo naselitvijo na današnjih slovenskih tleh in razčistil tudi imena in dobo, katere tradicije smo podedovali, in je zato tudi del naše zgodovine. Trenutno smo slabo pripravljene za tako delo, saj v vsej Sloveniji ni knjižnice, ki bi imela besednjak starokeltskega jezika.

Trije moralni mački markacista Andraža

MIRAN MARUSSIG

Ko je nekdo na občnem zboru PD predlagal Andraža za društvenega markacista, ga je predlagal prav gotovo samo zato, da se je sam otresel neprijetne dolžnosti, mogoče pa tudi zato, da je pač nekdo dobil to tako imenovano »odborniško funkcijo«. Andraž je dobil tako čin, čin planinskega majorja. Pri dvajsetletnem stažu v PD mu je ta čin tudi pripadal, kljub temu pa so se mu zašibila kolena, ko je nekdo glasno prebral predlog, in sladak okus mu je napolnil grlo, medtem ko mu je prsni koš razširilo veselje in ponos in je iz oči razkošno zasijala že davno prikrita želja, da bi bil markacist. Imel bi občutek, da ni navadna številka v društveni kartoteki, ki da vsako leto nekaj drobiža, da si kupi članstvo, ampak bi bil človek, ki ima pred planinsko javnostjo odgovornost. Hodil bi z barvo in čopičem po gorah in zaznamoval poti ter tako posredno vodil ljudi v gore. Bil bi društveni odbornik in funkcionar.

Rajon, ki ga je prevzel, je bil po petih letih vojne in desetih letih poveljnega miru čist ko devica. Niti kapljica bele, ne rdeče barve ni kazila podobo razmetanih skal, borovcev, debel in planšarskih bajt. Poti je bilo nebroj in po njih so hodili lovci, pastirji in gozdarji, pa tudi planinci, toda tistih, ki se drže markacij, semkaj ni bilo. In v ta svet miru je prišel Andraž s svojima posodicama in čopičem in prvič narisal lično, okroglo, rdečo-belo markacijo. Toda

³⁷ Pripomba: Z literaturo so mi pri tem spisu pomagali: prof. Ivan Tominec, ing. Milko Bremec in ravnatelj v p. Jože Gašperšič, tajnik Kovaškega muzeja v Kropi.

to je bila zgolj preizkušnja, nekaj takega kot prvi strel. Strel pa je bil, kajti Andraž je naslednji dan, ko si je markacijo znova ogledal, našel pod njo olupke pomaranče, papirnate ostanke malice in prazno konservo, kar je bil jasno znamenje, da je nek »*homus alpinus marcacensis*« ž našel bodočo markirano pot. Nejevoljen je pobral nemarne odpadke in jih zagrebel. Godrnjal je in pošten, kot je bil, je priznal, da poprej, preden je narisal znamenje, ni bilo na tej poti najti drugega ko kamenje in tu in tam kakšen kravjek. Andražu je legla na srce mora, nekaj, kar je bilo skoraj podobno moralnemu mačku. Pa je pregnal to moro z mislijo, da dela pametno in pošteno delo, namenjeno razvoju in razcvetu planinstva in da zato narava ne bo prikrajšana, če bo ta ali oni odvrigel kos papirja ali utrgal rožo. Papir bo razpadel, rože zrasle.

Andraž je bil mož starega kova. Z navdušenjem in z nemajhno mero ljubezni je premarkiral rajon po dolgem in počez. In gore, ki so bile poprej same, so nenadoma zaživele. Po njihovih temenih so hodili ljudje, ki so jih vodila Andraževa znamenja. Toda ljudje niso samo hodili, so tudi vriskali in peli in odmetavali odpadke in trgali rože. Skoraj bi dejal, da so odvrigli več papirja, kot ga je moglo sproti razpasti, in potrgali več rož, kot je moglo zrasti novih. Andraž je to kaj kmalu spoznal in je vedel, da je prav to vzrok njegovega prvega, velikega moralnega mačka.

Ideje, še posebej planinske, rastejo dandanes ko gobe po dežju. Odbor PD je prišel na misel, da bi zgradil v Andraževem rajonu postojanko in je to misel tudi uresničil. Z istim veseljem in ljubeznijo, kot je Andraž markiral svoj rajon, so tudi planinci zgradili svoj dom. Prva Andraževa naloga je bila usmeriti poti tako, da bodo vse držale v postojanko. Nabavil je tablice, jih opremil z napisi in namestil na poteh. Na prvi odborovi seji je vstal in poročal: »Tovariši, vse poti držijo v Rim!« Odborniki so zaploskali, mu dali takoj višji čin, on pa je sedel in z grenkobo v srcu spoznal, da je njegova čista planinska vest zopet za stopnjo manjša. To je bil njegov drugi moralni maček. Naj bo tako ali tako, resnica pa vendarle je, da planinci rabijo zavetišče v gorah in da mora povsod pisati, kje in kako do njega prideš. Vesel je bil, da je vsaj to misel našel v tolažbo.

Gospodarji pa ne bi bili gospodarji, če ne bi svojega podjetja razširjali in tako množili dotekajoči denar z dva, tri, štiri in pet. Spoznali so, da je edino zagotovilo za to, da bodo množili s šest – vzpenjača. Andraž, ki pozna teren ko svoj žep, bo pokazal traso in izbral najboljšo varianto. Andraž je bil odbornik in ni rekel ne, ker je vedel, da bo, če ne on, pač nekdo drug pokazal pot novi vzpenjači. Navsezadnje pa je tudi spoznal, da je vseeno bolje, če se ljudje peljejo v gore, kot pa vriskajo po poteh, trgajo rože in odmetavajo papir. Sestavili so komisijo, šli na teren in Andraž je stegnil roko in s kazalcem pokazal – tam!

Vzpenjačo so zgradili, vendar se Andraž dolgo ni peljal. Nekaj zato, ker je menil, da taka pot za pravega planinca ni opravičljiva, nekaj pa zato, ker moderni tehniki ni docela zaupal. Potem se je le odločil. Sedel je v kabino in se odpeljal.

Vožnja je bila lepa in prijetna. Priznal je, da je vzpenjača sijajna stvar. Na ploščadi pred domom je izstopil. Zrinil se je skozi vhod, sedel za mizo in gledal. Videl je ljudi, trezne in pijane, vesele in žalostne, planince in neplanince, vso pisano množico, ki jo je poznal iz mesta. Potem je vstal in šel na ploščad in videl, kako so ljudje hodili po strminah in trgali rože in odmetavali papir in peli in vriskali. Že na prvi pogled je videl, da niso dosti drugačni od onih, ki hodijo po njegovih markiranih poteh. Klobuk je poveznil globoko na oči,

od vseh njegovih planinskih činov pa mu ni ostalo drugega kot žalostno srce in velik, največji tretji moralni maček.

Na prvi odborovi seji je vstal in dejal: »Odstopam kot društveni markacista.« Odborniki so se začudili. »Kaj pa boš, Andraž? Hočeš drugo funkcijo?« »Da,« je dejal, »hočem biti referent za vzgojo.« »Propagandista?« je vprašal predsednik. »Ne, referent za vzgojo planincev!« »Imamo odseke, predavanja, izlete, s tem vzgajamo ljudi, referata, ki ga ti hočeš, pa pri nas ni.« »Premalo,« je dejal Andraž. »Če tega referata ni, pač ne bom odbornik, vzgajal bom pa vseeno.« Odborniki so s težavo zadržali smeh in ga vprašali: »Kje boš pa začel, Andraž?« »Pri svojem vnuku,« je odvrnil. »Skupaj bova šla v hribe, na vsako pot posebej, toliko časa, da bo za hribe zrel.« Potem je vstal in odšel. Odborniki so skomignili z rameni in rekli — kam pa pridemo, če bomo vsakega posebej za roke vodili. Andraž je star, pa mu gre na otročje. Najbrž je zato tako velik moralist.

Dularjeva zajeda v Jalovcu

LJUBO JUVAN

Prijatelju Marku Dularju v spomin

Noč lega na gore, v dolinah je že davno temno. Vsepovsod se razširja mir, le zvezde trepečejo na nebu.

Neudobno sključen sedim v odurni votlini, ki jo tvori zagvozdena skala v zajedi. Utrojene ude stresajo krči. Pred mano sedi prijatelj, ki je še na slabšem, saj mu noge nihajo v stopnih zankah. Deževje pred dnevi je ohladilo ozračje in presneto je mraz.

V zgodnjem jutru še v temi sva zapustila kočo. Skozi gozd in ruševje sva se vzpenjala vse više in jutranja zora naju je ujela že visoko na meliščih pod Jalovcem. Preko trdega snežišča sva si izsekala pot in stala sva v votlini in pri vstopu. Sonce je pozlatilo steno, pričenjava s plezanjem.

Saj se ne mudi, stena je kratka. Težave so se nakopičile takoj v začetku in ko sva za raztežaj porabila več ur, sem resneje pričel gledati na plezanje. Stena je diktirala tempo, pozabila sva na čas.

Pozno popoldne sva v sredini stene. Misel na bivak naju plaši, hitiva proti levi in skušava pobegniti iz stene. Pot nama zapre gladek črn žlambor. Že vidiva kline na oni strani, a do njih bi prišla verjetno le z nihanjem. Zato pa je danes prepozno. Treba bo prespati v steni. Vračava se nazaj v zajedo. V majhni votlini se utaboriva. Drugič v sedmih dneh spiva v steni. Pred dnevi so nama Šite pošteno ohladile kri. To pot sva se bolje pripravila.

Drgnem otrple ude, misli mi mimo prijatelja beže v preteklost, premišlujem in sanjam o nočeh, prebitih visoko v gorah, na ozkih policah sredi prepadnih sten. Srečujem utrojene, a odločne obraze.

Pred mano vstane podoba široko nasmejanega fanta. Da, noč naju je ujela na široki travnati polici, polni varnosti in udobja, kraj macesna, ki bije boj za obstanek. Tja sva prišla po dolgi poti, ki se je pričela na pečeh Turnca, se vila prek sten Julijcev in Savinjcev in se izgubila v meliščih pod steno. Dalje sva si jo iskala sama. Tako sva prišla do macesna. Tu sva prebila noč in drugi dan spet našla izgubljeno pot, ki naju je vodila dalje po gorah, do ločitve. Odšel sem daleč od gora, prijatelj Marko pa na zadnjo pot, s katere se ni vrnil. Tople sanje preteklosti so izginile.

Zopet drgnem otrple ude in skušam najti udobnejši položaj. Ura teče in končno je zopet dan. Počasi se pripravljava za sestop in prečenje na raz. Pogled mi uide navzgor in previs se mi zdi lepši kot včeraj. Morda bo pa le šlo. Vse železje si opašem okrog pasu in se odpravim navzgor. Nekaj metrov nad votlino zabijem prvo zagozdo, nato drugo. Klini, stopne zanke. V pasu me vse bolj žge. Še nekaj metrov in ne morem več. Po zraku se spustim nazaj v votlino. Sedaj nastopi Lojze. Zabije še nekaj klinov in ko se stena položi, pripleza v nekakšen kot pod streho. Tu je stojišče, bolje visišče na slabih klinih. Drugič zapuščam votlino. Izbijam kline, predvsem dolge, ker te bova še rabila. Nekaj se jih izgubi samih. Dozdeva se mi, da me vetrič pozibava v zankah.

Ure minevajo. Težko prečnico prelisiči Lojze, nato naju ustavijo zaštrnjene vrvi. Sedaj ko nama je stena naklonila lažjo formacijo, preklinjava mojo vrvi, ki se krotoviči na vsak poteg. Skoraj bi se morala razvezati, toda oba se komaj drživa v steni. Končno prijatelju uspe razvezati vrvi.

Napetost popušča, zato se utrujenost naseli v vseh udih.

Sonce tone nekje na zapadu. Po grebenu zapuščava Jalovec. Mirna in potešena se vračava v Tamar.

Tehnična opomba:

Dularjeva zajeda v Jalovcu. Nova smer. Plezala 10. in 11. septembra 1958 Lojze Golob in Juvan Ljubo.

Opis: Vstop s snežišča levo ob velikih prodnatih votlinah v zajedo, ki poteka preko cele stene do gredine. Po počki preko dveh previsov v votlino (k). Po polici 4 m levo in preko krušljivega nevarnega previsa v navpično steno, po njej v previsen kamin (k, k) in desno na gruščnato poličko (k). Po počki v oporni tehniki, nato preko dveh previsnih odstavkov (k) v večjo votlino. Raztežaj po kaminu in desno na stojišče (k). Preko krušljive formacije (k) na polico in po njej 6 m levo na slabo stojišče. V loku z leve proti desni preko plati v zajedo in po njej v votlino (k z vponko). Iz votline 30 metrov po krušljivi previsni steni (k, k zagozde) v kot pod streho. Levo prečnica pod streho (k, k, zagozda) in po počki (k) v kotanjo. Po polici 15 m levo in po počki na stolpiček. Desno po steni (2 k) na gredino.

Ocena: VI. V steni 18 klinov in 3 zagozde. Višina 300 m. Čas plezanja 19 ur. Levo na Streho in po njej na vrh Jalovca.

— Direktna zajeda v severni steni Šit. 4. ponovitev.

Plezala 7. in 8. septembra 1953 Lojze Golob in Ljubo Juvan.

— Osrednji steber v Zadnji Mojstrovki. Nova smer. Plezala 4. septembra 1953 Lojze Golob in Ljubo Juvan.

Opis: Dostop iz Tamarja kot za Travnik, nato levo na veliko zeleno glavo — Svetnice. Z glave preko vstopnega prečenja 3 raztežaje v kotanjo pod samo steno.

V vpadnici markantnega črnega stebra dva raztežaja naravnost navzgor na grebenček, ki pripelje z desne in se tu končuje. Od tu kočljiva prečnica 35 m (3 k) rahlo levo navzgor v kotanjo pod vmesnimi stehami. Levo navzgor preko gladke plošče in v zajedo na levi strani stebra. Po njej več raztežajev (3 k) na glavo, ki jo tvori vrh stebrička na levi strani zajede. Levo po policah v veliko črno votlino. Na levi strani votline preko strme stopnje in desno navzgor po kaminu 3 raztežaje, nato prečnica desno v žleb in po njem na vrh stebra (možic). Po gredini desno pod poševen kamin in po njem na vrh stene.

Ocena: IV, z nekaj mesti V in 2 raztežajema VI. — Čas plezanja 13 ur, v steni 6 klinov. Sestop na Vršič.

Alpinisti in smučanje

CIRIL PRAČEK

Med pionirje v razvoju alpskega smučanja pri nas štejemo med drugimi tudi alpinistični klub Skalo z Jesenic. V tistih klasičnih časih smučarskega športa, pred tridesetimi leti, je nastopilo smučanje svojo zmagovito pot. Jeseniški skalaši so organizirali pred tridesetimi leti na Črnem vrhu nad Jesenicami prvo tekmo v slalomu v Jugoslaviji. Frelih, Jože Čop, Albin Čop in Karel Kotnik, Novak, Heim, Jakopič in mnogi drugi so se te tekme tudi udeležili. Takrat so postavili še nizke (1 m) zastavice v sneg, smučali so brez robnikov, le vez z dolgim jermenom in dolge palice so bile iste kakor danes. O neki določeni tehniki ni bilo govora, vedeli so nekaj malega o kristjanijah in pluznih lokih, še najbolj so obvladali telemark, ki je danes že izumrl. Zanimiva je predvsem ugotovitev, da so bili alpinisti tisti, ki so ustanovili v svojem sklopu tudi tekmovalno-smučarski odsek za razvoj alpinističnega smučanja. Zavedali so se dobro, da je čim popolnejše obvladanje smučanja nujno za vsakega gorohodca. Vzgojili so kader odličnih smučarjev, nekateri od teh še danes aktivno sodelujejo pri zimskih in letnih reševalnih akcijah.

Zakaj so ravno alpinisti tisti, ki bi morali čimbolj popolno obvladati smučanje? Menda tega niti ni potrebno utemeljevati. Tisti, ki obvlada gore poleti, si želi tudi zimskih vzponov. V kristalno belino odete gore so še bolj privlačne kakor poleti. Po drugi svetovni vojni se je pri nekaterih alpinističnih odsekih vzela preveč dobesedno trditev, da so smučji gorniku samo sredstvo, s katerim naj doseže vrh... Tako se je zgodilo, da je mnogo naših alpinistov zviška in s prezirom gledalo na tiste njihove sovrstnike, ki so si pripeli tekmovalno številko na prsi. To je šlo namreč preko okvira omenjene trditve. Posledica tega je na dlani — neznanje v smučanju, nesposobnost za pomoč bližnjemu v gorah, kadar nastopi potreba, in je sveta dolžnost vsakega gornika. Dobro smučanje je prav tako cenjena spretnost kakor dobro plezanje in spada skupaj. Za to imamo nešteto primerov v inozemstvu. Alpinisti imajo poleg vsega tudi mnoge prednosti pred čistimi smučarji. Utrjeno telo alpinista se laže privadi na smučanje.

Poudariti je treba, da mladi rod gleda danes že drugače na tisto trditev o sredstvu za doseg vrha. Lahko navedemo nekatere naše vrhunske alpiniste, ki jim je smučanje tudi namen in ne več samo sredstvo. Kunaver, Kočever, Belač, Mahkota, Jeglič, Koblar in nekateri smučarji alpinisti iz Tržiča, Jesenic itd. nam kažejo pravo pot v alpinističnem smučanju. Škoda le, da je teh alpinistov, ki dobro obvladajo tudi smučanje, zelo malo. GRS pobira kadre iz alpinističnih odsekov in za reševanje pozimi nujno potrebuje dobro izurjene smučarje. Transport ponesrečenca v globokem snegu se lahko vrši v večini primerov najbolj uspešno le z Akkia-čolnom. Za obvladanje transporta z Akkia-čolnom je potrebno solidno znanje smučanja. In takih smučarjev alpinistov nam manjka. Skoraj bi lahko na prste našteali tiste, ki so za to sposobni.

Alpinist mora obvladati smučanje že zaradi lastne varnosti. Smučanje ima tudi to dobro stran, da izboljšuje splošno fizično kondicijo, ki je alpinistu ni nikoli preveč. To se dogaja ravno v mrtvi sezoni za alpinizem, kajti tudi najbolj vneti se ne podajajo vsako nedeljo v hribe; vreme ni vedno ugodno za turo, medtem ko smučaš lahko. Smučanje popravlja in izboljšuje tudi telesno spret-

nost, z eno besedo inteligen ten alpinist se zaveda, da sta alpinizem in smučanje nerazdružljiva pojma.

Stanje se tudi v tem oziru pri nas popravlja, kakor smo že omenili. Toda le po iniciativi mladih posameznikov. Da bi dvignili splošni nivo znanja smučarjev-alpinistov, bi bilo potrebno, da uvedejo posamezni alpinistični odseki medsebojna tekmovanja v smuku in slalomu. Znano je, da so ravno tekmovanja tisti priganjač, ki silijo človeka k vadbi. Pri tem se bo treba seveda znebiti vseh raznih predsodkov proti številki in štoparici. Alpinistični odseki naj bi vključevali svoje članstvo tudi v smučarske klube, kjer bi še na ta način izpopolnjevali svoje smučarsko znanje. Vsi čutimo in vemo, da je tu potrebno nekaj storiti, toda do sedaj še nismo storili nič organiziranega, razen morda ene tekme na leto, kjer startajo moštva v navezi. Lepa alpinistična tekma bi bila n. pr. vsakoletna tekma v smuku z moštvom treh tekmovalcev naenkrat s Kredarice do doline v Krmu in to samo na čas, brez vseh drugih stvari. Alpinist naj bo spreten, to spretnost najbolj pokaže čas. Prav tako bi lahko naredili start z Vrate nad Vršičem, cilj pri hotelu »Erika« v Kranjski gori. V tem oziru so zopet pokazali pravo pot mladi ljubljanski alpinisti, ki prirejajo vsakoletne smučarske tekme samo za alpiniste v Tamarju nad Planico.

Potrebno bo, da se sprijaznimo z dejstvom, da spadata skupaj smučanje in alpinizem in da moramo za izboljšanje stanja pri nas smotrno ukrepati.

Usahla paleta

BORIS REZEK

E. T. Compton v Savinjskih Alpah

Slikarske upodobitve naših Alp so redke. Slikarjem XVIII. stol. so bile gore le štafaža v ozadju njihovih romantično nadahnjenih pokrajin in njih prava podoba še dolgo ni zaživela na tedanjih platnih. Alpsko slikarstvo se je pri nas¹ pričelo šele z A. Herrleinom, ki je med drugimi l. 1798 dal pogled na osrednji greben Savinjskih Alp izza Ljubljane, za njim so s podobnimi motivi poskušali še A. Hayne, a prav sta se povzpela šele Kurz v. Goldenstein in A. Karinger z viškom v Marku Pernhartu. P. Künl je l. 1847 še naslikal stari Herrleinov motiv, ki se ga je bil lotil tudi Karinger in je prvi podal točni portret Grintovcev, a Pernhart je s svojimi številnimi panoramami in slikami ostal naš največji alpski slikar, ki pa je Savinjske Alpe zajel samo v svojo znano panoramo s Šmarne gore. Kurz v. Goldenstein je upodobil Kamnik z gorskim ozadjem, prirodni most v Predoslju in drvarske bajte v Koncu in se je tako izmed vseh tedanjih slikarjev najbolj približal Grintovcem. Po njem ni več sledu o tem gorovju v naši upodabljaljoči umetnosti XIX. stol., dokler ni nastopil resnično naš Anton Gvajc, ki je mnogo slikal v Zgornji Savinjski dolini in je njegova Molička planina med prvimi višinskimi podobami, dasi se tudi ta slikar goram še ni prav približal.

V devetdesetih letih fotografija še malo ni bila, kar je dandanes, dasi je znameniti alpski fotograf Vittorio Sella že ustvarjal svoje nedosežne mojstrovine. Kljub spopolnjenemu reprodukcijskemu postopku je v tisku še vedno prevladovala slika. Fotografija ni bila šteta za umetnost; zdela se je suha in brez vsebine. Slikarji in grafiki so ustvarjali gorske pejzaže in vanje zajemali drobno gorsko življenje, ki ga čas še ni znal prav postaviti pred kamero in ga je lahko doumel le umetnik. Vendar se je doba pomembnih ilustratorjev že nagibala v zaton. Alpsko slikarstvo XIX. stol. je doseglo svoj vrh s Segantinijem, še vedno pa je deloval v Alpah kot slikar in grafik Anglež E. T. Compton (1849—1921). Rojen v londonskem, tedaj še na pol kmetskem predmestju, je podedoval izredno slikarsko nadarjenost, saj je jedva tri

¹ Rajko Ložar: Slovenske planine v risbi in sliki, PV 1936—193.

leta star že natančno narisal melono in na njej sedeči muhi. Še zelo mlad je bil, ko se je njegova družina l. 1867 preselila v Nemčijo in naslednje leto se je Compton pojavil v Alpah, ki so ga tako prevzele, da se je poslej posvetil samo alpskemu slikarstvu.

V svojem dolgoletnem delovanju je ustvaril nad 2000 večjih olj, ki so v raznih javnih in zasebnih zbirkah po vsem svetu in nešteto manjših risb, akvarelov, temper in akvatint, s katerimi je zalagal tedanji alpinistični tisk, a je bil tudi drugje zelo iskan in cenjen ilustrator. Obiskal je vse Alpe; na sever ga je zaneslo celo na Norveško, koder ga je opajala tiha lepota fjordov pred ozadjem fjeldskih ledenikov. Prišel je na Lofote in Spitzberge, na jugu pa je slikal na Korziki in na Mallorci.

Vedno je bil na poti; vsa poletja po gorah križem po Evropi. Naposled ni bilo več gorovja, ki bi ga ne bil obiskal, in ne pomembnejšega vrha, na katerega bi ne pristopil. Razvil se je v odličnega alpinista in je bil pogosto v navezi z znamenitima L. Purtschellerjem in dr. K. Blodigom. Na turah se je ponavadi odrekel mestu na vrvi, da je spotoma lahko risal in slikal, potem pa je, ker je bil izreden hodec, spet došel navezo in se ji pridružil. Prav zaradi svojega slikarskega dela je mnogo hodil sam, posebno v apniških gorovjih in v Dolomitih, koder mu ni bilo treba čez ledenike. Večkrat je bil na Matterhornu in je dal v pogledu iz Zermatta menda njegovo najboljšo podobo izmed vseh, ki so bile kdaj naslikane. Na grebenu Südlenzspitze, ki je bil tistih dob ena najtežavnjših tur v Walliških Alpah, je sam plezal za navezo, ki jo je vodil dr. Blodig. Ta njegov prijatelj in velik častilec njegove umetnosti mu je postavil v opisu te ture v *Viertausender der Alpen* dostojen spomenik, kakor mu ga je še mnogo pozneje, ko je bil že dolgo mrtev.² Po njem imamo o Comptonu, ki ni nikdar silil v javnost in je bil — pravi Anglež, kaj redkih besed, zanimive podrobnosti o njegovem življenju in delu. Po dolgih napornih turah, ko je naveza prišla v kočo in se predala počitku, je ta neutrudni slikar sedel za mizo in spopolnjeval svoje risbe z barvami. kakor si jih je zapomnil in zapisal. Pri tem je bil tako dognan, da nobeno njegovih del ni učinkovalo neprirодно. Njegova risarska spretnost je bila tolikšna, da nikoli ni popravljval potegnjene črte in je risbe samo prevlekel s tušem. Morda je bil Segantini večji umetnik kot Compton, ki ga uradna kritika dolgo ni hotela priznati, a po obsegu svojega dela je gotovo največji alpski slikar. Sploh je alpsko slikarstvo v dobi, ko se je razmahnil impresionizem, ostalo skoraj neopaženo; zdelo se je tudi manj vredno, a je bilo toliko bolj cenjeno med poznavalci gora in ljubitelji.

Alpsko slikarstvo je kljub vsemu umetniškemu preusmerjanju v tej umetnosti ohranilo rahel nadih romantike, ki se mu pri nas nista mogla povsem ogniti že močno realistična Pernhart in Karinger. Razgibane gorske gmote so same navajale slikarje in budile njihovo domišljijo, da so podajali resnične oblike v njih še bolj izrazito. Čeri na grebenih so pod njihovim rezilom postajale zaostrene in vrhovi povzdignjeni v nedoumljive višave v neko posebno skoraj nadzemsko svetlobo.

S tem svojim načinom so slikarji izpovedovali, kako tuje so jim v resnici gore. Celo Pernhart, ki se je toliko mudil med njimi in je med drugim pristopil na Mangrt, Triglav in Stöl, kar je bilo v njegovem času veliko dejanje, je posebno v svoji sliki Triglava z Blejskim jezerom docela zašel v to stran. Triglav je pod njegovim čopičem nastal idealna poetična harmonična gmoča, kakor je celotna kompozicija z jezerom, Otokom in Gradom nadahnjena z neko posebno romantično zamaknjenostjo.

Compton je poznal gore do njihovih najtišjih tančin. Posvetil jim je petdeset let svojega ustvarjalnega življenja in dale so mu, da jih je do kraja spreumel. V soncu in zelenkastem lesketanju ledenikov med rjastimi in črnkastimi skladi granita pod sinjim nebom; v viharjih, ko so z grebenov vihrale snežne zastave nad somračne krnice, med ledenimi plazovi, ki so spreminjali obličja gora, kakor jih je poznal in spoznaval vedno znova.

Pod svetlimi stenami Wettersteina in v gorah, koder se ogledujejo vrhovi v zamolki modrini jezer kakor Watzmann v Königsee, in se vedra sivina skalovja spaja s svetlo liso zelenja gorskih trat, so enako nastajale vedno bolj razpoloženske kakor pa realistične podobe. Dolomitski stolpi so izhajali iz ploskev njegovih barv cizelirani in skladni, kot bi bili pročelja gotskih katedral.

Compton ni vklepal svojih gorskih pokrajin v kako slikarsko formo, slikal jih je, kakor jih je občutil v njihovih razpoloženjih in to občutje je tudi pri njem ostalo v bistvu romantično. Gore so zanj imele svoja obličja; sleherna raza, ki loči sklade, je bila poteza, sneg po vrhovih in v tesneh po stenah v menjavi svetlobe in senc, kakor gube na obrazu, ki mu dajejo izraz.

² Bergsteiger (1939-678, Erinnerung an E. T. Compton).

Na prvi pogled so Comptonova dela odmaknjena od resničnosti, toda le vzgibanost njegovega občutja je vzvalovala gorske oblike, jih poudarjala, da je speča, mrtva gmota zaživela iz lis svojih barv. Umetnostna teorija dolgo ni vedela, kam bi s Comptonom, ko ga je bilo po silnih uspehih naposled le treba priznati. Nikomur ga ni mogla primerjati, izšel je bil sam iz sebe in je bil v osemdesetih letih, na višku svoje ustvarjalnosti, daleč pred drugimi alpskimi slikarji. Že je obšel skoraj vse Alpe; njegova dela so visela v galerijah v Londonu, Melbourneu, New Yorku, Münchenu in na Dunaju. Last kakšnega Comptona je postala znak dobrega okusa; ljubitelji so mu še mokre slike grabili izpod rok, a Compton je še naprej potoval po Alpah, jih doživljal in ustvarjal.

Prišel je končno v malo znana gorovja, o katerih svet ni vedel dosti več kakor imena — Julijske, Savinjske Alpe in Karavanke. Omejili se bomo na njegov obisk v Savinjskih Alpah, koder je bil vsekakor pred l. 1896, ker so tedaj izšle reprodukcije njegovih slik³. Soditi pa moremo, kot bomo spoznali pozneje, da jih je obiskal večkrat. Avtor članka, ki ga je Compton opremil s svojimi deli, je v zaporednih obiskih med l. 1894—1896 pristopil na vse glavne vrhove (na Skuto dvakrat) in je razvrstil Comptonove ilustracije po svojem potovanju. Zato ne moremo ugotoviti, kako je hodil Compton, a gotovo je bil prav tako na vseh glavnih vrhovih, kakor nam bodo pokazala njegova dela. V njih nam je, ker poznamo svoje gore, povsem blizu in spoznali bomo, kako jih je dojemal.

Najprej je reproducirana veduta s Streže na Skuti proti vzhodu, da zajema pogled na Brano, Planjavo in Ojstrico. Iz sicer odličnega, toda le enobarvnega tiska ni mogoče prav razbrati, če je bil delan v akvarelu ali akvatinti, a sijajna je razdelitev svetlobe in senc, enake kakor pri drugi veduti, ki s pobočja Kočne pod Dolško Škrbino, prav s Kremžarjeve poti (gl. sliko) obsega pogled na Grintovec, Dolgi hrbet in Skuto. Ob teh dveh najbolj značilnih delih se moramo nekoliko pomuditi. Pri tem lahko samo občudujemo Comptonovo dognano tehniko. Iz ospredja, ki ga zaradi pravega razmerja obeležuje stoječ turist z oprtnikom in cepinom, ter drug, jedva še viden, prav na robu, koder se Kremžarjeva pot prevesi proti Dolški škrbini, se polagoma stapljajo oblike in ostenja vrhov v rahel čad. Z vso minucioznostjo, ki je bila sploh odlika Comptonovega dela, je zrisano ospredje in še pod čadom severno ostenje Dolške Škrbine in Grintovca. Analogna fotografija z istega mesta bi v takih okoliščinah skoraj ne mogla biti podrobnejša. Podoba je topografsko povsem točna. Slikar teh novih gorskih oblik ni še prav doumel in proniknil vanje, da bi zaživele pred njim s svojim notranjim bistvom. Prišel je bil v nov svet, ki mu je z vsakim korakom odkrival svoje posebnosti.

Nekje pri Brsnikih v dolini Bistrice se je Compton ustavil pred mogočnim pogledom na robove med Kalško in Tursko goro, koder je izza Dolge stene štrlel pobeljeni vrh Grintovca in se je zasnežena Skuta dvigala v soncu. Slika, očitno akvarel, ki je v črnobeli reprodukciji ohranila le prav malo svoje prave vrednosti, ne daje vtisa, da bi bil pristno comptonovski. Najsi tudi spoznamo vrhove na prvi pogled, so njihove oblike že spremenjene, nekako prilagodene barvnemu vtisu. Compton je to veduto slikal novembra, medtem ko so ostale delane v poznem poletju, kar kaže, da je bil v Savinjskih Alpah vsaj dvakrat. Nato imamo pogled na Grintovec s Kokrskega sedla, ki je menda prav tako akvarel; a kolikor ta motiv poznamo, bi se brez napisa pod sliko lahko zmotili. Za Comptona je bil Grintovec vse preveč krotak in monoton v svojih črtah, da ga je moral nekoliko razgibati. Ospredje, ki odrezuje skoraj polovico spodnjega dela slike, je zrisal povsem natančno. Mali (kokrski) Grintovec pa je toliko povzdignil, da skoraj dosega vrh Grintovca, čeprav je perspektiva pravilna. A kolikor je bil natančen, je izpustil nekatere podrobnosti, da je slika v končni izdelavi z barvami postala nekoliko drugačna, kakor jo je bil videl in želel nemara ustvariti. Še bolj se je oddaljil od pravega razmerja v pogledu z Okrešlja na Ojstrico. Zelena trata planine s staro nemško kočjo na Okrešlju (l. 1907 jo je vzel plaz) in ozadjem smrek, s katerimi je poudarjena perspektiva, se dviguje točni Rjavčki vrh (Planinščica) s podankom Grla pod severnim ostenjem Planjave, ki je razen vznožja že izven slike. Za tema perspektivnima stopnjama se potem mogočno dviguje stožec Ojstrice, a je vsaj za polovico pretirano visok, da je videti kakor kakšen himalajski orjak.

Kakor je ta akvarel v primeri s prejšnjima popolnejši in bolj razgiban, je v njem ves Compton, romantični občudovalec višav, ki se ni mogel zadržati, da bi ne poveličal tega pogleda, ki ga je prevzel krhki predvečerni svetlobi. Reprodukcija je mogla biti le medel odsev tega, kar je slikar ustvaril z barvami. Prav tako je

³ Zeitschrift DÖAV (1896—321, H. Hess: Wandertage in den Steiner Alpen).

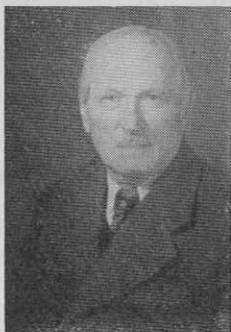
presenetil s Turskim žlebom. Že zorni kot s prvih rid nad Zaspanim hribom, od koder se dvigujejo glave Turske gore in Rinke kakor ogromni stolpi, je nenavaden, da Turskega žleba ne moremo spoznati. Motiv se zdi nekje iz Dolomitov (gl. sliko). Spredaj postavljeni spodnji del Szalay-Gerinovega grebena, Mala Rinka in ostala Turska gora pa se že zgubljata v megli in prehajata čez rob slike, nam daje videz samostojne gmote, ki jo je Compton z ostro obmejitvijo in perspektivo še bolj poudaril. Vendar je ta pogled le bolj bežna barvna skica v akvarelu, kakor pa dognano slikarsko delo. Kljub izrazitim oblikam Compton ni prezrl niti zagozdene skalne klade v škrbini v zahodnem boku grebena, ki tvori malo okno, pogrešamo na tej sliki njegovo minucioznost. Kljub temu je bila ta barvna skica v originalu gotovo najboljša izmed vseh ostalih slik, razen obeh velikih vedut.

Omeniti je treba še perorisbo pasaže na Kremžarjevi poti, ki je bila tedaj ena izmed najbolj drznih v apneniških Alpah in je še danes ohranila dober sloves vodniku Kremžarju, ki jo je zasnoval in nadelal. Kakor je bil Compton v svojem delu minuciozen, se nikakor ni spuščal v prevelike podrobnosti. Napravil je le toliko potez, kolikor je bilo nujno treba, in risba je zaživela.

Gotovo niso to vsa njegova dela, ki so nastala med njegovim bivanjem v Savinjskih Alpah. S poti na vrhove, kajti gotovo je bil na Grintovcu, Kočni, Skuti in Ojstrici, so morale nastati še druge slike, ki so, če niso bile še kdaj objavljene, ostale v njegovi zapuščini. Ne moremo si misliti, da bi ga Logarska dolina ne pobudila za kakšno večje delo, kakor je morda kaj naslikal za Windischgraetzta, ki je imel dolga leta v najemu lov v Bistrici. Vredno bi bilo pobrskat po seznamih raznih galerij in premetati tisk njegove dobe.

E. T. Compton je Pernhartu, Goldensteinu in Karingerju poleg našega A. Gvajca prvi slikar, ki nam je dal podobe iz osrčja Savinjskih Alp. Kakor že umetnostno presojava to njegovo mimobežno delo, ki se povsem zgublja v njegovem velikem opusu, je za nas zelo pomembno. Žal ga poznamo le po reprodukcijah in ga zato ne moremo oceniti. Najsi je bil tujec, je bil Compton v svojem času mnogo bliže našim goram kakor domačin Gvajc. Ni bila samo tehnika in večja ustvarjalna moč, ki je ločila oba moža. Compton je bil alpinist, videl je gore z očmi, a dojemal z dušo, enako po drugih Alpah kakor pri nas.

Še je bilo usojeno, da je ta veliki alpski slikar, ki ga je s svojimi najboljšimi deli prekašal le Segantini, obiskal še mnogo vrhov in se vračal h gorskim pokrajinam svoje mladosti, koder so nastala njegova prva dela. V petnajstih letih svojega alpinističnega in umetniškega snovanja je spoznal množico ljudi, še večje množice pa so poznale in cenile njega. Na pragu smrti se je še povzpел na Großglockner, ki ga je davno tega upodobil s Pasterzo v ospredju. Tedaj je bil že starec; sedemdeset let starosti in petdeset let popotovanj ter nenehnega trdega dela ga je upognilo. Ob njegovi smrti so se ga alpinisti in ljubitelji po vsem svetu spominjali z največjim spoštovanjem; njegovo usahlo paleto je s častjo sprejel Britanski muzej, njegovo delo pa je postalo skupna last vsega človeštva.

Prof.
Anton Kutin

(Spominu umrlega prijatelja)

*Sive skale na Rombonu
strmo v dol zeleni zro.
Pod Kaminom pri zaklonu
zadnji sončni žarki mro.*

(A. Kutin)

»Se zveselmo tvojga zdravja...«, veselo smo te po bovško pozdravili, ko smo te vsako poletje iskali po čednem bovškem trgu in smo te našli pri Nančevih ali kako se že pri hiši pravi. — »Se zveselim vašga zdravja« si se nam po šolarsko priklonil, nas posedel k leseni skledi skute in nam začel v bovškem narečju pripovedovati zgodbe iz stare in nove goriške zaveze.

Kako globokoumno je pogruntal stari in novi svet! Da, stric Tona je bil poln učenosti in namazan z vsemi žavbami iz bovške kuhinje.

Njegovi študentje smo ga poslušali, ko je razgrnil svoje planinske liste in je kakor iz rumenega pergamenta razbral zgodovino goriškega planinstva. Stric Tona je bil turist, hribolazec že iz časa Orožna, Kadilnika, Kocbeka, Kugyja, Tume, Abrama, pred Tominški, zato tembolj avtohton, zanimiv, ker je znal povedati vse po doživljajih in izrednem spominu.

Ko je Planinsko društvo v Tolminu l. 1956 praznovalo svojo 60 letnico kot vredni naslednik nekdanje Soške podružnice SPD, je starosta Anton Kutin prihitel iz Maribora v Tolmin, prinesel društvo svoje poročilo o planinstvu s Posočja in mu zapel jubilejni sonet, ki je bil lep okras na planinski razstavi.

V poročilu je povedal o pripravah pri ustanovitvi soške podružnice SPD, o svojem vstopu v odbor l. 1905, ko je bil postal vodja vzpostavljene Pripravnice

za učiteljišče v Tolminu, o prvih maršacijah, napisnih tablah, kažipotih v navzkrižju z znaki Alpenvereina, Sektion Küstenland, o srečanju s Kygyjem in o dobrih odnosih Kugyja z našim društvom. Kutin mu je za »Fünf Jahrhunderte Triglav« prispeval pravljico o zakladu v Bogatinu in še marsikaj, o planinskih poverjeništvih v Kobaridu, Bovcu in Trenti, o sodelovanju z dr. Tumo pri sestavljanju alpske nomenklature, vendar ne v hoji, ker dr. Tume, ki je bil nagel kot gams po strminah, ni mogel dohajati, o organiziranju prvih slovenskih vodnikov v Trenti, o Jožu Abramcu — Trentarju, ki je pridobival vodnike in zravnal konflikte z Alpenvereinom, o nasprotovanjih pri gozdnih upravah s strani gozdnih komisarjev — sudetskih Nemcev, ki pa so morali kmalu utihniti, o nastajanju še drugih sosednih planinskih podružnic, zlasti v Cerknem (1904), kjer je deloval neumorni Josip Rakovšček, nadučitelj, ki je poživil Porezen, Črno prst, vse Cerkljansko; (še pozneje, ko je bil premeščen v Most na Soči, je vneto sodeloval pri Soški podružnici PD. prezasluzni Jos. Rakovšček, ki bi se ga morali še posebej spominjati — pobudnika goriškega planinstva, je predlanskim umrl v Celju v 88. letu častitljive starosti). Dalje poroča Kutin o prvih izletih in kako je na deželi s svojimi predavanji budil planinstvo, takrat tudi kot narodno obmejno stražo.

Anton Kutin, goriški starosta, je moral tudi planinstvu izreči svoje pravoverno potrdilo in dati svoje neizbrisno znamenje.

Prof. Anton Kutin, sloveči šolnik, vadniški učitelj, ljudski pevec, je natihoma odšel, le od malokaterih prijateljev se je poslovil, dne 14. decembra 1959, v sobi med svojimi knjigami — v Ljubljani, v Ciril Metodovi ulici pri Hubadovih — sorodnikih (nad gostilno »Sokol«), kamor se je pred tremi leti preselil iz Maribora. — Na željo pokojnika so ga vrnili Mariboru in ga — tudi na tihem — pokopali 21. decembra na Pobrežju.

Rojen sicer v Trstu l. 1878 je kot otrok dorasel v Bovcu, kjer so njegovi predniki. Po bovški osnovni šoli je 1898 dovršil učiteljišče v Kopru, učiteljeval v Butnjah na Vipavskem, v Št. Mavru pri Gorici, na vadnici v Kopru. Od l. 1905 je bil vodja učiteljske pripravnice v Tolminu. Tu je ostal 9 let do 1914. Med prvo vojno (1914—1918) je bil na učiteljišču v Gorici in v Trstu in se tu izkazal kot

glavni posrednik, da je v tistem vojnem času zmaglo absolvirati učiteljsiše nad 150 moških in ženskih učiteljsišnikov. Po prevratu je bil nameščen v Mariboru na meščanski šoli in na vadnici moškega učiteljsiša. — Na Goriškem je bil resnični ljudski buditelj, sodeloval je v učiteljskih, prosvetnih in gospodarskih društvih, dopisoval v vse primorske liste, priobčeval pedagoške spise, zlasti se je izkazal kot aritmetik in je sestavil računice za ljudske šole v Italiji. Večje njegovo delo je: »Zemljepisni in zgodovinski opis St. Mavra pri Gorici«.

Anton Kutin je ostal zvest samskemu stanu, zato pa je ves prosti čas daroval študiju, dijaški mladini. V Mariboru je skozi štiri desetletja deloval v socialnih ustanovah, zlasti je podpiral primorske begunce pri emigrantskih društvih.

V Tolminu je 9 let posvečal svoje zmognosti šoli, posebej še Soški podružnici, ki ji je bil sprva podpredsednik, pozneje tajnik. Bil je član in sodelavec

mnogih društev. Ustanovil je v Zatoľminu bralno in pevsko društvo ter hodil vsak teden trikrat zvečer poučevati fante v petju.

Leta 1914 — tako pravi sam — je moral na učiteljsiše v Gorico in je poprej ves planinski arhiv izročil dr. Gruntarju v Kobaridu na varno. (Bilo je že vojno stanje.)

V Kutinovi mali literarni zapuščini smo našli različnih pesmic, prigodnic otrokom, študentom, novoporočencem, zlatoporočencem, maturantom, vendar je najraje opeval svoj Bovec, Kanin, Zvon v Trenti, kozarje, pastirje, rudarje z Rajbelja in druge domače bovške stvari. Kutin je bil zelo sposoben narodopisni pripovedovalec in čudovit pravljicar. Strica Tona so večkrat oponašali, da preveč opeva svoj Kanin.

Žal, stric Tona, ne moremo se več zveseliti Tvojega zdravja — marveč žalostiti se moramo Tvoje smrti!

Ludvik Zoržut

Jernej Štravs

25. februarja je v bolnišnici v Ljubljani nenadoma umrl tov. Jernej Štravs iz Cerkna.

Pokojni je bil eden izmed pionirjev planinstva na Cerkljanskem in soustanovitelj podružnice PD Cerkno, ki je zaživela že leta 1904. Predvsem po njegovih zaslugi je podružnica že leta 1907 popravila lastno kočo na Poreznu. Bil je nato do prve svetovne vojne, ko je podružnica nehala delovati, med njenimi najdelavnejšimi člani in odborniki. Po žalostni dobi italijanske okupacije, ko smo Primorci zaživeli novo življenje, je bil tov. Štravs zopet med prvimi, ki so začeli misliti na obnovo planinske organizacije v Cerknem. Kljub starosti in bremenu drugih skrbi je sprejel predsedstvo obnovljenega društva, kasneje pa knjigovodstvo, in se z vprav mladeniškim elanom lotil dela. Povsod je bil zraven in nobena ovira ga ni preplašila. Sadovi njegovega dela so se kmalu pokazali. Že po dveh letih je bila kočica na Poreznu, ki so jo bili Italijani popolnoma porušili, obnovljena. Izmed vseh cerkljanskih planincev je bil tedaj gotovo najbolj srečen tov. Štravs. Sledila so leta njegovega najintenzivnejšega dela. Otvorjene so bile še tri planinske postojanke, dela je bilo na pretek, a nikoli ni potožil, da ne bo zmagel vsega in da bo moral odstopiti;

nasprotno — njegova delavnost se je še povečala. Kjerkoli je kaj zašepalo, je priskočil na pomoč in poskrbel, da je vse poteklo v najlepšem redu. Knjigovodske posle je vodil izredno vestno in natančno in še zadnji večer, preden je odšel v bolnišnico, je pozno v noč slonel nad svojimi računi, da bi pustil vse v najlepšem redu. In vselej, ko se je potem oglasil, so bila v pismih tudi navodila za planinsko društvo. Bil je zvest planinski ideji do zadnjega diha.

Požrtvovalno delo tov. Štravs za planinsko organizacijo je priznala tudi PZS in mu leta 1954, ob 50-letnici PD Cerkno, podelila srebrni častni znak.

Kot človek je bil pok. tov. Štravs velik poštenjak, kremenit značaj in vedno zaveden Slovenec. Njegova smrt pomeni za cerkljanske planince nenadomestljivo izgubo. Ohranili ga bomo v najlepšem spominu.

J

Odbor P. d. Gorje pri Bledu v letu 1960

OB 30 LETNICI PLANINSKEGA DRUŠTVA GORJE PRI BLEDU

Planinsko društvo Gorje pri Bledu je dne 24. maja 1959 slavilo 30 letnico obstoja in razvilo svoj društveni prapor. Gorjanski planinci bi pravzaprav lahko slavili 60 letni jubilej, saj so bili pred ustanovitvijo lastnega planinskega društva sodelavci planinskega društva Radovljica in pionirji planinstva na Gorenjskem.

Na pobudo Krišpina Ogrisa in Franca Razingerja so dne 26. maja 1929 ustanovili svoje planinsko društvo. Prvi predsednik je bil Jakob Jan, tajnik Tone Bižal, blagajnik pa Franc Poklukar. Ob ustanovitvi je šlo društvo sedemdeset članov, naslednje leto pa je poskočilo na sto. Vsa nadaljnja leta do druge svetovne vojne se je število članov gibalo med petdeset in šestdeset.

Novoustanovljeno društvo je takoj začelo graditi planinska pota. 1930 so zgradili preko Poključke luknje znamenite galerije, ki so po osvoboditvi dobile ime »Partizanski prelaz«. Odtod so zgradili pešpot do Mrzlega studenca in Kranjske planine. Istega leta so napravili tudi pot k Babi na Poljanah, ki slovi zaradi ljudske povesti, ki jo je opisal gorjanski rojak Matej Tonejc.

Najplodnejše leto v predvojni dobi je bilo, ko so gradili galerije. Planinci so

zainteresirali širšo javnost in denar je pritekal od raznih ustanov in podjetij. Kako močno so galerije gradili, pričajo še danes debele traverze, ki so vzdane v prepadno steno. O Poključki luknji pripovedujejo, da se je v njej skrival Primož Trubar in je pridigal svojim pristajem na kraju, ki se še danes imenuje Prižnica.

Leta 1933 so gorjanski planinci ustanovili tudi jamarški odsek, ki je bil zelo delaven in je odkril Gorjansko jamo v hribu Kočevnik. Dostop v jamo je bil precej težak, ker drži 46 metrov navzdol, od tam je več hodnikov v večje in manjše dvorane z različnimi in lepimi kapniki. Jama do danes še ni dokončno raziskana. Vsa predvojna leta je jamarški odsek vodil Zima Simon, ki je bil tudi več let predsednik in tajnik Planinskega društva Gorje. Bil je eden najbolj delavnih članov in ves predan planinstvu. Ljubil je gorski svet in svojo rodno domovino z vsem srcem in zato moral tudi kakor številni gorjanski planinci med osvobodilno borbo žrtvovati svoje življenje.

Ker je bilo pred drugo svetovno vojno število planinskih koč manjše in jih je povečini imelo v oskrbi osrednje plan. društvo v Ljubljani, so bili gorjanski planinci ves ta čas brez lastne planinske postojanke. Dejavnost planincev pa je bila vseeno živahna. Številni gorniki so

pridno zahajali v gore. Društvo je prirejalo izlete in predavanja ter razne planinske prireditve. Med okupacijo je v društvu vse delo zamrlo, zavladal je kulturni molk. Planinci so se povečini udeleževali v narodnoosvobodilni borbi kot aktivisti in borci.

Po končani drugi vojni pa je planinstvo v Gorjah ponovno vzcvetelo. PZS je dala društvu v oskrbo Dom Planiko in so ga morali Gorjanci temeljito obnoviti. Kočo na Doliču pa je prevzelo PD Trst. Ker pa zaradi obmejnih razmer ni moglo oskrbovati koč, je tudi to planinsko postojanko prevzelo PD Gorje. Ko je leta 1950 plaz popolnoma uničil to koč, so gorjanski planinci s pomočjo PZS zgradili nekaj sto metrov stran novo planinsko postojanko s štirideset ležišči. Pri tej novogradnji ima še posebne zasluge tedanji gospodar društva. Leta 1950 je vzelo društvo v najem gozdarsko koč na Mrzlem studencu na Pokljuki in koč na Rovtarici na Jelovici in ju preuredilo v planinski postojanko, ki ju je pa pozneje prepustilo PD Bled in PD Bohinjska Bistrica. V letu 1954 so zgradili novo zavarovano pot od Planike na Triglavsko škrbino in od tam na Triglav.

Po letu 1945 društvo tudi ni zanemarilo vzgojne plati. Vsa leta je prirejalo številna skioptična predavanja in vodilo planince na razne izlete. Število članstva je stalno raslo in šteje danes 699 članov, od tega je 300 mladincev. Planinsko društvo v Gorjah ima trdna tla in lepo tradicijo za seboj. Ljubezen do lepega gorskega sveta je globoko vkoreninjena med ljudstvom in zahajanje v gore je Gorjancem srčna potreba.

Ker ležita obe gorjanski planinski koči v visokogorju tik pod Triglavom, oskrbovanje ni lahko, posebno še, če pomislimo, da sta postojanki oddaljeni deset do dvanajst ur hoje od Gorij. Ne samo živež, tudi drva je treba pritoriti 2400 metrov visoko. Vsekakor je otežkočena tudi kontrola poslovanja na tako razdaljo. Ves ta trud in skrb pa omalovažujejo razni dopisniki v časopisih, kritizirajo upravljanje in poslovanje v kočah. Neki kritik se je obregnil tudi ob to, da osebe ne obvlada tujih jezikov. Svetujemo mu, naj gre v tem oziru najprej delat red na nižje ležeče planinske postojanke, ki so stalno oskrbovane in je zanje dosti lažje dobiti ustrezno osebe kot pa na one, ki so odprte samo poleti.

Kljub vsemu pa odbor PD Gorje z veseljem pripravlja večje preureditve v obeh svojih postojankah, da bi nudil planincem čim prijetnejše bivanje, kajti Gorjanci bodo ostali zvesti svojim planinam.

Planinsko društvo Gorje

MATIJA KLINAR 60-LETNIK

V Plavškem Rovtu nad Jesenicami, tam kjer vsako spomlad s svojim edinstvenem cvetjem pobelijo narcise vsa obširna polja, se je pred šestdesetimi leti rodil kmetu Martinu sinu Matija. Ker se je v družini rodilo dvanajst otrok, je kljub veliki kmetiji postajal dom tesen. Zato se je po končanem šolanju Matija poslovil od rodne hiše in nastopil službo lesnega manipulanta. Čez leta si je v Gorjah pozidal svoj domek in ustvaril lastno družino.

Morda je vplivala nanj lepota rodne kraja pa tudi poklic, da je že zgodaj vzljubil naravo in planine ter jim ostal zvest vse svoje življenje. Ob ustanovitvi »Skale« je takoj postal njen član. Od leta 1929, ko se je osnovalo PD Gorje, pa vse skozi do danes zavzema v odboru viden položaj. Več let je vodil gospodarstvo, od leta 1952 naprej pa planinskemu društvu predseduje.

Matija Klinar je ves svoj prosti čas posvetil goram. Neštetokrat smo planinci srečavali v gorah velikega in postavnega moža, ki je bil skoro podoben Mlakarjevemu Trebušniku. Bil je vedno nasmejan in dobre volje, saj mu hoja po gorah kljub izredni teži ni delala nobenih težav in je lahko tekmoval z mladimi planinci, ki jih je rad vodil v gore.

Matija Klinar ima kot organizator in gospodarstvenik pri PD Gorje velike zasluge in ga lahko imenujemo steber planinstva v Gorjah. V zgodovini tega društva bo njegovo ime neizbrisno zapisano.

Ob proslavi šestdesetletnice pa so mu planinci takole voščili:

Za šestdesetletnico Tvojo
gorjanski planinci Ti srčno želijo
zdravja in sreče ter vsega obilo
doma, v planinah, kjerkoli bi bilo.
Da hodil bi še dolgo v gore,
gradil in urejal planinske dome,
vodil, poučeval bi mlajše rodove,
kako naj ljubijo gorske vrhove.

Planinsko društvo Gorje

PD SLOV. KONJICE. Društvo si je predvsem prizadevalo poživiti skupinske izlete, predvsem pa za nje zainteresirati mladino, kar mu je več ali manj tudi uspelo. Da bi delo med mladino čim bolj razgibalo, je poslalo na tečaj za turno smučanje, ki ga je organizirala na Pohorju PZS, štiri mladince. Njihova naloga bo, da to nekdam tako priljubljeno panogo smučanja, propagirajo med mladino. Število mladincev in pionirjev stalno rase — trenutno je 86 mladincev in 80 pionirjev — nekoliko pa je padlo število odraslih članov. Veliko zanimanje je med članstvom za predavanja, ki bi jih društvo lahko organiziralo v večjem številu. Planinski Vestnik ima komaj 10% članstva in bo moralo društvo tudi po tej plati nekaj več storiti. Društvo nima na skrbi nobene planinske postojanke, pač pa vzorno skrbi za razgledni stolp, ki ga je pred leti postavilo na vrhu Roglje. Niso redki primeri, da se na stolp, ki nudi edinstven razgled daleč naokoli, povzpne dnevno tudi po 200 planincev, kar je pač dokaz, da je bil razgledni stolp na tem mestu potreben in zaželen. Društvo je imelo že dalj časa namen zgraditi pri razglednem stolpu planinsko postojanko. Te svoje zamisli pa niso mogli izvesti zaradi finančnih težkoč. Zato pa so zelo pozdravili zamisel usnjarskega kombinata KONUS, ki se je odločil, da bo postavil tik pod stolpom na Roglji planinski dom za oddih članov svojega kolektiva. Društvo je to idejo z vsemi močmi podprlo in bo pri gradnji vsestransko sodelovalo. Saj vedo, da bo novi dom v veliki meri služil kot zavetišče tudi planincem.

V diskusiji je prevladovalo mladinsko vprašanje. Sklenili so poskrbeti za čim več finančnih sredstev za izvedbo mladinskih izletov. Spomnili pa so se tudi I. jugoslovanske himalajske odprave, ki je nekako tiste dni odšla na pot in ji poslali pozdravno brzojavko.

Občni zbor so med drugimi pozdravili predstavnik PZS tov. Živojin Prosenec, predsednik PD Celje in urednik Planinskega Vestnika tov. Tine Orel, predsednik PD Zreče tov. Jurij Mlinar, predsednik ObLO tov. ing. Adolf Tavčar in sekretar Obč. komiteja ZKS tov. Franc Adamlje, sodeloval pa je tudi planinski oktet iz Maribora.

PD DOVJE-MOJSTRANA. Najdelavnejši je bil gospodarski odsek, ki je vzorno skrbel za Aljažev dom v Vratih, ka-

terega promet iz leta v leto stalno raste. Celotni promet je znašal v preteklem letu 4 739 318 din in je bil za 12% višji od predlanskega. Društvo z zadovoljstvom ugotavlja, da promet s hrano narašča, nasprotno pa upada promet s pijačami. Zelo pa naraščajo stroški, katerih višina se odraža v nizkem dobičku, ki znaša komaj 2% od doseženega prometa. V postojanko so investirali nekaj preko enega milijona dinarjev, s čimer so opremili kuhinjo z novim štedilnikom, toplo vodo in novim pohištvo. Na zadnji strani doma pa so prizidali prostor za pripravo hrane. S tem so povečali kapaciteto kuhinje in izboljšali delovne pogoje. V I. nadstropju pa so opremili sobe z novimi posteljami in nočnimi omaricami. S tem so v sobah sicer delno zmanjšali kapaciteto ležišč, ki pa so jih prenesli na skupna ležišča v gospodarskem poslopu. Z izboljšavami nameravamo nadaljevati tudi v tekočem letu. V Šlajmarjevi vili je bila urejena kuhinja, sanitarije z umivalniki, jedilnica in spalni prostori. Delo je financirala PZS, ki ta objekt stalno uporablja za svoje tečaje. Na desnem bregu Bistrice so uredili camping za taborjenje na prostem, ki se ga poslužujejo zlasti inozemci. Močan obisk inozemskih in domačih turistov prerašča kapaciteto doma in se vse bolj pojavlja vprašanje, kako dolgo bo društvo to vzdržalo. Ne bo več dolgo, ko bo treba v Vratih zgraditi nov dom ali pa vsaj znatno povečati že obstoječi Aljažev dom.

Skromna je bera mladinskega odseka. Stirje vzponi, trije daljši pohodi in izlet na Jalovec z udeležbo štirih članov. Organizacijski odsek ni zaživel v zadostni meri. Imel je le dva sestanka, člani pa so se udeleževali tudi alpinističnih sestankov in akcij ter reševalnih vaj. Odsek šteje 67 mladincev in pionirjev. Vse kaže, da se bo mladinski odsek — četudi z minimalnimi močmi — v bodoče pričel udeleževati mladinskega tekmovanja GORE IN MLADINA ter da bo manifestiral svoj obstoj tudi na raznih republiških planinskih prireditvah.

Alpinistični odsek šteje 8 članov in 5 pripravnikov. Izvedel je 85 letnih in 8 zimskih plezalnih vzponov do V. stopnje, izvršili pa so tudi 76 letnih in 10 zimskih tur nad 2000 m. Organiziral je tudi plezalno šolo, ki pa je proti pričakovanju bila bolj obiskana s strani starejših kot mladih alpinistov. S finančno pomočjo Komisije za alpinizem je odsek

organiziral tudi odpravo v Lienške Dolomite in na Veliki Klek.

Članstvo je v preteklem letu nekoliko upadlo. Registriranih je bilo 244 odraslih, 60 mladincev in 7 pionirjev. Odpadli so predvsem člani, ki so se le začasno nahajali na področju društva, markacijski odsek je redno vzdrževal pota pod Galerijami, iz Vrat v Luknjo ter iz Vrat na Škrlatico, Križ in Stenar. Pri tem je izvršil 130 ur prostovoljnega dela. Društvena javna knjižnica ima vpisanih 373 bralcev, njen knjižni fond pa znaša 1299 knjig in 4 revije. V okrilju društva deluje tudi postaja GRS, ki je vse svoje naloge zadovoljivo opravila.

Zbor je v imenu PZS pozdravil org. sekretar tov. Milan Zinauer.

PD MEŽICA. Občnega zbora se je udeležilo 223 članov poleg številnih predstavnikov sosednjih PD, rudnika, občine, SZDL, TVD Partizana itd. PZS je zastopal tov. Milan Kristan.

Število članstva je v minulem letu izredno naraslo, t. j. od prejšnjih 446 na sedanjih 730, torej prirastek za 63%. Perspektive pa so ugodne še za dvig števila mladine, za katero je članarina minimalna, društvo pa ji tudi s svoje strani nudi razne ugodnosti. Mladinski odsek šteje sedaj 166 članov, od tega je 87 mladincev in mladine ter 79 pionirjev in pionirk. Dve tretjini mladine je delavske in kmečke mladine. Odsek je zelo delaven in je izvedel niz uspešnih prireditev. Imel je številne sestanke, na katerih je razpravljal o mladinskih problemih, 12 sestankov z vodniki mladinskih odsekov, kjer so obravnavali tekoča organizacijska vprašanja in naloge mladinskih vodnikov, pomagal pri gradnji Doma na Peci, kjer je opravil 416 udarniških ur, organiziral mladinska predavanja, ki so bila vedno zelo obiskana, se s 14 mladinci udeležil tradicionalnega turnega smuka po partizanskih poteh, ki ga je organiziral Koordinacijski odbor MO mežiško-dravske doline, na Dan mladosti organiziral pohod v neznanu, katerega se je udeležilo 20 mladincev in pionirjev, v počastitev 40 letnice ZKJ in SKOJ organiziral dva pohoda preko Smučarske koče v Kotlje, kjer so obiskali tudi dom pisatelja Prežihovega Voranca, dalje je izvedel 5 enodnevni, 14 dvodnevni in 1 trodnevni skupinski izlet, enotedenski pohod v Kamniške Alpe ter sodeloval še na številnih drugih mladinskih prireditvah. Mladi alpinisti pa pridno sodelujejo s prevaljskimi alpinisti. Propagandni odsek je tudi zelo poživil svoje delo. V časopisju in revijah je objavil več člankov s področja svoje dejavnosti in organi-

ziral številna predavanja, ki so bila vsa zelo dobro obiskana. Markacijski odsek je pri svojem delu izvršil 288 prostovoljnih delovnih ur in obnovil kažipote ter markacije na svojem področju. Gradbeni odbor je imel polne roke dela, ne pa zadosti finančnih sredstev, da bi mogel napraviti, za kar je bil zadolžen od zadnjega občnega zbora. Zato je v II. nadstropju novega Doma na Peci izgotovil le dve sobi z 12 ležišči, na podstrešju pa so položili betonsko prevleko. Nedograjenih je ostalo v II. nadstropju še pet sob in hodnik, v pritličju in kletnem prostoru pa sta ostala neopremljena še mala jedilnica in nočni lokal. Dalje je zgradil do doma telefonski vod z avtomatskim priključkom in renoviral tovorno žičnico iz Mirjancev do planinskega doma na Peci. Manjša dela je izvršil tudi na ostalih svojih planinskih postojankah. Odsek je pri tem delu opravil nad 1600 udarniških ur. Gospodarski odsek je vložil veliko truda v svoje delo. Z oskrbo petih postojank z velikim prometom je bilo to delo nadvse težavno in odgovorno. Društvo ima v zvezi s Peco še velike načrte, ki jih želi čimprej realizirati, pogoj so seveda zadostna finančna sredstva. V prslavo 40 obletnice ZKJ je organiziralo II. koroški planinski tabor na Peci, ki ga je kljub izredno slabemu vremenu obiskalo veliko planincev. Zavetišče na Grohāt planini pod Raduho bo mladinski odsek obnovil in bo to zavetišče odslej le še zaprtega tipa.

Za predsednika je bil ponovno izvoljen dosednji dolgoletni predsednik tov. Tone Jurhar.

Dne 14. II. 1960 se je vršil v prostorih osnovne šole v Mežici občni zbor mladinskega odseka tega društva. Zbor je vodil društveni predsednik tov. Tone Jurhar, poročilo o delu z mladino pa je podal načelnik odseka tov. Gornik. Mladinski zbor so pozdravili v imenu Mladinske komisije pri PZS tov. Janko Legat, v imenu Koordinacijskega odbora mežiško-dravske doline načelnik tov. Ernest Vauh, v imenu MO Žerjav tov. Elica Jernej in zastopnica MO PD Obrtnik Maribor. Na sporedu so bile tudi pevske točke in deklamacije.

PD BOHOR SENOVO. Društvu se je dne 23. VIII. 1959 uresničila njegova dolgoletna želja, da je zgradilo na Bohorju svojo prijetno postojanko in jo tega dne tudi izročilo svojemu namenu. Zgraditev lastnega doma je prepletala dnevni red vseh njegovih društvenih sej in občnih zborov od I. občnega zbora dalje. Z zgraditvijo te postojanke pa se je društvo

tudi oddolžilo spominu na padle borce iz NOV. Velik poudarek temu spominu je dala tudi centralna proslava 40 obletnice ZKJ in SKOJ ter 15 letnice zbora aktivistov kozjanskega področja. Društvo se je potrudilo, da je zgradilo moderno, sodobno planinsko postojanko, opremljeno z vsemi tehničnimi pridobitvami. Doslej so v postojanko investirali že din 7 100 000 in opravili 10 013 prostovoljnih delovnih ur v vrednosti din 440 000. Največ zaslug pri gradnji so imeli Stojan Šibila, Stanko Lokajner, Angela Lokajner, Jernej Jereb, Kristi Šibila, Drago Peternel, Nadi Jenlenko, Ivan Radi, Mirko Kostevc, Lovro Breznik, Anton Javorič, Roman Sotler, Albina Javorič, Elza Peternel, Tončka Požun in Pavla Maroh, ki so na intimnem večeru dne 27. novembra 1959 prejeli od društva primerna darila in priznanja. Za vse ostale in neimenovane sodelavce pa je društvo priredilo dne 30. januarja 1960 skromen družabni večer v koči na Bohorju.

Društvo je povečalo članstvo za 16,2 % in šteje sedaj 307 članov, od tega 135 mladincev in pionirjev. Tesno sodeluje z vsemi organizacijami na svojem področju in z zasavskimi PD. Markacisti so v celoti izvršili svoj plan dela in celo več. S tem so opravili 64 udarniških ur v vrednosti din 10 680. Tudi propagandni odsek je izvršil svojo nalogo. Populariziral je Bohor in sploh planinstvo v besedi in sliki, skrbel za uspeša kvalitetna planinska predavanja in organiziral IV. planinski teden. Kljub temu, da društvu še ni uspelo organizirati samostojni mladinski odsek, so vendarle tudi pri tem dosegli nekaj uspehov.

V imenu PZS je občni zbor pozdravil njen org. sekretar tov. Milan Zinauer, ki je društvu čestital k doseženim uspehom in mu dal nekaj napotkov za delo z mladino. Zbora se je udeležilo 247 članov, po zaključku zbora pa je predavatelj tov. dr. ing. France Avčini izvedel zelo uspelo predavanje z barvnimi diapozitivi »Od Triglava do Ohrida« .

PD GORJE PRI BLEDU. Društvo je minulo leto praznovalo 30 letnico svojega obstoja in ta jubilej tudi primerno proslavilo. Na slovesnosti, ki so jo organizirali konec maja 1959 v Vintgarju in ob kumovanju PZS in razvili društveni prapor, je društveni tajnik tov. Alojz Jan podal obširen historiat društva.

Članstvo je društvo povečalo skoraj za 100 in šteje danes 338 odraslih članov, 76 mladincev in 285 pionirjev. Predavanje je organiziralo le eno, pokazalo pa se je, da zanj s strani starejših članov ni preveč zanimanja. Mladinci in pionirji imajo že tretje leto svoj samostojni odsek, ki ga vodi marljiva Mira Ivanškova. Pionirji so že v zgodnji pomladi obiskali Korensko sedlo in Vitranc, za 40 letnico ZKJ in SKOJ pa so v dveh večjih skupinah šli po poteh Cankarjevega bataljona v Karavanke. Pri tej priložnosti so se tudi poklonili spominu talcev v Mostah pri Zirovnici. Obhodili so tudi nekaj kurirskih stez. Mladinci so v manjših skupinah obiskovali Julijce in nudili pomoč svojim mlažjim vrstnikom. Za Dan mladosti so skupaj s šolo organizirali skupinski izlet na Vršič, dne 26. in 27. IX. pa so organizirali izlet v Završnico.

Markacijski odsek je očistil »mulatjero« na Dolič, obnovil markacije na številnih poteh, na poti Planika-Mali Triglav pa so pričvrstili kline in žično vrv. Manjša dela so izvršili tudi na poti, ki drži iz Vodnikovega doma na Planiko. Za to so izdali din 68 050, pri tem je polovico zneska prispevala Komisija za planinska pota pri PZS. Gospodarski odsek se je lotil predvsem obnove Planike, ki ima zlati jubilej že za seboj in se ji častitljiva starost pozna že na več mestih. S pomočjo sklada PVP je društvu uspelo postojanko že precej obnoviti, obnova pa se bo nadaljevala tudi v tem letu. Zavarovali so zidove, napravili novo greznico, popravili okna in jih prepleškali, napravili nove stopnice od zunaj in nova vhodna vrata, ker so stara že odslužila. Rezervoarje so pokrili z novimi betonskimi ploščami. Nekoliko so popravili tudi inventar in nabavili nekaj rjuh in odev. Postojanka je zabeležila velik obisk, 4500 planincev, Tržaško kočjo na Doliču, ki je tudi v upravi tega društva, pa je obiskalo 6000 planincev. Vse kaže, da bo moralo društvo kmalu povečati to postojanko.

Društvo bo tudi v bodoče vodil dosežanji dolgoletni planinski delavec tov. Matija Klinar.

Zbora se je udeležilo 168 članov, v imenu PZS pa je zbor pozdravil tov. Milan Zinauer.

L. R.

DRAGO ULAGA, TEORIJA TELESNE VZGOJE IN ŠPORTNEGA TRENIRANJA, Mladinska knjiga, Ljubljana 1959. Mladinska knjiga je zadnje čase spravila med ljudi lepo število mikavnega športno-planinskega čtiva. (Trije zadnji problemi Alp, Anapurna, Vihar nad Aconcagua, Vzponi v Everestu), zdaj pa je v zbirki »Priroda in ljudje« izšla knjiga, na katero smo že dolgo čakali. Znani športni strokovnjak, neutrudni javni delavec na področju telesne vzgoje in publicist prof. Drago Ulaga je izdal teorijo tiste dejavnosti, ki se ji že desetletja vztrajno posveča, zbral v knjigi svoje bogate izkušnje in posređoval še najboljša dognanja iz domače in tuje strokovne literature. Športnim aktivistom, novinarjem, mladini in njenim vzgojiteljem bo prav prišlo sleherno poglavje, ker je vsebinsko temeljito, poleg tega pa metodično pregledno in sistematično obdelano. Ulaga nam najprej podaja razvoj telesne kulture od najstarejših do modernih časov. Planinci bodo z zadoščenjem brali, da je planinstvo in alpinistiko uvrstil med športe in njuni zgodovini posvetil v strnjeni besedi eno stran. Poleg tega obravnava v zelo instruktivnem poglavju še švedsko gimnastiko, Tyršev sistem, ritmično gimnastiko, športno gibanje, olimpižem in razvoj inštitutov za telesno vzgojo.

Naslednja poglavja odkrivajo kompleksno znanost o telesni kulturi. Lahko bi rekli, da bi morale biti te stvari vademecum modernega človeka, čigar izobrazbe si ne moremo zamisliti brez poznavanja osnovnih pojmov o telesni kulturi, utrjevanju, telesnih vajah, telesni izobrazbi in vzgoji, gimnastiki, športu, treningu, torej o stvareh, ki predstavljajo velik in važen del naše zavesti. Slede poglavja o vplivu telesnih vaj na človeški organizem, poglavje, ki temelji na izsledkih biologije, fiziologije in psihologije, nato poglavje o smotrni uporabi telesnih vaj, ki temelji na psihologiji in pedagogiki. Za pedagoge in za telesno vzgojne aktiviste in za razne društvene delavce je dragoceno poglavje o gibalnih potrebah na raznih starostnih stopnjah, saj velja dandanes načelo: Telesne vaje vse od detinstva do pozne starosti, saj delo razvija organe in jih tudi ohranja.

Preko poglavja o ženski telesni vzgoji prehaja avtor na metodiko telesne vzgoje in športnega treniranja, kar je še posebno dragoceno, saj vemo, kako je ravno od

metodike odvisno, ali bo mladina z veseljem sprejemala telovadne ure in športne ure. Metodične napake športnih učiteljev so čestokrat vzrok slabih rezultatov telesne vzgoje. Dolgoletni praktik profesor Ulaga govori v lepi, živahni besedi o učnem postopku od psihofizične priprave do ugotavljanja uspeha, o metodičnih navodilih, ki so sicer konstantna, ki pa se jih vendarle nikoli dovolj natančno ne držimo. Za profesorje in učitelje telovadbe so dragoceni napotki v poglavju o šolski telesni vzgoji, o shemi vadbene ure, o uri telesne vzgoje v različnih pogojih, pri čemer naj posebej opozorimo na šolske izlete in športne dneve in na sistematično, vendar ne mehanično ocenjevanje telesne vzgoje v šoli. Zaključni del te dragocene knjige je posvečen tekmovalnemu športu. Poglavje uvaja traktat o problematiki in pomenu tekmovalnega športa, nato pa avtor razpravlja o telesni konstituciji, o specializaciji in športnem režimu življenja, o utrujenosti in obnovi zmogljivosti, o letnem ciklusu treniranja, o posameznih urah treniranja in kontrolnih pregledih tekmovalcev. Za vsakega, ne samo za športne učitelje je poučno poglavje o trenerju kot učitelju, kot vzgojitelju in organizatorju.

Lepo uslugo je bralcem in praktikom naredil avtor s priložo, v kateri je zbral tujke, strokovne izraze, gesla in kratice. Strokovna terminologija športne kulture kaže, kako je tudi šport ena od zedinjevalnih sil našega planeta, in to ne ena od zadnjih. Končno je svojemu delu priložil avtor še seznam slovenske, srbohrvatske in tuje literature.

Založba Mladinske knjige je poskrbela za lepo opremo, spričo tehnosti pa bi knjiga zaslužila trpežnejši papir.

T. O.

POROČILA — Acta Carsologica II, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, razred IV, Inštitut za raziskovanje krasa. Ljubljana, 1959.

Po večletnem presledku je na knjižnem trgu zopet zvezek Speleoloških razprav in poročil, ki jih je s sodelovanjem V. Bohinca in R. Savnika uredil akademik J. Hadži.

Zvezek je precej obširen in zanimiv. V prvem delu, med Razpravami čitamo D. Kuščerja, R. Savnika in J. Gantarja razpravo o edinstveni aragonitni jami na Slovenskem — Ravenski jami pri Cerknem. Jama je obdelana zgodovinsko, morfološko in genetsko, geološko in mi-

neraloško. Sledi I. Gamsa študija H geomorfologiji kraškega polja Globoda in okolice. Zanimiva je tudi Kuščerjeva geološka študija o Lubniškem Kevdercu. E. Pretner, eden najboljših poznavalcev slovenskega krasa in njegove favne je prispeval Doneske k poznavanju rodu Aphaenopsis J. Müller. Kot gost pa je prispeval razpravo o Verhaeffodesmus n. g. fragilipes n. sp., jamskem diplopodu iz Istre K. Strasser.

Med poročili je prvi R. Savnik in J. Gantarja članek o Kraškem podzemlju na Idrijskem. Sledi I. Michlerja in F. Kribarja Prispevek k poznavanju podzemeljske Pivke. Prispevek je rezultat opazovanj in številnih ekskurzij in obiskov tega dela sistema podzemeljske Pivke. Kot gost je D. Manakovik prispeval opis Peštere Dona Duka iz Žedena v Makedoniji. F. Jenko poroča o raziskavanjih podzemeljskih voda na slovenskem krasu, F. Leben pa poroča o dosedanjih arheoloških najdbah v jamah okoli Divače.

Od bioloških poročil sta S. Groma Prispevek k poznavanju flore v sistemu Škocjanskih jam in E. Pretnerja o rodu Ceuthmonocharis Jeannel.

Zvezek je soliden prispevek poznavanju klasičnega krasa. V kratkem se menda obeta veren naslednik.

D. Novak

REŽKOVI KNJIGI... NA ROB

Prišla mi je v roke knjiga Borisa Režka »STENE IN GREBENI«, kjer avtor razpravlja o razvoju planinstva in alpinistike v Kamniških planinah od njegovega početka do druge svetovne vojne.

Na široko in podrobno opisuje »nekatera« del »nekaterih« alpinistov zadnje predvojne generacije. Mojster peresa in alpinistike je torej tu imel priložnost razpisati se.

Tudi mi Kamničani smo zapisali nekaj malega v zgodovino kamniškega alpinizma, — nekaj malega pravim, — a to je vsaj resnično!

Resnična je za nas rešitev problema prve smeri v severozapadni steni Rzenika, resnična je druga smer in resnična je tretja smer — vse tri so izvršili kamniški alpinisti, — četrta pa čaka nekoga, ki si bo upal tvegati, da reši po Režku zasanjani problem.

Za nas so bile tiste tri smeri lepe, prelepe in s ponosom se spominjamo na to, saj nas je vodila od vstopa do vrha lastna volja in želja po pravem alpinističnem doživetju in ne trmasta zaletelost, riniti v nesmiselni problem nekoga, ki si je vtepel v glavo, da moramo usmer-

jati svoje stopinje prav po njegovem diktatu.

V letih sva že, dragi Režek, in navsezadnje stari ne moremo prezreti dejstva, da nas je današnja alpinistična mladina s svojimi deli že prerasla in si — čeprav mimo tvojega takozvanega problema v severozapadni steni Rzenika, ki ga imenuješ prag v šesto stopnjo, — utrla pot v VI⁺ v domačih in inozemskih gorah.

Drugega bi ob robu tistih nekaj vrstic, s katerimi sem po Režku zapisan v zgodovino slovenskega alpinizma v Kamniških planinah — ne imel povedati. —

Le prav na koncu koncev še z resnično zavestjo poudarjam, da Planinska zveza Slovenije in Planinski savez Jugoslavije s svojimi najvišjimi odlikovanji nista nagrajevala »šarlatana«. —

Pavel Kemperle

OESTERREICHISCHE TOURISTEN-ZEITUNG — Obvestila Avstrijskega turist. kluba. Dunaj, september, oktober 1959. 72. letnik. Tudi ta izhaja na osmih straneh, od katerih je tudi tu polovica pridržana klubskim vestem. Omot tak kot pri prejšnjem. Vsebinskega je temu primerno zelo skromna. Zanimivo je le poročilo dr. Wilfrieda Wehrleja o avstr.-himalajski ekspediciji 1959, s ciljem Dhaulagiri, katere se je udeležil kot zdravnik. Še preden je bilo postavljeno zadnje taborišče, so pogrešili pri taborišču II udeleženca Roissa dne 25. IV. V domovini je povzročilo to različne komentarje in seveda tudi vsaj prikrito razočaranje, ker odprava po tolikšnih prejšnjih uspehih vrha ni mogla doseči. Iz taborišča VI sta sicer dvakrat poskusila priti na vrh Prein in Pasang Dawa Lama, a se jima zaradi silnega viharja ni posrečilo.

Vse je videti tako, da bo tisti, ki bo prvi stopil na ta vrh, deležen nič manjše slave od onih, ki so prvi stopili na Everest.

Dr. Pr.

Riccardo Cassin: DOVE LA PARETE STRAPIOMBA — V previsnih stenah. Založba Baldini & Castoldi, Milano 1958.

Končno knjiga iniciatorja današnjih najostrejših smeri v skali, ledu in snegu! V moderni fazi alpinizma, ki si namerno išče najtežavnostnih smeri preko najtežjih sten, se plezalec ponavadi več ali manj specializira: za dolomit, za granit ali za led in sneg. Riccardo Cassin pa je bil zarisal svoje tri slovite smeri po vseh teh treh elementih in to tam, kjer se stene prevesijo preko navpičnice. V njegovi severni steni Zapadne Zinne je dosegel skrajno mejo težavnosti v dolomitu. Za-

radi detajlov, kjer varovanje z umetnimi sredstvi ni več možno, pa odločajo le moč, vztrajnost in srčnost, se je obrnilo kar 27 najboljših navez, preden je padla v drugo. V severovzhodni steni vrha Badile v Bergellu se je dotaknil tedanjega viška v kopnem granitu. Dva sta takrat omahnila v smrt od izčrpanosti sredi snežnega viharja. Vrhunec pa predstavlja sloviti Cassinov vzpon po severnem steburu na Pointe Walker slovite Grandes Jorasses. V družbi s Tizzonijem in Esposito ga je opravil prav po cesarjevsko, v enem samem »vení, vici« — prišel je, videl in zmagal preko onega grozljivega prevesnega mozaika v najstrmejši led vložene granita, ki je še danes merilo najvišje kvalitete, najtrša evropska preizkušnja za največje naloge.

Ti Cassinovi vzponi so in ostanejo mejniki v razvoju alpinizma prav do zgornjih meja, kjer še lahko govorimo o pravem alpinizmu. Z najnovejšo opremo — vrtni klini, netopirski bivač — gnezda iz nylona pod previsi, dobava prehrane od spodaj po vrvici ipd. — je vsaj v kopni skali možno domala vse, da je le časa dovolj. Ekspedicije v vertikalno so najnovejši krik (n. pr. diretissime po severni steni Zapadne Zinne in Severne Zinne). Oče pa jim je Cassin, kljub njegovim mnogo skromnejšim tehničnim sredstvom. »Alpinista si nasce, come si nasce navigatore o poete« — alpinist se rodi, kot se rodi pomorščak ali pesnik, pravi Cassin sam. Potem pa mu ni pomoči, do kraja mora, v steni in v življenju.

Trdo je teklo življenje plavookemu čokatemu Furlanu, od mladosti v San Vitu ob Tagliamentu do pristana slovitega alpinista in zrelega človeka v Leccu ob Comskem jezeru, pod Grignami, njegovo plezalsko univerzo. Prav vse dobrine mu je moral iztrgati sam, vse si je ustvaril iz nič tako rekoč, prav nič mu ni bilo podarjeno. Celo tehniko svojega novega alpinizma si je ustvarjal sproti, težavam ustrezno. Zato ga uspeh ni pokvaril, le še izkopal ga je in izmodril. Kot vsak človek, ki se mu glava vzdiguje nad množico povprečnežev, je moral tudi Cassin oku-

siti trpko bolečino, ki jo prinaša Goethejev »der Neid der Götter — zavist bogov«, ta rakova rana na duši narodov, ki meče svoje sence po vsakomur, kdor se v življenju z najboljšimi nameni pretolče do kakršnegakoli vidnega položaja, pa naj bo še tako zaslužen. Bridko jo je občutil — čeprav o tem ne govori rad — ko za odpravo na K2 kot dren trdni Riccardo kar na lepem ni bil »dovolj zdrav«. V njegovem primeru je rakova rana bila ogrožena slava vodje odprave. Deliti bi jo bil moral s Cassinom, v tako delitev pa seveda ne bi nihče prav verjel. Tako je Cassin moral ostati — doma! Tudi svoječasna njegova, nam nad vse simpatična izjava v Radio Ljubljana za časa najostrejše tržaške krize, je bila nekomu dobrodošla, da je na K2 — bolje pod K2 — vse požel sam, kot je mislil. Zadoščenje je Cassinu prinesla šele odprava na Gašerbrum IV, soseda K2. Tam se je njegova moralna sila zopet pokazala v vsej znani silovitosti, fizična pa ne mnogo manj, saj je le čas preprečil, da bi bil kar sam dospel na Gašerbrum II — pri svojih 50 letih! Žal o teh zadnjih Cassinovih dejanjih knjiga ne govori, spisana je bila leto prezgodaj.

Casinu so gore stvar srca, kot Kugyju, le z drugačno ljubeznijo. Sam pravi, da mu je misel na prve vzpone kot čar in žar prve zaljubljenosti. Njegova knjiga je pisana iz odprtega, poštenega srca, preprosto, kot vse velike stvari. Iz nje dihajo na vsaki strani vrline vélikih ljudi: moč, ljubezen, vztrajnost in skromnost. Izšla je ob dvajsetletnici Walkerjevega stebra in reklame ne potrebuje, dovolj je ime: Cassinov ni mnogo na svetu.

Slovenci smo lahko ponosni, da nam je ta sin sosednjega, vedno in še vedno zatiranega furlanskega narodiča tako zelo naklonjen. Zelimo mu, da bi se mu za petdesetletnico v naših gozdovih že izpolnila vroča želja njegove druge, kot sam priznava, še večje strasti, lovske strasti: želja po kapitalnem divjem merjascu!

Francè Avčín

INTERNACIONALNA GLACIOLOŠKA EKSPEDICIJA NA GRÖNLANDIJO je delala od 1957 do 1960. Inicijativo zanjo je dala Zveza za geodezijo in geofiziko v Rimu l. 1954, sodelovale so pa Danska, Nemčija, Francija, Avstrija in Švica. Vodja je bil glaciolog P. E. Victor, ki je vodil veliko francosko ekspedicijo od l. 1948 do 1953 tudi na Grönlandiji. V ekspediciji l. 1957 je bilo 27 znanstvenikov: 8 geodetov, 3 geofiziki, 4 hidrologi, 9 glaciologov in 1 geolog. Stroški so znašali 8 milijonov frankov, glavni delež so plačali Francozi in Švicarji. V ekspediciji je bil tudi dr. M. de Quervain, vodja Inštituta na Weissfluhjochu pri Davosu. Glavna naloga je bila raziskati kontinentalni grönlandski led. 2660 km dolgi in 1000 km široki »materni ledenik«, ki pošilja v morje na tisoče ledeniških tokov z brzino do 30 m na dan. Led je debel od 3200 m do 1500 m, vsa masa znaša torej 2,6 mio km³. Če bi se ta ledeni kolač stajal, bi morska gladina narasla za 6 do 7 m, izostatično ravnotežje severne hemisfere pa bi bilo porušeno. Spoznavanje tega ledu je torej važna znanost o zemlji, posebno za geofiziko, meteorologijo, hidrologijo, geologijo in oceanografijo, važno je tudi opazovanje ledu kot klimatskopa. Ekspedicija je imela svojo bazo v središču ledu (71° N in 40° S) od tu pa je merila fotogrametrične profile, obravnavala teren fotogrametrično posebno na zahodni obali (med 70. in 75. šir. stopnjo), določala fotogrametrično iz zraka brzino ledeniških jezikov, opravila geofizikalna merjenja, meteorološka opazovanja na široki bazi ter nivološka, glaciološka, hidrološka ter hidrografska raziskovanja.

HANS GSELLMANN je res postal »ein Begriff«, kakor je obetal l. 1950 v Haindlkarhütte in Gesäuse. Tudi l. 1959 je organiziral ekspedicijo na Grönlandijo in to na vzhodno obalo. Iz Kopenhagena se je odpeljal s polarno ladjo »Kista Dan«. Ekspedicija je štela 6 mož. Cilj je bilo področje Kong Christian den IX s Land med fjordom Sermillik in pokrajino Knud Rasmussen. Gore so tu visoke do 3700 m. Ekspedicija je imela lastno jadrnico in »flotiljo« klepperjevih zložljivih čolnov. Z njo so Avstrijci dosegli fjord Tassissarsik. Tu so postavili bazo, 26 km od Eskimov v Kungmiutu. Od tu so s sanmi in smučmi prodrli še 150 km daleč. Ostali so v Grönlandiji poltretji mesec, podprli pa so jih ÖAV, ministrstvo

za prosveto in trgovino, olimpijski komite in štajerska deželna vlada.

ADRIEN VOILLAT, znan švicarski plezalec, se je smrtno ponesrečil v obmorskih pečinah pri Marseillu (Calanques marseillaises). V severozapadni steni Barre des Ecrins pa je 20 m pod vrhom zdrsnil René Sornay iz Lyona in padel 800 m globoko.

NEPREMOČLJIVI ZEMLJEVIDI zdaj niso več posebno trd oreh. Delali jih bodo iz papirja, proizvedenega iz neprepletanih nylonskih vlaken. V Švici bo ta papir delala tovarna »Viscose« v Emmenbrücke. Vsi dosedanji poskusi, dobiti papir, ki bi se upiral vsakemu vremenu, so se samo deloma posrečili in bili so dragi. Nylonški papir pa bo rešil tudi vprašanje cene.

11 ALPINISTOV se je povzpelo na 19 deviških vrhov med 5000 in 6000 m. Bili so to člani švicarske ekspedicije v Ande, ki se je vrnila 3. avg. 1959. Pri sprejemu na letališču so bili predsednik SAC dr. G. Calonder, podpredsednik Coray, urednika prof. Seylaz, ki je zastopal Pidouxa, urednika francoskega besedila »Les Alpes« (poleti 1959 je bil Pidoux v Afriki), in M. Oechslin. Navzoči so bili tudi zastopniki tistih listov, ki so naklonili ekspediciji večje podpore. Predsednik dr. Calonder se je zahvalil članom ekspedicije in vsem, ki so jo omogočili, šef ekspedicije dr. Ruedi Schatz pa mu je odgovoril, da so vsi člani dali vse iz sebe. Posebej je omenil Pic Gayesh ali Cayesh, 5721 m, spričo katerega je Matterhorn majhen in lahek. Najboljši plezalci Abderhalden, Bron in Habersaat mu niso bili kos. Prestali so bivak, pribiti na steno, dva od njih bolna za angino. Primerjajo ga Fitz Royu ali Tour de Muztaghu, po težavnosti pa je enak Bonattijevemu steburu v Druju. Vreme so imeli lepo, po deževju so imeli 15 lepih dni, imeli pa so tudi srečo pri vzponih in, kar je zelo važno, dobro so se razumeli, čeprav so jih zbrali z vseh vetrov. Schatz je končal: »Alpinizem nima nobene zveze s heroizmom... Če kdo prepleza kaj težkega, še ni junak, saj sledi svojemu zadovoljstvu. Alpinizem neizogibno pomeni nevarnost. Če to nevarnost tajiš ali preziraš, to ni pogum. Alpinizem je imenitna igra, vzgojna, sproščujoča, obogatitev telesa in duha... nič več, pa tudi nič manj.«

ŠVICARSKA EKSPEDICIJA na Distaghil-Sar je poročala, da jo je sredi poletja 1959 v začetku julija preizkušal strašen vihar. Veter je bril s 150 km na uro, zapadlo je poldrug meter snega. Izgubili so mnogo materiala zaradi plazov, zasipov in zametov. 9. julija so se kljub neugodnim snežnim razmeram zbrali v baznem taborišču. Dosegli so kljub temu višino 7000 m na jugovzhodnem grebenu in se povzpeli na nek vrh 6500 m višine v bližini tabora III. Niso imeli višinskih nosačev, zato so morali sahibi sami nositi opremo za višinske tabore, hrano in kisik. Tu je zaradi tega teže doseči 6000 ali 7000 m kakor v Nepalju 8000 m, kjer so specialni nosači na razpolago. Če bi jih Švicarji na Distaghil Saru imeli, bi bili naskočili vrh že pred 3. julijem, pred viharjem. Rabili bi bili vsaj 10 do 15 takih nosačev. Gora je strma, plazovita, vreme zelo nestanovitno. Raymond Lambert se je 20. julija vrnil iz Karačija brez uspeha, a ne brez novih izkušenj. Distaghil-Sar je visok 7885 m.

NA DHAULAGIRI je bil v jurišni navezi samo Karl Prein, naš znanec iz Gesäuse, odličen plezalec. Z njim je bil znani Pasang Dava Lama, 15 let starejši od Preina. Trikrat sta se iz tabora VI zagnala proti vrhu, pa ju je vihar prisilil k umiku. Med 6500 m in 7200 m je ekspedicija pustila fiksno vrv, ki bo naslednikom dobro služila.

ANGLEŠKO EKSPEDICIJO NA BATURA MUSTAGH v Kašmirju pogrešajo od julija 1959. Vodil jo je dr. Keith Warburton, člani so bili Richard Knight, H. G. Stephenson in Nemca Albert Hirschbühler in dr. Martin Günnel. Išče jih pakistanska vojska in nemška ekspedicija pod vodstvom dr. H. Jochena Schneiderja. Angleški glaciolog Edwards je dobil v bazo zadnje sporočili v začetku julija, nato pa je izbruhnil vihar, prav tisti, pred katerim se je umaknil Raymond Lambert. Angleži so imeli nesrečo tudi na Dablamu (6796 m), kjer so izgubili dva človeka, vrha pa niso dosegli, kakor smo že poročali.

KANJIROBA HIMALAJA je predel, ki so ga l. 1959 v Himalaji preiskovali Amerikanci Humphreys, Noxon, Croux in Dunn. Povzpeli so se na več manjših vrhov. Himalajskih ekspedicij je zdaj že toliko, da bomo morali neuspešne in manj pomembne zamolčati.

Močno je bila v svetovnem tisku publicirana ženska ekspedicija na Čo Oju, ki se je tako tragično končala za najuspešnejšo alpinistko sveta Claude Koganovo iz sončne Nizze na Azurni obali.

ŠTIRINAJSTA NAVEZA je 10. do 13. avg. 1959 preplezala severno steno Eigerja. Bila sta Švicarja Adolf Derungs in Lukas Albrecht iz Chura. Rabila sta tri in pol dni in tri bivake in imela zelo nestanovitno vreme. To je tretja švicarska naveza v Eigerju.

WALTER BONATTI še ni odnehal. Potem ko je moral kloniti v Rdečem stebru (Pilier Rouge) grebena Brouillard (italijanska stran Mt. Blanca), je 6. avgusta 1959 vstopil v direktno v ostenju Mont Maudit. Odšel je iz bivaka Fourche, bivakiral v višini 4250 m in 8. avgusta izstopil na vrh Mt. Maudit.

SCHELBERT IN WEBER sta preplezala kot prva severno steno Pizocco v štirih dneh in s tremi bivaki, Gilliard in Vuarnoz pa severno steno Capucina v 28 urah. Oba vzpona spadata med ekstremne smeri. Med nje spada tudi prvenstveni vzpon na NO-steber v Engelhörner (Grosser Simelstock). Tega sta zmogla Richard in Inwyler. Ocena: večji del V ali VI, A2, višina 500 m, vsi klini so ostali v smeri.

SLAVNI VODNIK LIONEL TERRAY je bil poleti 1959 zadet od ledene klože, njegov klient je bil pri tem na mestu mrtev. Zgodilo se je na ledeniku Fresnay, namenila sta se na Dames Anglaises.

DVAJSET SOVJETSkih ALPINISTOV je prišlo poleti 1959 v Chamonix. Povabil jih je SNCF, da vrnejo gostoljubnost, ki so jo uživali l. 1958 francoski alpinisti v SZ.

12 km DOLGA RAZPOKA se je lani pokazala na Hohenrückenu v avstrijskih Alpah. Gora se je takorekoč razcepila, ena stran razpoke je še v gibanju. Prebivalci vzhodja so se morali izseliti.

TELEFERIKA — ŽIČNICA na Aiguille du Midi je 6. avg. 1959 prepeljala na sam ta dan 3450 oseb v višino 3840 m. 936 od teh so v gosjem redu nastopili prečenje od Vallée Blanche do Col du Géant. Vsaka dolina hoče imeti svojo žičnico. Polovica žičnic v Švici je, na priliko, deficitnih in kličejo na pomoč.

VZPONI V HIMALAJI in drugih velegorstvih po svetu so se tako začeli množiti, da bo kmalu prišel čas, ko se ne bodo več vsi zabeležili, ampak samo tisti, ki bodo v resnici pomenili nekaj izrednega. Tako je zapisal dr. M. Oechslin, ugledni vodja redakcije švicarskih »Les Alpes«.

PROTI PLAZOVOM V ŠVICI vsako leto zgrade velike plazolome, pogozdujejo in urejujejo hudournike. V l. 1958 so za take obrambne ukrepe porabili preko 100 milijonov švic. frankov.

ALPSKI VRT NA SCHYNIGE PLATTE v Švici je na leto 102 dneva odprt za obiskovalce, seveda proti vstopnini. Posebni strokovnjaki skrbe, da se alpske rastline v tem vrtu ne izrode. Pravijo, da je treba gnojiti s kalcijevim karbotatom.

55 PROŠENJ za koncesijo najrazličnejših žičnic in vzpenjač so leta 1958 in v prvi polovici 1959 odbile švicarske oblasti, ker so ugotovile, da je več takih naprav, ki že obratujejo, v slabem finančnem položaju. Razna zimovišča in letovišča si umišljajo, da bodo imela več obiskovalcev, če bo v kraju tudi žičnica. Pri tem računajo posebno z weekend-obiski. Ti pa so zelo odvisni od vremena, v Švici je komaj 19 nedelj na leto lepih, to pa je premalo, da bi se žičnica rentirala.

Pri koncesijah za žičnice ločijo čisto turistične od takih, ki koristijo tudi hribovskim naseljem za transport, šolskim otrokom in delavcem, ki gredo v tovarne. Organi za zaščito narave se pritožujejo, da se premalo upošteva občutek za naravo, posebno pri gradnji vmesnih postaj, ker pridejo preveč do besede lokalni činitelji. Mimo vsega tega pa je res, da ljudje v množicah tišče v hribe in da pri tem terjajo zmeraj več udobnosti, naj to komu pray ali ne.

RUSI IN KITAJCI baje resno trenirajo za vzpon na Everest s severne strani, torej po poti, katero sta l. 1924 načela Mallory in Irvine, l. 1933 pa so po njej do višine 8600 m prišli Harris, Wager in Smytke. Sir John Hunt je pri svojem obisku v SZ na Kavkazu izvedel, da se Rusi in Kitajci tega ne bodo lotili, dokler ne bodo izurili dovolj ljudi za to. L. 1952 se po mnenju Johna Hunta Rusi niso poskusili z Everestom.

HANS MEYER IN LUDWIG PURTSCHELLER, dva znana avstrijska alpinista, sta proti koncu prejšnjega stoletja že stopila na Kilimandžaro. Dr. Hans Meyer se je pri svojih glacioloških študijah povzpел tudi na Cotopaxi (6005 m), na Antisano (5756 m) in Chimborazzo (6310 m). Meyer je umrl 72 let star l. 1920.

ERZHERZOG JOHANN — HÜTTE na Adlersruhe stoji že 75 let. ÖAC jo je postavil v spomin nadvojvode Johana, ki ga Avstrijci še zdaj štejejo med svoje vidnejše alpiniste. L. 1828 je s 15 domačini pod vodstvom gozdarja Rohreggerja skušal priti na Grossglockner, pa je moral obrniti 100 m od vrha. Ekspedicija se je zbala plazov. Tako se je prvi vzpon na najvišji vrh zavlekel do l. 1842. Habs-

burškega alpinista so se lani v avstrijskih planinskih revijah toliko spominjali, da je poleg navdušenja za alpinizem brlelo zraven tudi navdušenje za ta monarhični simbol avstrijske zgodovine.

ŽELEZNICA »TAUERNBAHN« je gotovo med najbolj znanimi na svetu. Lani je praznovala 40-letnico. Začenja se v Schwarzach — St. Veitu (591 m) in konča v Spittalu (543 m), vmes pa se povzpne na višino 1226 m v predoru, ki je dolg 8551 m. Železnica ima pri 91 km 2700 m mostov, to je 341 mostov in 17 predorov v dolžini 15 km. Doseže vzpon 25,5 %.

ZGLED TOVARIŠTVA v najvišji meri je pokazal 20-letni Claude Demolière. Dve navezi iz ženevske sekcije SAC sta se povzpeli na Dent Blanche. Pri sestopu po ozkem grebenu je prvemu v navezi spodrsnilo, zdrknil je z grebena in potegnil za seboj drugega moža, tretji pa se je v tem trenutku uprl katastrofi s tem, da se je vrgel na drugo stran grebena ter s protitežjo ustavil onadva na drugi strani. Pri padcu je Demolière s hrbtom zadel v pečino in dobil težje poškodbe. Omedlelega so tovariši prinesli v Cabane Rossier pod Dent Blanche, tu pa ga je naložil znameniti Hermann Geiger in ga v pol ure oddal v bolnišnici. Bilo pa je prepozno. S svojim dejanjem, hladnokrvnostjo, pogumom in požrtvovalnostjo je rešil življenje dveh tovarišev, sam pa je ranam podlegel.

EIGER je zadnje čase prišel v publicistiko tudi zaradi mrtvega Longhija, ki je od l. 1957 visel v steni. Poljski in italijanski alpinisti so nameravali spraviti mrliča iz stene, to so pa hoteli tudi švicarski vodniki in so zato izbrabili senzacij željne časnike, po naključju nekega holandskega časnikarja. Razume se, da akcija ni mogla biti izvršena na skrivaj, razume se tudi, da so stroški te akcije silno narasli, saj je bilo treba prenesti precej reševalnega materiala (450 jeklenih vrvi, 900 konopljene poleg vsega drugega, kar taka reševalna odprava mora imeti). Švicarski vodniki so zato sklenili pogodbo s holandsko agencijo in ji odstopili monopolno pravico na poročanje v sliki in besedi. To pa ni oviralo švicarske foto-agencije »Comet«. Ta je pod Eiger poslala svojega človeka. Ker tega ni bilo mogoče preprečiti, je holandska agencija izplačala samo 10 000 šv. fr., stroški akcije pa so znašali 12573 frankov. Preostanek bodo torej morali kriti vodniki sami, na vsakega bo prišlo ca. 100 šv. frankov. »Bergkamerad« je švicarske vodnike zaradi teh stvari hudo napadel, tako da se

je SAC zdelo potrebno sklicati tiskovno konferenco v Bernu, na kateri so razčičevali vprašanje reševalnih stroškov.

90-LETNICO je lani praznoval DAV. Ustanovili so ga 9. maja 1869 Hoffmann, Senn in Stüdl, prvi študent prava v Münchenu, drugi duhovnik na Tirolskem, tretji trgovec v Pragi. (Bližamo se stoletnicam najstarejših planinskih društev v Evropi: 1863 je bil ustanovljen SAC, 1863 CAI, Alpine Club pa jo je že praznoval.) L. 1873 se je DAV združil z ÖAV v Du. OAV. L. 1900 je imel že 50 000 članov, l. 1913 100 000, l. 1931: 244 000, l. 1938: je padlo število na 197 000. L. 1945 se je Du. OAV razšel, DAV je živel do l. 1950 neuradno, to leto pa je bil v Würzburgu nanovo ustanovljen. Konec l. 1958 je štel 164 000 članov v 282 sekcijah.

PLEZALNA ŠOLA V FONTAINE-BLEAU je 60 km oddaljena od Pariza in ima zelo skromne pogoje, saj je najvišja pečina tu visoka komaj 12 m. Pravijo pa, da so na razpolago vse težavnostne stopnje. Vodniki poučujejo začetnike, med katerimi je mnogo deklet. Iz te šole se gredo tečajniki preskusit v pečine pri Dijonu in v belgijske Ardene, kjer pa so stene že visoke do 120 m. Šolo vodi alpinistična skupina Paris-Chamonix, ki ima 3000 članov. Vsak torek imajo člani v klubskem lokalu sestanek, na katerem kujejo načrte za konec tedna.

JEAN FRANCO O RUSIH: 25 ruskih alpinistov, ki so bili gostje CAF, nosi sicer naslov »zaslužni mojster športa«, vendar tudi najboljši med njimi ne bi bili kos preizkušnjam v Drujih ali v Grandes Jorasses. Imajo seveda pogoje za to, toda potrebovali bi en mesec, da bi se »naredili«. So pa izredno fizično odporni, navajeni so mraza in velikih višin. Trajanje ture zanje ni vprašanje, ker so navajeni dolgih ekspedicij, neskončnih maršev v svetu, ki ga ni mogoče primerjati Alpam, poleg tega pa imajo še silno težko opremo, pretežko. To velja posebno za težko okovane čevlje à la Tricouin. Čevlje imajo zelo visoke.

SOŽITJE MED TURIZMOM in planinstvom je na celi črti sprovedeno v Avstriji. Turistični organi propagirajo planinstvo na široki bazi in ga imenujejo »pomemben steber avstrijskega turizma«. ÖAV imenujejo najstarejšo in največjo turistično organizacijo in jo gospodarska zbornica kot tako tudi upošteva. Ona sama obravnava vprašanje, katere občine v Avstriji še niso dovolj »planinsko« razvite, kaj bi se dalo še izboljšati, kje naj

se objekti koncentrirajo. ÖAV in turistična gospodarska zbornica popolnoma soglašata v pojmovanju strukture moderne prometa, ki omogoča oddih. Žičnice in zračni taksiji se uvajajo v Avstriji v popolnem soglasju planincev in turistov.

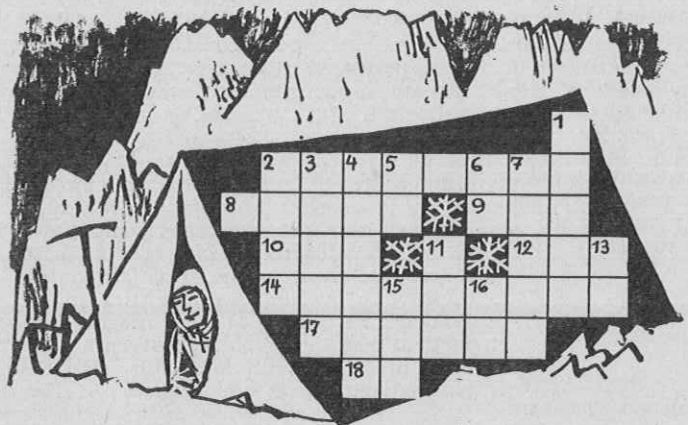
ADRIEN VOILLAT se je smrtno ponesrečil, ne pri plezanju, ampak pri fotografiranju. Bil je eden najbolj znanih specialistov za led. Bil je znan posebno zaradi svojega načina sestopanja preko ledenih sten. V tem je bil pravi mojster in ga je poznala vsa Evropa. Nekrologi poudarjajo njegov skromni značaj. Nikoli se ni silil v ospredje, zato tudi ni prišel iz rodne Švice, čeprav bi za himalajske odprave s svojimi sposobnostmi mnogo pomenil. Bil je star 44 let, v njegovi alpinistični beležnici je 50 prvenstvenih vzponov preko ledenih severnih sten, 10 prvenstvenih pa v suhi skali.

CLAUDE KOGAN, mala blondinka pri 40 letih, je v plezalskem svetu uživala lep sloves, ki si ga je s prizadevnostjo zbrala v 15 letih najprej v Alpah. Tu je s svojim možem Georgesom naredila vse velike alpske ture. L. 1954 je bila z njim v Beli Cordilleri, v Peruju. Z Leininger nam je prišla na Kui Tarajou, prvi andski vrh iznad 6000 m, na katerega je stopila ženska noga. Na tej ekspediciji je umrl mož za težko boleznijo. Naslednje leto je z Amerikanci in z B. Pierrom dosegla 6200 m visoki Salcantay. L. 1953 je bila z Bernardom Pierrom v Kašmiru. Tu je spoznala misionarja iz Lausanne, Piera Vittoza. Z njim je stopila na Nun Kun (7135 m). Vittoz je ta vzpon popisal v Les Alpes in smo o njem pred leti poročali. L. 1954 in 1955 je bila spet v Himalaji, to pot z Raymondom Lambertom. Dosegla sta višino 7500 m na Čo Oju. L. 1957 je bila na Groenlandiji, isto leto je bila tudi med Francozi, ki so šli na Kavkaz.

Njen tovariš v navezi Leininger pravi, da je imela obraz à la Botticelli, bila je drobna, saj je imela komaj 45 kg, toda neverjetno odporna, polna energije in vzdržljivosti. Po celodnevni turi, ko so moški bili do kraja utrujeni, je Claude ostala pozorna do vseh, kakor da nima pota za seboj.

Koganovo je uničil himalajski vihar 2. oktobra 1959. Za njo ni ostala nobena sled, metež je vzdignil njen šotor na taborišču IV v višini 7000 m. Z njo vred sta našla smrt šerpa Ang Norbu, Belgijka Claudine van der Stratten in še en šerpa. Na Čo Oju so bili l. 1958 tudi Indijci.

Mladim planincem

KONJICEK

Začni v levem zgornjem kotu in skači kot šahovski konjiček tako, da boš dobil priimke sedmih udeležencev naše prve himalajske odprave. Razvrščeni so po abecednem redu, njihova imena pa so: Ciril, Zoran, Ante, Stane, Marjan, Aleš in Andrej.

REŠITVE V ŠT. IV.

KRIŽANKA »4 GORE«

- Vodoravno: 2. Sr., 3. ta, 4. Konj (1803 m), 5. orla, 6. jl, 7. jež.
 Navpično: 1. Brana (2253 m), 2. Stol (2236 m), 4. Križ (2410 m), 5. oje.

MAGIČNI LIK

1. Grmada, 2. Krn - Krma, 3. Nadiža, 4. AZ.

MONT EVEREST

Prva sta se povzpela na vrh te gore Novozelandske Hillary in serpa Tensing leta 1953, nato pa še štirje švicarski plezalci leta 1956.

ANNAPURNA

Vrh so dosegli francoski alpinisti leta 1950.

AVTO IN GORE

Največjo višino doseže pri nas cesta na Mangrt, in sicer 2072 m.

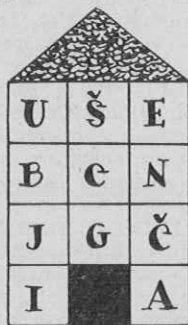
Vodoravno:

2. Gorovje v Aziji, kamor se je napotila naša ekspedicija, 8. gora v Bohinju (1923 m), 9. gora pri Loznici v Srbiji, kjer so bile v I. svetovni vojni hude borbe (687 m), 10. industrijska rastlina, 12. gora vzhodno od Kredarice (2441 m), nekateri jo pišejo brez vmesnega samoglasnika, 14. škrbina in studenec pod Razorjem na poti proti Prirojniku, 17. nasprotno od razdvojen, 18. prva in zadnja črka.

Navpično:

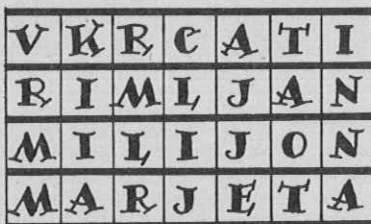
1. Mesec, v katerem je odšla na pot naša himalajska ekspedicija, 2. hrib, grič, 3. hribovje severno od Tosca v Polhograjskih Dolomitih, 4. gorska planota južno od Gornjega grada, 5. znak za prvino aluminij, 6. prva in tretja črka, 7. priimek udeleženca naše himalajske odprave, ki je novinar (Zoran), 11. konec šahovske igre (ne neodločeno), 13. zadnja in prva črka, 15. preprosto orodje; orodje, 16. znak za prvino renij.

KONJICEK

Začni s črko B in skači kot šahovski konjiček tako, da boš dobil ime gore v Karavankah (2063 m).

PREMIKALNICA

Premikaj besede vodoravno tako, da boš dobil v treh zaporednih navpičnih vrstah imena treh gora: prva je ob robu Ljubljanskega barja 1107 m, druga je najvišja v Rodopskem gorovju (2930 m), tretja pa leži severovzhodno od Triglava (2393 m).

DIREKCIJA ZA LJUDSKO REPUBLIKO SLOVENIJO V LJUBLJANI

*Predajte se športu
in užitkom, ki vam
jih nudi lepa
priroda!*

*Na opreznost nikar
ne pozabite –
riziko pa predajte
zavarovanju!
Zoper nezgode,
za primer smrti
in doživetja
zavaruje:*

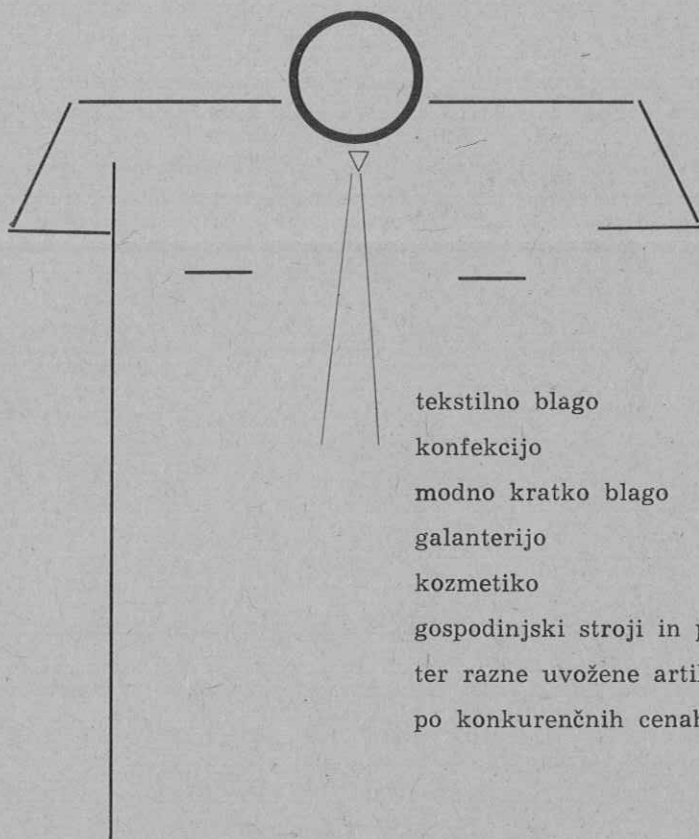
Državni zavarovalni zavod

TELEFON: 39-121

ZASTOPNIKI V VSEH VEČJIH KRAJIH

SVOJIM CENJENIM ODJEMALCEM NUDI VELIKO IZBIRO RAZNEGA
BLAGA IN SICER:

tekstilno blago
konfekcijo
modno kratko blago
galanterijo
kozmetiko
gospodinjski stroji in potrebščine
ter razne uvožene artikle
po konkurenčnih cenah

OBIŠČITE NAS IN SE PREPRIČAJTE!

GROSISTIČNO TRGOVSKO PODJETJE

Centromerkur

LJUBLJANA, Trubarjeva 1

TELEFON ŠT.: 23-276, 23-273, 23-271

UVOZNO IN TRGOVSKO PODJETJE

Slovenija - avto

UVOZ
IN PRODAJA
NA VELIKO:

motornih vozil vseh vrst
nadomestnih delov za motorna vozila
dvokoles in njih nadomestnih delov
avtogum
splošnega in električnega avtomateriala
avtomobilskega orodja in pribora
ter gradbenih strojev domače proizvodnje

LJUBLJANA, PREŠERNOVA C. 40

Po napornem vzponu je prijeten počitek v planinskih domovih ob zvokih naših radijskih sprejemnikov:

VESNA 58 A in B

SAVICA 58 A in B

Naj ne bo planinskega doma brez našega sprejemnika, ker njihovo predvajanje ne more kaliti planinskega miru

Telekomunikacije

Ind. podjetje za elektrozeve

Ljubljana — Pržan

SOČA UKV 58 A in B

TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA

Telefon št. 24

Železniška postaja: ZIDANI MOST

● PROIZVAJA:

vse vrste brezlesnih papirjev
in kartonov

specialne papirje

surovi heliografski
in foto papir

paus papir

kartografski

specialni risalni »Radeče«

papirje za filtre itd.

● IZDELUJE:

vse vrste kartic
za luknjanje v standardni velikosti
in tisku

Po želji izdeluje kartice

v posebnem tisku

v rdeči, modri ali sivi barvi

RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

Podjetje za popraviljanje voz in strojev Ljubljana - Šiška

Opravlja poleg popravil
železniških vozil še razne usluge
tudi za privatnike
in neželezniška podjetja in to:

odlitke iz sive litine
in popravila raznih
obdelovalnih strojev
in drugih naprav

PROIZVAJA:

bombažno prejo od Nm 16 do Nm 50, stanično prejo surovo in barvno ter razne mešanice prej, bombažne in stanične tkanine; surove, progaste, karirane in enobarvne

GLAVNI ASORTIMAN JE SLEDEČ:

bombažne: kretoni in cefirji za moške srajce, kanafas, flanele za pidžame in športne srajce, plenice in surove tkanine

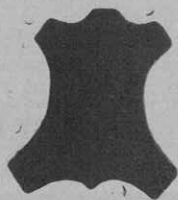
stanične: tkanine za ženske obleke v najrazličnejših gladkih, progastih in karo desenh z efektno sukano prejo, vozličasto prejo in prejo z acetatnimi vlakni

Vse stanične tkanine so oplemenitene z apreturo proti mečkanju. Naš asortiman tkanin je pester in vsako sezono dopolnjen z novimi vzorci

Predilnica in tkalnica

MARIBOR

tovarna usnja v šoštanju

Najboljše

podplatno usnje

komerčno in goodeyar

vse vrste boksov

črnega in barvastih

dullboks

za specialne smučarske čevlje

mastno, cugovano

in nekrišplovano kravino

ter svetovno znani likanec

kupite najceneje

v tovarni usnja v Šoštanju

POSTREŽBA TOČNA IN HITRA!

Tovarna dušika Ruše

PROIZVAJA IN DOBAVLJA:

Karbid

za avtogeno varjenje, razsvetljavo in acetilensko kemijo

Apneni dušik in nitrofoskal — Ruše

za gnojenje

Ferokrom suraffine

za jeklarsko industrijo

Elektrokorund

za bruse in brušenje

Kisik in aceten

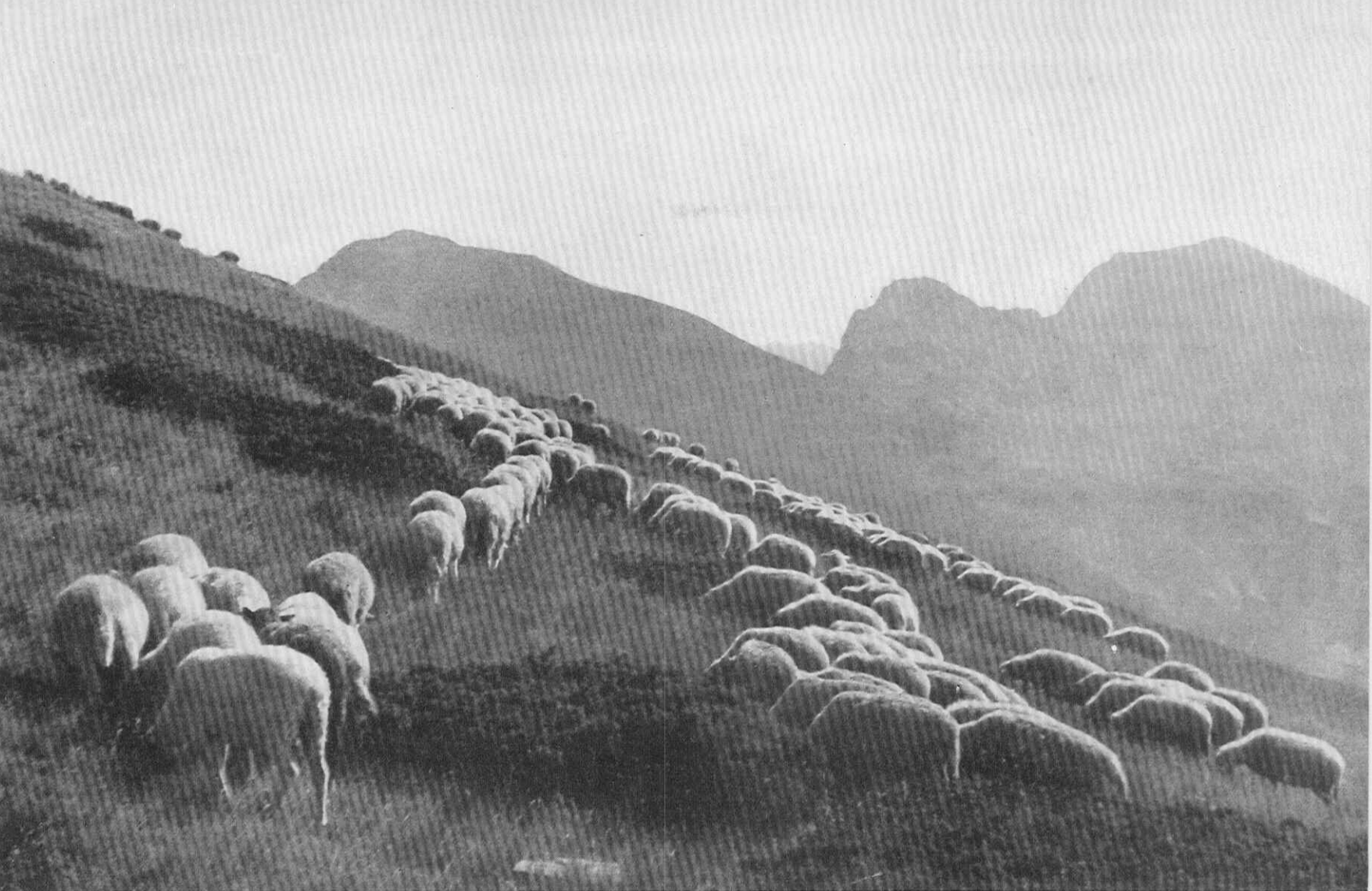
za rezanje in varjenje kovin

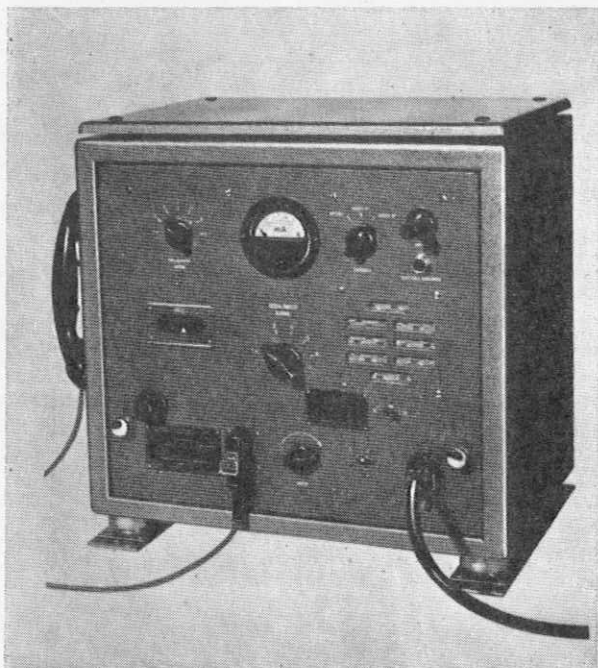
Taljeni magnezit

za elektroizolacijo

Brzjavni naslov: Azot Maribor, telefon: Maribor 35-48 in 36-48, teleprinter: 03312.

Železniška postaja: Ruše — Industrijski tir. Tekoči račun: NB Maribor $\frac{604-11}{1.185}$

Največji proizvajalec
elektronskih
naprav in
elementov za
elektroniko
v državi

- IEV — aparature za brezžične zveze
- IEV — televizijske aparature za studije in industrijo
- IEV — merilni instrumenti za splošno uporabo; kemijo, kmetijstvo, medicino in delo z radioizotopi
- IEV — tranzistorji, diode, upori, kondenzatorji, feriti, keramika, bakelitni in kemijski izdelki, kristali
- IEV — pomeni kvaliteto in tradicijo

RADIOTELEFON OM2

Sprejemno oddajna postaja za simpleksne zveze na kratkih valovih. Izhodna moč 50 W, frekvenčno območje 1,5 do 5 MHz; napajanje iz omrežja 220/110 V, 50 Hz ali iz 24 V akumulatorske baterije.

ZAHTEVAJTE INFORMACIJE!

CENTRALA V LJUBLJANI, LINHARTOVA 35, ZASTOPSTVA V BEOGRADU, ZAGREBU, SARAJEVU, SKOPJU, REKI IN SPLITU

Železarna

Jesenice

PROIZVAJA CEVI:

vodovodne

plinske

parovodne

konstrukcijske

pohištvene

pancirne

v dimenzijah 1/8 »—3«

spojke za cevi

loki za cevi

ZAHTEVAJTE KATALOG PROIZVODOV ŽELEZARNE JESENICE